

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Høringsnotat

Direktiv (EU) 2016/2341 om virksomheten til og tilsynet med pensjonsforetak (IORP II)

Gjennomføring av IORP II i norsk rett

DATO:
31.1.2019

Innhold

1	Innledning	6
2	Nærmere om IORP II-direktivet	7
3	Virkeområde, krav om registrering eller tillatelse	9
3.1	Gjeldende rett	9
3.2	Direktivet	10
3.3	Finanstilsynets vurderinger	11
4	Grensekryssende virksomhet	12
4.1	Gjeldende rett	12
4.1.1	Norske pensjonsforetaks virksomhet i utlandet	12
4.1.2	Utenlandske pensjonsforetaks adgang til å drive virksomhet i Norge	12
4.2	Direktivet	13
4.3	Finanstilsynets vurderinger	15
5	Grensekryssende overdragelser	17
5.1	Gjeldende rett	17
5.2	Direktivet	18
5.3	Finanstilsynets vurdering	20
6	Krav til forsvarlig kapitalforvaltning	23
6.1	Gjeldende rett	23
6.2	Direktivet	24
6.3	Finanstilsynets vurderinger	26
7	Krav til forsvarlig virksomhetsstyring, uavhengighet mv.	28
7.1	Gjeldende rett	28
7.1.1	Adgang til å drive annen virksomhet og forholdet til arbeidsgiverforetaket	28
7.1.2	Styret	28
7.1.3	Forsvarlig virksomhetsstyring	29
7.2	Direktivet	31
7.2.1	Adgang til å drive annen virksomhet og forholdet til arbeidsgiverforetaket	31
7.2.2	Styret	31
7.2.3	Forsvarlig virksomhetsstyring	31
7.3	Finanstilsynets vurderinger	33
7.3.1	Adgang til å drive annen virksomhet og forholdet til arbeidsgiverforetaket	33
7.3.2	Styret	33
7.3.3	Forsvarlig virksomhetsstyring - generelle krav	33
7.3.4	Særskilt om kravet om to faktiske ledere	36
8	Egnethetskrav	36
8.1	Gjeldende rett	36
8.2	Direktivet	37
8.3	Finanstilsynets vurdering	38
9	Godtgjørelsesordninger	40
9.1	Gjeldende rett	40
9.2	Direktivet	40
9.3	Finanstilsynets vurdering	41

10	Kontrollfunksjoner	42
10.1	Gjeldende rett	42
10.1.1	Generelt om kontrollfunksjoner	42
10.1.2	Risikostyringsfunksjon	43
10.1.3	Internrevisjonsfunksjon	43
10.1.4	Aktuarfunksjon	43
10.2	Direktivet	44
10.2.1	Generelt om kontrollfunksjoner	44
10.2.2	Risikostyringsfunksjon	44
10.2.3	Internrevisjonsfunksjon	45
10.2.4	Aktuarfunksjon	45
10.3	Finanstilsynets vurdering	45
10.3.1	Generelt	45
10.3.2	Risikostyringsfunksjon	47
10.3.3	Internrevisjonsfunksjon	47
10.3.4	Aktuarfunksjon	49
11	Egenvurdering av risiko	51
11.1	Gjeldende rett	51
11.2	Direktivet	51
11.3	Finanstilsynets vurdering	52
12	Utkontraktering	53
12.1	Gjeldende rett	53
12.2	Direktivet	54
12.3	Finanstilsynets vurdering	55
13	Informasjon om virksomheten	58
13.1	Gjeldende rett	58
13.2	Direktivet	59
13.3	Finanstilsynets vurderinger	59
14	Informasjonskrav til medlemmer og potensielle medlemmer	60
14.1	Gjeldende rett	60
14.1.1	Krav til kommunikasjon og språk	60
14.1.2	Generell informasjon om pensjonsordningen mv.	60
14.1.3	Årlig informasjon til medlemmer	61
14.1.4	Informasjon som skal gis til pensjonister	61
14.1.5	Ytterlige informasjon som skal gis ved anmodning	62
14.2	Direktivet	62
14.2.1	Krav til kommunikasjon og språk	62
14.2.2	Generell informasjon om pensjonsordningen mv.	62
14.2.3	Pensjonsoversikt	63
14.2.4	Informasjon som skal gis til pensjonister	64
14.2.5	Ytterlige informasjon som skal gis ved anmodning	64
14.2.6	Krav om informasjon til potensielle medlemmer	64
14.3	Finanstilsynets vurderinger	65
14.3.1	Krav til kommunikasjon og språk	65
14.3.2	Generell informasjon om pensjonsordningen mv.	65
14.3.3	Pensjonsoversikt	66
15	Tilsyn mv.	68

15.1	Gjeldende rett	68
15.1.1	Generelt	68
15.1.2	Opplysningsplikt overfor vedkommende myndighet	68
15.1.3	Virkemidler i tilsynsarbeidet, sanksjoner og straff	68
15.1.4	Klage, domstolsprøving, offentliggjøring av opplysninger mv.	69
15.2	Direktivet	70
15.2.1	Generelt	70
15.2.2	Opplysningsplikt overfor tilsynsmyndighetene	70
15.2.3	Virkemidler i tilsynsarbeidet, sanksjoner og straff	70
15.2.4	Tilsynets evalueringsprosess	71
15.2.5	Klage, domstolsprøving, offentliggjøring av opplysninger mv.	71
15.3	Finanstilsynets vurderinger	72
15.3.1	Generelt	72
15.3.2	Opplysningsplikt overfor tilsynsmyndighetene	72
15.3.3	Virkemidler i tilsynsarbeidet, sanksjoner og straff	73
15.3.4	Særskilt om tilsynsmyndighetenes evalueringsprosess	74
15.3.5	Klage, domstolsprøving, offentliggjøring av opplysninger mv.	74
16	Taushetsplikt og utveksling av opplysninger	74
16.1	Gjeldende rett	74
16.2	Direktivet	75
16.3	Finanstilsynets vurderinger	76
17	Økonomiske og administrative konsekvenser	77
17.1	Innledning	77
17.2	Konsekvenser for arbeidstakere og forsikrede	77
17.3	Konsekvenser for arbeidsgivere	78
17.4	Konsekvenser for pensjonsforetakene og for livsforsikringsforetakene	78
17.5	Konsekvenser for myndighetene	79
18	Merknader til de enkelte bestemmelser	79
18.1	Forsikringsvirksomhetsloven	79
18.2	Finansforetaksloven	81
18.3	Forskrift til forsikringsvirksomhetsloven (livsforsikring mv.)	82
18.4	Forskrift om risikostyring og internkontroll	83
18.5	Forskrift om overgangsregler mv. til lov 10. april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern	84
18.6	Forskrift om unntak fra meldeplikt ved utkontraktering av virksomhet	84
18.7	Finansforetaksforskriften	84
18.8	Forskrift om pensjonsforetak	87
19	FORSLAG TIL LOV- OG FORSKRIFTSENDRINGER	90

1 Innledning

Direktiv (EU) 2016/2341 om virksomheten til og tilsynet med pensjonsforetak (IORP II) ble vedtatt i EU 14. desember 2016. Direktivet er EØS-relevant, men er foreløpig ikke tatt inn i EØS-avtalen. Direktivet gjelder i EU fra 13. januar 2019. Finansdepartementet har i brev av 3. mai 2018 bedt Finanstilsynet vurdere behovet for lov- og forskriftsendringer som gjennomfører direktivet, og at Finanstilsynet utarbeider et høringsnotat med utkast til slike regelverksendringer. De foretakene som faller inn under direktivets virkeområde, er i norsk rett pensjonsforetak, det vil si pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak.

IORP II-direktivet reviderer tjenstepensjonsdirektivet (2003/41/EF). Siktemålet med revideringen er å fremme større grad av harmonisering av regelverket for tjenstepensjonsforetak for å styrke det felles indre markedet, og å fremme transparens og god virksomhetsstyring. I arbeidet i EU ble det tatt utgangspunkt i Solvens II-direktivet som gjelder for forsikringsforetak, men behandlingen viste at behovet for revisjon og harmonisering av solvensregelverket for tjenstepensjonsforetak var omstridt. IORP II-direktivet omfatter derfor ikke nytt solvensregelverk, men viderefører det gjeldende solvenskravet i tjenstepensjonsdirektivet.

Direktivet er, i likhet med tjenstepensjonsdirektivet, basert på minimumsharmonisering. Det er derfor handlingsrom for å ilegge strengere regler ved gjennomføring i norsk rett. Norge har allerede benyttet dette handlingsrommet når det gjelder solvensregelverket, gjennom å fastsette et nytt forenklet solvenskapitalkrav for pensjonskasser som trer i kraft 1. januar 2019. Kravet er en forenklet versjon av Solvens II-regelverket som gjelder for forsikringsforetak og er basert på Finanstilsynets stresstest, med enkelte tilpasninger.

IORP II-direktivet viderefører flere bestemmelser i tjenstepensjonsdirektivet. Deler av direktivet er dermed allerede gjennomført i norsk rett. Gjennomføringen av direktivet krever likevel mindre justeringer og presiseringer i enkelte bestemmelser. Når det gjelder kravene til forsikringsmessige avsetninger og solvensmargin i direktivet artikkel 13 til 18, er det som nevnt over ingen endringer i reglene sammenlignet med tjenstepensjonsdirektivet. Kravene er gjennomført i norsk rett, og soliditetsreglene vil følgelig ikke omtales i dette høringsnotatet.

En stor andel av de kravene som er nye, eller som representerer utvidede krav til virksomheten i pensjonsforetak, tilsvarer langt på vei regelverket som gjelder for forsikringsforetak og som i norsk rett er gjennomført i finansforetaksloven. Pensjonsforetak er omfattet av finansforetakslovens virkeområde, men er i forskrift unntatt fra enkelte av lovbestemmelsene. Deler av direktivet foreslås gjennomført ved at flere av lovbestemmelsene i finansforetaksloven gjøres gjeldende for pensjonsforetak, enten gjennom å oppheve unntaksbestemmelsene i forskrift eller ved å endre lovbestemmelser som i dag kun gjelder forsikringsforetak.

De mer detaljerte kravene i direktivet foreslås gjennomført i forskrifter til finansforetaksloven, herunder finansforetaksforskriften og forskrift om pensjonsforetak. Finansforetaksforskriften utfyller finansforetakslovens krav til blant annet konsesjonsbehandling og egnethet, grensekryssende virksomhet og overdragelser samt

godtgjørelsesordninger for samtlige finansforetak. Forskrift om pensjonsforetak regulerer kapital- og soliditetskrav, krav til forsvarlig virksomhetsstyring og transparens, som er spesifikke for pensjonsforetak. I forslag til forskriftsendringer i kapittel 19 er hele forskrift om pensjonsforetak inntatt. Dette er gjort fordi forslaget innebærer omnummereringer av paragrafer i store deler av forskriften. Bestemmelsene i §§ 1 til 15 er imidlertid videreføring av gjeldende forskrifter og det er ikke gjort endringer i ordlyden i disse bestemmelsene.

Direktivets krav til informasjon overfor medlemmer og pensjonister foreslås regulert i forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter. Forsikringsvirksomhetsloven inneholder også krav til virksomheten i pensjonsforetak som til dels overlapper bestemmelser i finansforetaksloven. Finanstilsynet foreslår å oppheve bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven som åpenbart innebærer dobbeltregulering.

2 Nærmere om IORP II-direktivet

IORP II-direktivet viderefører i det alt vesentlige bestemmelsene i tjenestepensjonsdirektivet om anvendelsesområde, registrering eller tillatelse, krav til forsikringsmessige avsetninger og kapitalkrav samt krav til forsvarlig kapitalforvaltning. De vesentligste endringene i direktivet omfatter områdene grensekryssende aktivitet, virksomhetsstyring, opplysningsplikt overfor medlemmer, tilsyn, og åpenhet om virksomheten.

Direktivet artikkel 11 og 12 utvider gjeldende regulering av *grensekryssende virksomhet* i EØS-området til også å omfatte grensekryssende overdragelser mellom pensjonsforetak. Det er fortsatt pensjonsforetakets hjemstatsmyndigheter som skal vurdere om pensjonsforetaket kan tegne pensjonsordninger for arbeidsgivere i andre medlemsstater, men det er gitt snevrere tidsrammer for saksbehandlingen. Når det gjelder overdragelse av allerede eksisterende pensjonsordninger, er det tilsynsmyndighetene i hjemstaten til det overtakende pensjonsforetaket som skal behandle søknaden. En forutsetning for å kunne gi tillatelse, er at tilsynsmyndighetene i hjemstaten til det avhendende pensjonsforetaket samtykker til overdragelsen. Det er videre forutsatt at et flertall av de berørte medlemmene skal gi forhåndssamtykke til overdragelsavtalen. Søknaden, saksbehandlingsprosessen og momenter som kan inngå i de respektive tilsynsmyndigheters vurderinger, er detaljert regulert. Det samme gjelder tilsynssamarbeidet ved grensekryssende aktivitet, herunder informasjonsplikt om nasjonale regler som gjelder for pensjonsordningen.

De vesentligste endringene i det reviderte direktivet er *økte krav til virksomhetsstyring og åpenhet*, jf. artikkel 20 til 30. Pensjonsforetakene skal ha et godt system for styring og kontroll med virksomheten. Dette innebærer blant annet krav om å etablere et hensiktsmessig rammeverk for risikostyring og krav om skriftlige retningslinjer for alle deler av virksomheten. Det skal også etableres en effektiv internkontroll, samt beredskapsplaner for å sikre kontinuitet i virksomheten.

Direktivet artikkel 24 flg. innfører også *krav om kontrollfunksjoner* som en del av virksomhetsstyringen. Kontrollfunksjonene omfatter en risikostyringsfunksjon, en aktuarfunksjon (for pensjonsforetak som overtar forsikringsrisiko) og en internrevisjonsfunksjon. Det åpnes for at risiko- og aktuarfunksjonen kan utføres av en og samme person. Kontrollfunksjoner kan i utgangspunktet ikke ivaretas av personer som utfører

liknende oppgaver i arbeidsgiverforetaket, men medlemsstatene kan likevel tillate en slik kombinasjon av roller, forutsatt at pensjonsforetaket redegjør for hvordan det forhindrer og håndterer interessekonflikter. Kontrollfunksjonene har en selvstendig rapporteringsplikt til myndighetene dersom styret ikke i tide gjennomfører tiltak ved vesentlige overtredelser eller der det er påvist vesentlig risiko for overtredelser.

Direktivet artikkel 31 åpner for *utkontraktering* innenfor rammen av god virksomhetsstyring og under forutsetning av at tilsynet med virksomheten ikke svekkes. Det er innført meldeplikt om utkontraktering av aktiviteter som omfattes av direktivet og om vesentlige endringer i utkontrakteringsavtalene. Hvis utkontrakteringen omfatter kontrollfunksjoner eller ledelse, skal det gis melding til tilsynsmyndighetene før utkontrakteringsavtalen iverksettes.

Både kontrollfunksjoner og pensjonsforetakets ledelse skal oppfylle *krav til egnethet*, jf. artikkel 22. Pensjonsforetak skal ha en *forsvarlig godgjørelsesordning* for ledelsen, kontrollfunksjoner og andre som har vesentlig innflytelse på foretakets risikoprofil. Kravene gjelder også utkontraktert virksomhet. Det vises til artikkel 23.

Pensjonsforetakene skal også gjennomføre «*egenvurdering av risiko*», jf. artikkel 28. Egenvurderingen skal blant annet omhandle:

- Hvordan egenvurderingen er integrert i styringen av pensjonsforetaket.
- En vurdering av risikostyringssystemets effektivitet.
- Beskrivelse av hvordan pensjonsforetaket unngår interessekonflikter med arbeidsgiverforetaket i gitte situasjoner.
- En vurdering av samlet kapitalbehov.
- Risikovurderinger knyttet til utbetaling av pensjonsytelsene.
- Kvalitativ vurdering av de mekanismene som sikrer pensjonsytelsene.
- Kvalitativ beskrivelse av operasjonell risiko.

I fortalen (58) til direktivet fremheves det at *faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring*, som omhandlet i FN-støttede prinsipper for ansvarlig investering, er viktige for pensjonsforetakenes investeringsstrategi og risikostyringssystem. Direktivet har regler som bidrar til økt bevissthet på dette området gjennom krav om at systemet for styring og kontroll med virksomheten skal omfatte en vurdering av slike faktorer ved investeringsbeslutninger. Vurderingen skal revideres på regelmessig basis, jf. artikkel 21 nr.1. Det er videre krav om at risikostyringssystemet skal dekke faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring, der det er relevant, jf. artikkel 25 nr. 2 bokstav g). Det er også et krav om at pensjonsforetakene skal informere om hvordan foretaket tar hensyn til slike faktorer i en skriftlig redegjørelse for investeringsprinsipper som skal gjøres offentlig tilgjengelig. Det presiseres i fortalen at denne informasjonsplikten også ivaretas gjennom å informere om at pensjonsforetaket ikke tar slike hensyn, eller at det anses uforholdsmessig å inkludere slike vurderinger i risikostyringen. Der faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring vurderes i investeringsbeslutninger, skal egenvurderingen også omfatte vurderinger av "nye" risikoer, herunder risikoer i forbindelse med klimaendringer, ressursbruk og miljø, sosiale risikoer og risiko for avskrivninger av eiendeler på grunn av regulatoriske endringer. Det er foreslått endringer i direktivet som åpner for at det gis utfyllende regler på dette området.

Kravet i artikkel 30 om at pensjonsforetaket skal ha en redegjørelse for investeringsprinsipper som skal inneholde opplysninger om systemet for styring og kontroll med investeringsrisikoen, er en videreføring av tjenstepensjonsdirektivet. Nytt i IORP II, er at redegjørelsen skal gjøres *offentlig tilgjengelig*. Kravet til offentliggjøring er også gjort gjeldende for pensjonsforetakenes årsregnskaper og årsberetninger, foretakets godkjørelsesordninger og for regelverket for pensjonsordningene. De nye kravene bidrar til økt åpenhet om virksomheten.

Det er fastsatt utvidede og detaljerte krav til informasjon fra pensjonsforetak til både medlemmer og potensielle medlemmer, jf. artikkel 36 til 44. Pensjonsforetakene skal utarbeide en såkalt "*pensjonsoversikt*" som skal være et kortfattet dokument med sentral informasjon for hvert medlem. Dokumentet skal oppdateres minst årlig og inneholde nøkkelinformasjon om personopplysninger og pensjonsalder, pensjonsforetaket og pensjonsordningen, garantier, pensjonsprognoser, opptjente pensjonsrettigheter eller pensjonskapital, innbetalinger og belastede kostnader i de siste 12 månedene, og kapitaliseringen av ordningen. Medlemsstatene skal fastsette regler for pensjonsprognosen som pensjonsforetakene skal benytte som grunnlag for sin informasjonsgivning.

Forholdsmessighetsprinsippet går igjen i store deler av direktivet, og har som formål å til en viss grad tilpasse regelverket til kompleksiteten i virksomheten. For pensjonsforetak med mindre enn 100 medlemmer er det åpnet for å gjøre unntak fra enkeltbestemmelser i direktivet.

Direktivets regler om *tilsyn* i artikkel 45 flg. viderefører langt på vei bestemmelsene i det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet, men slik at det nye direktivet inneholder mer utførlige regulering og enkelte nye bestemmelser.

Direktivets artikkel 52 til 59 inneholder nye regler om *taushetsplikt* for ansatte hos tilsynsmyndighetene og *utveksling av opplysninger* mellom tilsynsmyndigheter og andre myndigheter og organer, herunder sentralbanker og EUs tilsynsmyndigheter.

3 Virkeområde, krav om registrering eller tillatelse

3.1 Gjeldende rett

Pensjonsforetak omfattes av de generelle reglene for finansforetak i finansforetaksloven (lov 10. april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern). Videre inneholder forsikringsvirksomhetsloven (lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsvirksomhet) virksomhetsregler som er spesifikke for pensjonsforetak og forsikringsforetak. Det er også gitt utfyllende regler for pensjonsforetak i forskrift 9. desember 2016 nr. 1503 om pensjonsforetak.

Ifølge finansforetaksloven § 1-5 femte ledd regnes pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak som pensjonsforetak. Det følger av finansforetaksloven §§ 2-16 og 2-17, jf. § 2-6 at pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak må ha tillatelse til å drive virksomhet som består i overta pensjonsordninger. Konesjon som pensjonskasse gir enten adgang til å overta pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, eller til å overta pensjonsordninger uten forsikringselement, for foretak og kommune som har opprettet og deltar i pensjonskassen, jf. finansforetaksloven § 2-16. Pensjonskassen kan, med mindre annet

er fastsatt i tillatelsen, også utstede fripoliser, pensjonsbevis eller pensjonskapitalbevis til arbeidstakere som er fratrudd sin stilling og opphørt å være medlem av en kollektiv pensjonsordning i pensjonskassen, samt tilleggsavtaler til slik rett til pensjon. Pensjonskasser som overtar kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, kan, med mindre annet er fastsatt i tillatelsen, også overta forsikring av risiko for uførhet eller død knyttet til medlemmene i slik pensjonsordning.

Konsesjon som innskuddspensjonsforetak gir adgang til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement og individuelle pensjonsavtaler uten forsikringselement, jf. finansforetaksloven § 2-17.

Både pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak kan, når ikke annet er fastsatt, også drive finansieringsvirksomhet i tilknytning til virksomheten. Nærmere regler for tildeling og vilkår for konsesjon, herunder minstekrav til startkapital følger av finansforetaksloven kapittel 3.

3.2 Direktivet

Det følger av artikkel 1 at direktivet inneholder regler om adgangen til å starte og utøve virksomhet som tjenestepensjonsforetak. Hvilke foretak som skal anses som tjenestepensjonsforetak, er definert i artikkel 6 nr. 1, jf. artikkel 2 nr. 1. Artikkel 2 nr. 2 inneholder unntak fra direktivets virkeområde. Direktivets virkeområde er det samme som i det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet (direktiv 2003/41/EF).

Finanstilsynet viser videre til at direktivet artikkel 4 og 5 modifiserer hovedregelen og unntakene i artikkel 2. Artikkel 4 åpner for at medlemsstatene kan bestemme at enkelte av direktivets bestemmelser også skal gjelde for livsforsikringsforetak som omfattes av Solvens II-direktivet (direktiv 2009/138/EF). Dette gjelder imidlertid bare for den del av virksomheten som gjelder ytelse av tjenestepensjon.

Direktivet åpner videre for at medlemsstatene kan unnta mindre tjenestepensjonsforetak helt eller delvis fra direktivets bestemmelser, jf. artikkel 5. Kravet er i så fall at foretaket administrerer pensjonsordninger med færre enn 100 medlemmer til sammen. Disse kan likevel ikke unntas fra bestemmelsene i artikkel 32 om rett til å velge porteføljeforvaltere som er etablert i en annen medlemsstat eller artikkel 33 til 35 om depotmottaker. Selv om medlemsstatene benytter valgmuligheten til å unnta mindre tjenestepensjonsforetak fra bestemmelser i direktivet, skal tjenestepensjonsforetak ha rett til å anvende direktivet på frivillig basis. Tjenestepensjonsforetak kan bare drive grensekryssende virksomhet etter artikkel 11 dersom alle bestemmelsene i direktivet får anvendelse for foretaket. Medlemsstatene kan ikke unnta tjenestepensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med mer enn 15 medlemmer til sammen fra bestemmelsene i artikkel 19 nr. 1 om forsvarlig kapitalforvaltning og artikkel 21 nr. 1 og 2, som stiller generelle krav til foretakets risikostyring og internkontroll.

Det følger av artikkel 9 at medlemsstatene skal sikre at tjenestepensjonsforetak med hovedkontor på deres område skal registreres i et nasjonalt register eller ha tillatelse fra myndighetene til å drive virksomhet. Hvis et tjenestepensjonsforetak driver grensekryssende virksomhet, skal det fremgå av et nasjonalt register i hvilke medlemsstater foretaket driver virksomheten. Etter artikkel 10 skal medlemsstatene sikre at hvert tjenestepensjonsforetak på

deres område oppfyller fastsatte krav for drift av pensjonsordninger. Der arbeidsgiverforetaket garanterer for utbetalingen av pensjonsytelser skal medlemsstatene sikre at arbeidsgiverforetaket har forpliktet seg til å foreta nødvendige innbetalinger.

Artikkel 10 nr. 2 bestemmer at medlemsstatene kan velge å fastsette at medlemmene i pensjonsordninger kan tilbys tilleggsdekninger knyttet til levealdersrisiko, uførhet, etterlattepensjon og garanti for tilbakebetaling av premie der arbeidsgiver og øvrige arbeidstakere samtykker.

3.3 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet viser til at direktivets virkeområde tilsvarer bestemmelsene i det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet. Etter Finanstilsynets oppfatning er norsk rett i tråd med direktivets krav, og det er ikke nødvendig med regelendringer. De foretakene som faller inn under direktivets virkeområde, er i norsk rett pensjonsforetak, det vil si pensjonskasser og inn-skuddspensjonsforetak, jf. finansforetaksloven § 2-16 og § 2-17.

Når det gjelder adgangen i artikkel 5 til å unnta små pensjonsforetak fra deler av kravene i direktivet, har denne sin bakgrunn i at det kan lette tilsynet med pensjonsforetakene i noen medlemsstater. Adgangen til å unnta små pensjonsforetak fra deler av direktivet gjelder bare for pensjonsforetak med færre enn 100 medlemmer. Direktivet tillater ikke at medlemsstatene gjør unntak fra direktivets krav for pensjonsforetak med 100 medlemmer eller flere.

Da det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet ble gjennomført i norsk rett, mente departementet at det ikke burde foreslås regler som åpner for unntak fra reglene for mindre pensjonsforetak, jf. Ot.prp. nr. 68 (2004-2005) kapittel 4.2.4.

Finanstilsynet viser til at hensynet til å beskytte pensjonskassenes medlemmer i utgangspunktet gjør seg gjeldende uavhengig av hvor mange medlemmer de aktuelle pensjonsordningene har. Etter Finanstilsynets oppfatning er det likevel grunn til å foreta en ny vurdering av om adgangen i artikkel 5 til å unnta små pensjonsforetak fra deler av direktivets bestemmelser bør benyttes. Dette skyldes særlig de nye kravene i IORP II artikkel 26, jf. artikkel 24, om at pensjonsforetak må ha en uavhengig internrevisjonsfunksjon som skal kontrollere pensjonsforetakets virksomhet. Det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet inneholdt ikke tilsvarende bestemmelser. Dette spørsmålet vurderes nærmere nedenfor i kapittel 10 om internrevisjonsfunksjon. Utover kravet om internrevisjon, bør det etter Finanstilsynets oppfatning ikke åpnes for å unnta pensjonsforetak med færre enn 100 medlemmer fra deler av direktivet. Hensynet til medlemmene og hensynet til å ha like regler for lik virksomhet, tilsier etter Finanstilsynets oppfatning at de øvrige bestemmelsene i direktivet skal gjelde uavhengig av antall medlemmer i pensjonsordningen. Finanstilsynet viser i den sammenheng til at forholdsmessighetsprinsippet uansett vil få anvendelse i flere sammenhenger, slik at kravene tilpasses virksomhetens art, omfang og kompleksitet, jf. for eksempel artikkel 21 nr. 1 om risikostyring og internkontroll og artikkel 28 nr. 1 om egenvurdering av risiko.

Finanstilsynet viser videre til at det er gjort redaksjonelle endringer i bestemmelser om tillatelse mv. sammenlignet med opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet, men at dette ikke

representerer materielle endringer i reglene. Etter Finanstilsynets oppfatning er norsk rett i tråd med direktivets krav, og det er ikke nødvendig med regelendringer.

4 Grensekryssende virksomhet

4.1 Gjeldende rett

4.1.1 Norske pensjonsforetaks virksomhet i utlandet

Norske pensjonsforetaks adgang til å drive virksomhet i utlandet er regulert i finansforetaksloven kapittel 4 og finansforetaksforskriften § 4-2. Bestemmelsene gjennomfører tjenstepensjonsdirektivet artikkel 20. Pensjonsforetak som forvalter en pensjonsordning som er underlagt lovgivningen i annen EØS-stat, anses å drive virksomhet i utlandet.

Finansforetakslovens regler om filialetablering i andre EØS-stater, gjelder ikke for pensjonsforetak, jf. finansforetaksforskriften § 4-2 første ledd. Etter gjeldende rett skal norske pensjonsforetak som vil drive virksomhet i en annen EØS-stat, følge reglene i finansforetaksloven § 4-3 og finansforetaksforskriften § 4-2 (om grensekryssende tjenester uten filialetablering). Før slik virksomhet kan igangsettes, skal foretaket gi Finanstilsynet melding som identifiserer i hvilken stat og for hvilket arbeidsgiverforetak den planlagte virksomheten skal omfatte. Videre skal det opplyses om de vesentligste kjennetegn ved den pensjonsordningen som skal forvaltes for det aktuelle arbeidsgiverforetaket. Ved mottak av melding, skal Finanstilsynet vurdere om det er forhold ved pensjonsforetakets organisering, finansielle situasjon eller ledelse, som gir grunn til å anta at det ikke er forsvarlig å igangsette den planlagte virksomheten.

Finner Finanstilsynet at virksomheten kan igangsettes, skal tilsynet innen tre måneder underrette tilsynsmyndighetene i vertsstaten. Pensjonsforetaket kan starte opp virksomheten to måneder etter at Finanstilsynet har sendt slik melding, eller på et tidligere tidspunkt hvis pensjonsforetaket mottar opplysninger om hvilke regler i vertsstaten som skal gjelde for virksomheten.

4.1.2 Utenlandske pensjonsforetaks adgang til å drive virksomhet i Norge

Utenlandske pensjonsforetaks adgang til å drive virksomhet i Norge er regulert i finansforetaksloven kapittel 5 og finansforetaksforskriften § 5-7. Pensjonsforetak med hovedsete i annen EØS-stat kan drive virksomhet gjennom filial her i riket etter reglene i finansforetaksloven § 5-2. Det er her ikke gjort tilsvarende unntak fra reglene om filialetablering slik som det er gjort for norske pensjonsforetaks virksomhet i annen EØS-stat. Retten til å drive grensekryssende virksomhet i Norge for pensjonsforetak med hovedsete i en annen EØS-stat følger av lovens § 5-5. Forutsatt at foretaket har nødvendig tillatelse og er underlagt tilsyn i hjemstaten, kan virksomheten igangsettes to måneder etter at Finanstilsynet har mottatt melding fra tilsynsmyndigheten i hjemstaten, eller fra et tidligere tidspunkt, hvis Finanstilsynet har gitt underretning om de nærmere kravene til virksomheten i Norge.

Pensjonsordninger som blir forvaltet av utenlandske pensjonsforetak for arbeidsgivere i Norge må oppfylle alle krav i relevante pensjonslover herunder lov om obligatorisk tjenstepensjon. De bestemmelser i finansforetaksloven og forsikringsvirksomhetsloven som gjelder for

pensjonsforetakets virksomhet i Norge følger av lovens § 5-5 tredje og fjerde ledd og omfatter:

- bestemmelsene i finansforetaksloven kapittel 1 om formål, virkeområde og definisjoner,
- bestemmelser i finansforetaksloven kapittel 9 om ledelsens verv eller stilling i annet finansforetak, i foretak med forretningsforbindelse til finansforetaket, godtgjørelse fra andre enn finansforetaket, og taushetsplikt,
- finansforetaksloven § 12-27 om porteføljeoverdragelse,
- bestemmelser i finansforetaksloven kapittel 16 om opplysningsplikt om garantiordninger, krav til og opplysninger om prisfastsetting og produktpakker og krav til forsikringsvilkår,
- bestemmelser om straff, pålegg og tvangstiltak i finansforetaksloven kapittel 22,
- bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven om informasjonskrav til medlemmer og pensjonister, kjønn som faktor ved beregning av risiko, rett til å endre premier, kontoføring og kontoutskrift, livsforsikringsytelser i krig, pensjonsinnretningens opplysningsplikt og flytting.

Hvis ikke annet følger av lovgivningen i hjemstaten, gjelder også forsikringsvirksomhetslovens regler om tilordning av overskudd og bruk av risikoutjevningfond.

Utenlandsk pensjonsforetak som har hovedsete utenfor EØS-området kan drive virksomhet i Norge gjennom filial etter tillatelse gitt av departementet etter finansforetaksloven § 5-6. Slik tillatelse kan bare gis til å drive virksomhet som tilsvarende virksomheten foretaket har tillatelse til å drive i hjemstaten, og bare dersom foretaket er undergitt betryggende tilsyn i hjemstaten. Før et utenlandsk finansforetak starter sin virksomhet her i riket skal det være etablert et tilfredsstillende samarbeid om tilsyn mellom tilsynsmyndighetene i foretakets hjemstat og Finanstilsynet. Videre må filialen oppfylle de konsesjonskrav som ellers gjelder for slik virksomhet i Norge.

Forskrift 28. desember 1993 nr. 1257 om finanstilsyn i EØS § 1 fastsetter at Finanstilsynet fører tilsyn med pensjonsforetak som har hovedsete i annen EØS-stat og driver virksomhet i Norge. Tilsynet føres i overensstemmelse med de direktiver som omfattes av EØS-avtalen vedlegg IX og lovgivningen for øvrig. Forskriften § 5 gir hjemmel for at Finanstilsynet kan pålegge et finansforetak å opphøre med virksomhet her i riket, dersom foretaket har gjort seg skyldig i grov eller vedvarende overtredelse av sine plikter etter andre lover og forskrifter som gjelder her i riket. Videre gir forskriften § 6 Finanstilsynet adgang til, etter anmodning fra tilsynsmyndigheten i foretakets hjemland, å forby foretak som driver virksomhet her i riket å råde over dets eiendeler her i riket, eller begrense dets rådighet over disse.

4.2 Direktivet

Det følger av direktivet artikkel 11 nr. 1 at medlemsstatene skal tillate at et tjenestepensjonsforetak som er registrert eller har tillatelse på deres område, utøver grensekryssende virksomhet i andre medlemsstater. Medlemsstatene skal også gi arbeidsgiverforetak på deres område, adgang til å tegne pensjon i tjenestepensjonsforetak som ønsker å utøve eller utøver grensekryssende virksomhet fra andre medlemsstater. Adgangen til slik grensekryssende virksomhet forutsetter etterlevelse av nasjonal sosial- og

arbeidslovgivning med hensyn til organiseringen av pensjonsordninger, herunder pliktig medlemskap og resultater av forhandlinger om tariffavtaler.

Grenseoverskridende virksomhet er definert i direktivet artikkel 6 nr. 19 som administrasjon av en pensjonsordning, hvor forholdet mellom arbeidsgiverforetaket og de berørte medlemmer og pensjonister i pensjonsordningen er underlagt sosial- og arbeidslovgivning som er relevant på området for tjenstepensjon/arbeidsmarkedsrelaterte pensjonsordninger i en medlemsstat, som er en annen enn i tjenstepensjonsforetakets hjemstat. Formålet med bestemmelsene kommer til uttrykk i fortalen avsnitt 35 som viser til at grensekryssende virksomhet vil kunne bidra til betydelige stordriftsfordeler, styrke konkuranseevnen samt lette mobiliteten i arbeidslivet. Samtidig vektlegger fortalen avsnitt 36 viktigheten av at vertsstatens nasjonale sosial- og arbeidslovgivning som er relevant for tjenstepensjonsordninger, etterleves fullt ut.

Artikkel 11 nr. 2 bestemmer at et tjenstepensjonsforetak som ønsker å utøve grensekryssende virksomhet og tilby pensjonsordning til et arbeidsgiverforetak, skal innhente forhåndsgodkjenning fra tilsynsmyndigheten i sin hjemstat.

Et tjenstepensjonsforetak skal, iht. artikkel 11 nr. 3, underrette tilsynsmyndigheten i hjemstaten om intensjonen om å utøve grensekryssende virksomhet, og skal i den forbindelse opplyse om:

- navnet på vertsstaten eller vertsstatene, som hvor det er relevant skal identifiseres av arbeidsgiverforetaket,
- arbeidsgiverforetakets navn og beliggenheten til foretakets hovedkontor, og
- vesentlige kjennetegn ved den pensjonsordning som skal overtas

Når tilsynsmyndigheten i hjemstaten har mottatt melding som nevnt over, skal den senest innen tre måneder etter mottak, videresende opplysningene til tilsynsmyndigheten i vertsstaten og underrette tjenstepensjonsforetaket om oversendelsen. Unntak gjelder i tilfelle der tilsynsmyndigheten i hjemstaten finner at foretakets organisering, finansielle situasjon eller ledelsens egnethet, kvalifikasjoner eller erfaring ikke er forenlig med den planlagte grensekryssende virksomheten. Et vedtak om å ikke videresende meldingen skal begrunnes og kunne bringes inn for domstolene, jf. artikkel 11 nr. 4 og 5.

Ved mottak av melding om grensekryssende virksomhet skal tilsynsmyndigheten i vertsstaten underrette tilsynsmyndigheten i hjemstaten om nasjonale krav i sosial- og arbeidslovgivning som er relevante for tjenstepensjonsordninger og de krav som stilles til pensjonsordningen som arbeidsgiverforetaket har tegnet. Videre skal vertsstaten orientere om gjeldende krav til informasjon til medlemmer og potensielle medlemmer av pensjonsordningen.

Tilsynsmyndighetene i hjemstaten skal videreformidle informasjonen til tjenstepensjonsforetaket, jf. artikkel 11 nr. 7. Det er også eksplisitt angitt i direktivet at tjenstepensjonsforetak som driver grensekryssende virksomhet skal etterleve informasjonskravene i direktivet kapittel IV slik disse er gjennomført i vertsstaten, jf. artikkel 11 nr. 6.

Virksomheten i vertsstaten kan starte opp seks uker etter at tilsynsmyndigheten i hjemstaten har sendt melding til tilsynsmyndighetene i vertsstaten, eller på et tidligere tidspunkt forutsatt

at foretaket mottar opplysninger om hvilke regler i vertsstaten som skal gjelde for virksomheten, jf. artikkel 11 nr. 8.

Etter artikkel 11 nr. 9 plikter vertsstaten å holde hjemstaten orientert om vesentlige endringer i nasjonal rett som vil kunne påvirke pensjonsordningens egenskaper der dette er relevant for den grensekryssende virksomheten. Det samme gjelder vesentlige endringer i informasjonskrav til medlemmer og potensielle medlemmer av pensjonsordningen. Tilsynsmyndighetene i hjemstaten skal videreformidle informasjonen til tjenstepensjonsforetaket.

Artikkel 11 nr. 10 og 11 omhandler tilsyn med grensekryssende virksomhet og plikter som påhviler tilsynsmyndighetene i de respektive statene. Vertsstaten fører tilsyn med pensjonsforetakets etterlevelse av nasjonale bestemmelser som gjelder pensjonsordningen og informasjonskrav. Ved manglende etterlevelse skal vertsstaten involvere tilsynsmyndighetene i hjemstaten. Vedtak om retting og annen tilsynsmessig oppfølging skal iverksettes av tilsynsmyndigheten i hjemstaten. Hvis foretaket ikke innretter seg, eller det ikke finnes hensiktsmessige tiltak i hjemstaten, kan vertsstaten fatte nødvendige vedtak for å forbygge eller sanksjonere ytterligere overtredelser, herunder treffe vedtak om at den grensekryssende virksomheten opphører.

4.3 Finanstilsynets vurderinger

Reglene om grensekryssende virksomhet i IORP II-direktivet er i stor grad sammenfallende med bestemmelsene i tjenstepensjonsdirektivet som er gjennomført i norsk rett. Gjennomføringen av direktivbestemmelsene krever likevel enkelte endringer i gjeldende rett.

Direktivet har ett meldepliktsystem for virksomhet som består i å forvalte pensjonsordninger som reguleres av lovgivningen i annen EØS-stat, og skiller ikke mellom tilfeller der pensjonsforetaket faktisk etablerer et kontor i en annen stat (filialetableringer) og annen grensekryssende aktivitet. For å tydeliggjøre dette i regelverket, foreslår Finanstilsynet at pensjonsforetak tas ut av bestemmelsene i finansforetaksloven om filialetablering innenfor EØS. Det vises til forslag om endringer i lovens § 4-2 som gjelder norske foretak som vil etablere filial i annen EØS-stat, og til forslag om endringer i finansforetaksloven § 5-2 som gjelder filialetablering av foretak med hovedsetet i annen EØS-stat i Norge. Samtidig foreslår Finanstilsynet å endre ordlyden i finansforetaksforskriften § 4-2 første ledd slik at det klart fremgår at lovens § 4-3 gjelder for pensjonsforetak som vil drive virksomhet i annen EØS-stat, både gjennom å etablere filial eller tilby grensekryssende tjenester. Tilsvarende presisering foreslås inntatt i finansforetaksforskriften § 5-7 første ledd som gjelder pensjonsforetak med hovedsete i annen EØS-stat.

Innholdet i kravet om forhåndsgodkjenning i artikkel 11 nr. 2 er ikke nærmere presisert i direktivet. Finanstilsynet legger til grunn at bestemmelsen er en videreføring av bestemmelsene om forhåndsgodkjenning i tjenstepensjonsdirektivet artikkel 20 nr. 2, jf. artikkel 9 nr. 5 som fastsetter at tilsynsmyndighetene i hjemstaten skal gjøre en vurdering av konsesjonskravene forut for en grensekryssende virksomhet. Kravet om forhåndsgodkjenning er ikke eksplisitt gjennomført i gjeldende norsk regelverk. Finanstilsynet ser i utgangspunktet ikke behov for å foreslå at dette kravet forskriftsfestes nå. Det vises i denne forbindelse til at

konsesjonsvilkårene prøves før konsesjon blir gitt og at kravene skal være oppfylt til enhver tid.

Ved mottak av en konkret melding om grensekryssende virksomhet fra et norsk pensjonsforetak skal Finanstilsynet vurdere om pensjonsforetakets organisatoriske og administrative forhold og finansielle situasjon er forsvarlig og om ledelsen oppfyller kravene til egnethet, jf. finansforetaksforskriften § 4-2 tredje ledd. Bestemmelsen gjennomfører tjenestepensjonsdirektivet artikkel 20 nr. 4 som innholdsmessig langt på vei svarer til IORP II direktivet artikkel 11 nr. 4. Etter begge direktivene skal vurderingen knyttes til den konkrete planlagte grensekryssende aktiviteten, men den vil forutsetningsvis også omfatte en reell vurdering av foretakets virksomhetsstyring, soliditet og ledelse generelt og vil således også ivareta formålet med kravet til forhåndsgodkjenning i artikkel 11 nr. 2. Finanstilsynet viser til at lovens § 4-2 annet ledd annet punktum gjennomfører direktivet artikkel 11 nr. 4, jf. finansforetaksloven § 4-3 annet ledd fjerde punktum. For å unngå dobbelregulering foreslår Finanstilsynet at den tilsvarende bestemmelsen i finansforetaksforskriften § 4-2 tredje ledd annet punktum oppheves.

Direktivet presiserer at en beslutning om å ikke videresende en melding om grensekryssende aktivitet til tilsynsmyndighetene i vertstaten, skal begrunnes og kunne være gjenstand for domstolsprøving. Disse prinsippene dekkes av forvaltningslovens og tvistemålslovens bestemmelser og krever ikke særskilt gjennomføring i norsk rett.

I den felleseuropeiske samarbeidsprotokollen (Budapestprotokollen) er det lagt opp til at pensjonsforetak skal innlede en forhåndsdialog med myndighetene før foretaket sender en formell melding til tilsynsmyndighetene om en planlagt grensekryssende virksomhet. En slik forhåndsdialog legger til rette for at tilsynsmyndighetene i hjemstaten kan kontakte den aktuelle vertsstaten for å få nærmere klarhet i det regelverket som vil gjelde for den planlagte virksomheten og dermed få saken bedre opplyst. Saksbehandlingstiden knyttet til en melding om grensekryssende virksomhet er tre måneder fra meldingen er mottatt. Dette sammenfaller med fristen etter gjeldende rett i finansforetaksforskriften § 4-2 tredje ledd første punktum. Finanstilsynet foreslår at det i tilknytning til denne bestemmelsen fastsettes uttrykkelig at fristen på én måned som følger av lovens § 4-3 annet ledd første punktum ikke gjelder, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 4-2 tredje ledd.

Kravet til innholdet i meldingen fra pensjonsforetaket er noe endret og Finanstilsynet foreslår at ordlyden i finansforetaksforskriften § 4-2 presiserer at meldingen også skal inneholde adressen til arbeidsgiverforetakets hovedkontor. For å unngå dobbelregulering av krav om innholdet i meldingen foreslår Finanstilsynet at finansforetaksforskriften § 4-2 annet ledd kun regulerer forhold som ikke følger av lovens § 4-3 første ledd.

Informasjonskravene i direktivet del IV foreslås gjennomført i forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter og gjelder ved grensekryssende virksomhet inn i Norge, jf. finansforetaksloven §§ 5-4 annet ledd og 5-5 fjerde ledd. Finanstilsynet foreslår å innta en henvisning til forslag til forsikringsvirksomhetsloven § 3-23a om pensjonsoversikt i finansforetaksloven § 5-4 annet ledd. Det vises i denne sammenheng til omtale av informasjonskravene i kapittel 14.

En endring i reguleringen sammenlignet med det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet er at vertsstatens frist for å behandle en melding er kortet ned fra to måneder til seks uker. Siden denne fristen får virkning for når virksomheten i vertsstaten kan igangsettes jf. artikkel 11 nr. 8, krever dette endringer i finansforetaksforskriften. Det vises til forslag til finansforetaksforskriften §§ 4-2 fjerde ledd og 5-7 annet ledd.

Forskrift om finanstilsyn i EØS gir Finanstilsynet hjemmel til forby foretak som driver virksomhet her i riket til å råde over dets eiendeler her i riket og til å gi pålegg om opphør av virksomhet her i riket. Pålegg om opphør av virksomhet skal etter direktivet artikkel 11 nr. 11 finne sted hvis det er strengt nødvendig for å forebygge overtredelser av bestemmelser som gjelder virksomheten i vertstaten. Etter forskrift om finanstilsyn i EØS § 5 er vilkårene for pålegg om opphør av virksomhet at foretaket har gjort seg skyldig i grov eller vedvarende overtredelse av sine plikter etter andre lover og forskrifter som gjelder her i riket. Det kan reises spørsmål om norsk rett gir snevrere adgang til å pålegge opphør av virksomhet enn det som er forutsatt i direktivet. Finanstilsynet legger til grunn at overtredelser av informasjonsplikt til forsikringstakere og medlemmer i pensjonsordninger samt overtredelser av sentrale bestemmelser i pensjonslovene vil anses som grove overtredelser og at hjemmelen dermed gir tilstrekkelig grunnlag for inngrep i tråd med direktivets formål. Finanstilsynet anser på denne bakgrunn at det ikke er nødvendig med regelendringer for å gjennomføre artikkel 11 nr. 10 og 11.

5 Grensekryssende overdragelser

5.1 Gjeldende rett

Etter finansforetaksloven § 12-1 kan sammenslåing, deling og avvikling av finansforetak bare gjennomføres etter tillatelse gitt av departementet (delegert til Finanstilsynet 21.12.2015). Likt med sammenslåing og deling regnes overtagelse og avhendelse av hele eller en stor del av virksomheten med tilhørende eiendeler og forpliktelser. For pensjonskasser følger det også av forsikringsvirksomhetsloven § 2-8 at sammenslåing, deling og opphør av en pensjonskasse kan skje etter reglene i finansforetaksloven kapittel 12 avsnitt I eller II.

Finansforetaksloven har nærmere regler om vedtakskompetanse og hva vedtaket må inneholde, herunder godkjenning av plan for sammenslåing eller delingsplan. Vedtakskompetansen er i loven lagt til generalforsamlingen. Finanstilsynet legger til grunn at vedtakskompetansen i pensjonskasser ligger til styret med mindre annet følger av vedtektene.

Det følger av finansforetaksloven § 12-3 femte ledd at finansforetak som skal slås sammen eller deles, uten ugrunnet opphold skal gi kundene informasjon om vedtaket og hva dette betyr for kundenes rettigheter og sikkerhet. Medfører vedtaket endringer av betydning for kundene, skal kunden ha rett til å si opp kundeforholdet.

Finansforetaksloven § 12-27 har regler om porteføljeoverdragelser. Avtale om overdragelse av forsikringsportefølje, låneportefølje eller annen formuesmasse av vesentlig omfang sett hen til foretakenes virksomhet krever godkjenning av departementet (delegert til Finanstilsynet 21.12.2015). Det er gitt nærmere regler i finansforetaksforskriften om overdragelse av forsikringsporteføljer til forsikringsforetak. Bestemmelsene er ikke gjort tilsvarende gjeldende for pensjonsforetak.

Pensjonslovene har regler som kommer til anvendelse der arbeidsgiverforetaket slås sammen med annet foretak (fusjon), deles (fisjon) eller avvikles. Der en sammenslåing, deling eller avvikling av pensjonsforetaket har sammenheng med slike forhold i arbeidsgiverforetaket, må reglene sees i sammenheng.

Norske arbeidsgiverforetak har som forsikringstakere rett til å flytte pensjonsordningen til en tilsvarende kontrakt i en annen pensjonsinnretning, jf. forsikringsvirksomhetsloven kapittel 6. Før foretaket flytter pensjonsordningen skal det sørge for at medlemmene mottar fullstendige opplysninger om flyttingen av ordningen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen. Både avgivende og mottakende pensjonsinnretning plikter å påse at foretakets informasjon er korrekt og fyllestgjørende. Medlemmene har uttalerett, men skal ikke godkjenne flyttingen, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 6-4.

5.2 Direktivet

Det følger av direktivet artikkel 12 nr. 1 at medlemsstatene skal tillate at et tjenstepensjonsforetak som er registrert eller har tillatelse på deres område, helt eller delvis overdrar en pensjonsordnings forpliktelser med tilhørende avsetninger og andre forpliktelser og rettigheter med tilhørende eiendeler til et mottakende tjenstepensjonsforetak. Slik overdragelse krever tillatelse fra tilsynsmyndigheten i hjemstaten til mottakende tjenstepensjonsforetak og forutsetter forutgående samtykke fra tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overdragende tjenstepensjonsforetaket.

Medlemsstatene skal ifølge direktivet sikre at kostnadene ved overdragelsen ikke belastes medlemmer eller pensjonister, verken i det overdragende eller i det mottakende tjenstepensjonsforetaket. Overdragelsen forutsetter forhåndsgodkjenning fra arbeidsgiverforetaket og et flertall av medlemmene og et flertall av de berørte pensjonister, eller et flertall av deres representanter. Flertallet defineres etter nasjonal rett. Opplysninger om vilkårene for overdragelsen skal gis medlemmene i rimelig tid før det søkes om samtykke fra tilsynsmyndighetene.

Det er mottakende tjenstepensjonsforetak som skal søke tilsynsmyndigheten i sin hjemstat om tillatelse. Søknaden skal inneholde følgende opplysninger:

- Overdragelsesavtalen mellom de to foretakene, med angivelse av vilkårene for overdragelsen,
- en beskrivelse av pensjonsordningens viktigste karakteristika,
- en beskrivelse av forpliktelsene eller avsetningene som skal overdras og andre forpliktelser og rettigheter med tilhørende eiendeler,
- navn på de aktuelle tjenstepensjonsforetakene og adresse til de respektives hovedkontor samt i hvilke medlemsstater hvert foretak er registrert eller har tillatelse,
- navn på arbeidsgiverforetaket og adressen til arbeidsgiverforetakets hovedkontor,
- dokumentasjon på at arbeidsgiverforetaket og et flertall av medlemmene og berørte pensjonister har gitt forhåndsgodkjenning,
- opplysninger om sosial- og arbeidslovgivning som kommer til anvendelse og navnet på den eller de medlemsstater der dette er nasjonal rett.

Tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det mottakende tjenstepensjonsforetaket skal behandle søknaden innen tre måneder og vedtaket eller manglende svar på søknaden, skal være gjenstand for domstolsprøving. Straks søknaden er mottatt skal den videresendes til tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overdragende tjenstepensjonsforetaket som skal gi sin vurdering innen åtte uker. Tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det mottakende tjenstepensjonsforetaket underretter tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overdragende foretaket om sin avgjørelse, senest to uker etter vedtak.

Direktivet artikkel 12 nr. 7 og 8 angir hva som skal inngå i den enkelte medlemsstaters vurderinger:

Tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det mottakende tjenstepensjonsforetaket skal utelukkende vurdere om

- søknaden er fullstendig,
- det mottakende tjenstepensjonsforetakets administrasjon, finansielle stilling og ledelsens egnethet, er forenlig med den påtenkte overdragelsen,
- de langsiktige interessene til medlemmer og pensjonister i mottakende tjenstepensjonsforetak og den overdragende del av ordningen er tilstrekkelig beskyttet under og etter overdragelsen,
- mottakende foretak oppfyller krav til kapital på datoen for overdragelsen, hvis overdragelsen medfører grensekryssende virksomhet,
- eiendelene som skal overdras er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å dekke forpliktelser, avsetninger og andre forpliktelser og rettigheter, i overensstemmelse med gjeldene regler i det mottakende foretaks hjemstat.

Tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overdragende tjenstepensjonsforetaket skal utelukkende vurdere om

- de langsiktige interessene til medlemmer og pensjonister i eventuelle resterende ordninger er tilstrekkelig beskyttet,
- medlemmenes og pensjonistenes individuelle rettigheter minst er de samme etter overdragelsen,
- eiendelene som overdras er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å dekke forpliktelsene og i overensstemmelse med gjeldene rett i hjemstaten.

Hvis overdragelsen innebærer at en pensjonsordning overføres til et foretak i et annet EØS-land enn der ordningen er etablert, skal tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overdragende foretaket også underrette om de krav i sosial- og arbeidslovgivning som gjelder for pensjonsordningen og om krav til informasjon. For oversendelse av dette gjelder en ytterlige frist på fire uker, og mottakende tilsynsmyndighet skal videresende opplysningene til mottakende foretak senest én uke fra mottakelsen. Når et tjenstepensjonsforetak forvalter pensjonsordning etablert i annet EØS-land, gjelder reglene om tilsyn og tilsynsmyndighetenes plikter i artikkel 11 nr. 9, 10 og 11 tilsvarende.

Mottakende tjenstepensjonsforetak kan overta pensjonsordningen når den har mottatt tillatelse. Hvis den ikke har mottatt opplysninger om hvilke regler som kommer til anvendelse på virksomheten i vertsstaten, kan virksomheten starte opp syv uker etter at tillatelsen er gitt, jf. artikkel 12 nr.12.

I tilfelle av uenigheter mellom tilsynsmyndighetene, kan EIOPA foreta en ikke-bindende megling etter anmodning fra de berørte tilsynsmyndighetene eller på eget initiativ, jf. artikkel 12 nr. 14.

5.3 Finanstilsynets vurdering

Direktivets bestemmelser om grensekryssende overdragelser av pensjonsordninger er nye, og det er ikke tilsvarende regler i tjenestepensjonsdirektivet. Direktivet krever derfor tilpasninger i norsk rett.

Etter gjeldende rett krever avtale om overdragelse av forsikringsporteføljer og overtagelse eller avhending av virksomhet med tilhørende eiendeler og forpliktelser, godkjenning av departementet¹. Gjennomføring av direktivets krav knyttet til grensekryssende overdragelser medfører begrensninger i utøvelsen av forvaltningsskjønnet etter gjeldende rett. Finanstilsynet foreslår at direktivets regler om grensekryssende overdragelser gjennomføres i forskrift til finansforetaksloven gjennom at det i tilknytning til bestemmelsene om porteføljeoverdragelse i finansforetaksloven kapittel 12 VI gis en særskilt forskriftshjemmel til å gi nærmere regler om overdragelse av pensjonsordninger og porteføljer av individuelle kontrakter utgått fra kollektive pensjonsordninger mellom pensjonsforetak, jf. forslag til ny § 12-28.

Direktivet artikkel 12 nr. 4 fastsetter at det er hjemstaten til mottakende pensjonsforetak som skal gi tillatelse til en grensekryssende overdragelse etter å ha innhentet forhåndssamtykke fra tilsynsmyndighetene i hjemstaten til pensjonsforetaket som ordningen overdras fra. Dette innebærer at det er Finanstilsynet som skal behandle og avgjøre søknader fra norske pensjonsforetak som ønsker å overta pensjonsordninger fra pensjonsforetak i annen EØS-stat. Bestemmelsene i artikkel 12 nr. 4 foreslås gjennomført i finansforetaksforskriften § 12-3 første og annet ledd. De nærmere fristene knyttet til kommunikasjonen mellom de involverte tilsynsmyndighetene, jf. artikkel 12 nr. 6 og nr. 11 foreslås ikke forskriftsfestet da bestemmelsene regulerer myndighetenes plikter.

Vilkårene for tillatelse foreslås gjennomført i finansforetaksforskriften § 12-3 tredje ledd bokstav a) til e). Etter forslaget skal søknaden avslås hvis Finanstilsynet finner at kostnadene ved overdragelsen belastes medlemmer eller pensjonister i de involverte pensjonsforetakene, pensjonsforetakets virksomhet, finansielle stilling eller ledelsens egnethet ikke er forenlig med den planlagte overtakelsen, de langsiktige interessene til eksisterende medlemmer og til medlemmer i pensjonsordningen som overdras, ikke er tilstrekkelig beskyttet, pensjonsforetaket ikke oppfyller kravene til ansvarlig kapital på overdragelsestidspunktet eller at eiendelene som skal overdras ikke er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å dekke forpliktelser, avsetninger og rettigheter. Bestemmelsene gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 2 og artikkel 12 nr. 7.

Direktivets krav om tre måneders saksbehandlingstid i artikkel 12 nr. 4 og at overskridelse av fristen skal anses som avslag som kan påklages, jf. artikkel 12 nr. 10, foreslås gjennomført i

¹ Forvaltningspraksis på området er begrenset til overdragelser mellom norske pensjonsinnetninger, herunder mellom pensjonskasser eller mellom pensjonskasser og livsforsikringsforetak.

forskriften § 12-3 fjerde ledd. Finanstilsynet foreslår her en presisering om at fristen først begynner å løpe fra det tidspunktet Finanstilsynet mottar en fullstendig søknad.

Bestemmelser om når en grensekryssende virksomhet kan starte opp, jf. artikkel 12 nr. 12, foreslås regulert i forskriften § 12-3 femte ledd.

Forskriftsforslaget § 12-3 første ledd forutsetter at norske pensjonsforetak skal søke Finanstilsynet om å overta pensjonsordning fra pensjonsforetak i annen EØS-stat. De nærmere kravene til hva en slik søknad skal inneholde foreslås inntatt i finansforetaksforskriften § 12-4. Bestemmelsen gjennomfører artikkel 12 nr. 5. Søknaden skal inneholde overdragelsesavtalen, beskrivelser av pensjonsordningen og forpliktelsene som skal overdras, og en klar identifisering av de berørte pensjonsforetakene, tilsynsmyndigheter og arbeidsgiverforetak. I tillegg skal det fremlegges dokumentasjon fra pensjonsforetaket som pensjonsordningen overdras fra, om at arbeidsgiverforetaket og et flertall av medlemmene har gitt forhåndsgodkjennelse til overdragelsen etter lovgivningen som gjelder for pensjonsordningen, jf. at krav til flertall skal defineres etter nasjonal rett i henhold til artikkel 12 nr. 3.

Ved overdragelse av pensjonsordning fra norsk pensjonsforetak til pensjonsforetak i annen EØS-stat, skal norske myndigheter gi forhåndssamtykke til overdragelsen. Forhåndssamtykket skal gis etter anmodning fra tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overtakende pensjonsforetaket, jf. artikkel 12 nr. 4. Etter direktivet artikkel 12 nr. 8 skal forhåndssamtykket bero på en vurdering av om de langsiktige interessene til medlemmer og pensjonister i eventuelle resterende ordninger er tilstrekkelig beskyttet, om medlemmenes og pensjonistenes individuelle rettigheter minst er de samme etter overdragelsen og om eiendelene som overdras, er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å dekke forpliktelsene og i overensstemmelse med gjeldende norsk rett. Bestemmelsene foreslås gjennomført i finansforetaksforskriften § 12-5 annet ledd. Tidsfrister knyttet til forhåndssamtykket etter artikkel 12 nr. 9 påhviler myndighetene og det anses ikke nødvendig å regulere disse i forskrift. Finanstilsynet viser til at forhåndssamtykket ikke skal omfatte vurderinger knyttet til kapital situasjonen, virksomhetsstyringen og ledelsen i pensjonsforetaket som overtar pensjonsordningen. Dette er vurderinger som skal foretas av tilsynsmyndighetene i det overtakende pensjonsforetakets hjemstat og som også vedtar om det skal gis tillatelse til overdragelsen. Siden solvensregelverket for pensjonsforetak ikke er harmonisert i EØS, vil det kunne oppstå situasjoner der norske pensjonsordninger overdras til foretak som har svakere finansiell stilling enn det som er tillatt etter norsk rett. Dette øker risikoen for at pensjonsrettighetene kommer under press. For å bidra til å ivareta interessene til medlemmene i slike pensjonsordninger, ser Finanstilsynet det som svært viktig at dialog, informasjonsflyt og tilsynssamarbeid prioriteres. Dette målet er også nedfelt i Budapestprotokollen som regulerer samarbeid mellom pensjonstilsyn i EU. Norge er tilsluttet denne avtalen.

En forutsetning for å tillate grensekryssende overdragelser, er at et flertall av de berørte medlemmene, eller et flertall av deres representanter, skal gi forhåndssamtykke til overdragelsesavtalen. Flertallet skal defineres etter nasjonal rett, jf. artikkel 12 nr. 2. I pensjonslovgivningen² for private pensjonsordninger i Norge, har arbeidsgiver full styringsrett over pensjonsordningen. Pensjonsordninger som omfatter 15 eller flere

² Foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenestepensjonsloven

medlemmer skal ha en styringsgruppe med personer valgt av og blant medlemmene. Styringsgruppen skal uttale seg om saker som gjelder forvaltningen av pensjonsordningen, men har ikke beslutningsmyndighet. Direktivets krav om medlemmenes medbestemmelse ved grensekryssende overdragelser, representerer dermed en begrensning i arbeidsgiverforetakets styringsrett. Det kan tale for at direktivets minstekrav gjennomføres som et krav om alminnelig flertall blant medlemmene. På den annen side kan risikoen for at pensjonsrettighetene blir dårligere beskyttet som følge av overdragelsen, tale for et krav om kvalifisert flertall. Dette vil i så fall ha likhetstrekk med kravet til de forsikredes tilslutning som gjelder for overdragelser fra foretak under offentlig administrasjon, der det kreves innsigelser fra mer enn en femdel av de forsikrede for å stanse en overdragelse. Finanstilsynet tillegger hensynet til trygghet for pensjonsrettighetene særlig vekt og foreslår derfor regler om kvalifisert flertall. Finanstilsynet foreslår et krav om tilslutning fra to tredjedeler av medlemmene, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 12-5 første ledd. Høringsinstansene oppfordres til å uttale seg om kravet til flertall, og om hvordan dette kravet best kan ivaretas, herunder regler om representasjon fra arbeidstakerorganisasjoner.

Norske pensjonskasser forvalter en økende bestand av fripoliser. Dette er fullt betalte individuelle kontrakter som ikke er del av arbeidsgiverens pensjonsordning. Direktivet regulerer grensekryssende aktivitet knyttet til pensjonsordninger og ikke porteføljer med individuelle kontrakter. Finanstilsynet legger til grunn at det ikke vil være i strid med direktivet at søknader om porteføljeoverføring av en fripolisebestand følger hovedprinsippene som er nedfelt i finansforetaksloven. Dette vil innebære at avtale om porteføljeoverføring må godkjennes av departementet (delegert til Finanstilsynet). Det er et viktig prinsipp ved porteføljeoverdragelser at forsikringstakere og andre rettighetshavere kan utøve innflytelse over egne kontrakter. På forsikringsområdet er det krav om at polisehavere skal varsles i god tid og underrettes om muligheten for å flytte kontrakten til annet forsikringsforetak før en porteføljeoverdragelse finner sted. I dagens forsikringsmarked er imidlertid flytteretten for fripoliseinnehavere i praksis stengt. Fripoliseinnehavernes mulighet til innflytelse over egen kontrakt vil i dagens situasjon best kunne ivaretas gjennom å gi reglene om flertallsbeslutning i direktivet tilsvarende anvendelse. Finanstilsynet har falt ned på å gjøre direktivets bestemmelser om overdragelser av pensjonsordninger tilsvarende gjeldende for overdragelser av fripoliseporteføljer mellom pensjonsforetak, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 12-6. I vurderingen er hensynet til faktisk medbestemmelsesrett for fripoliseinnehaverne tillagt avgjørende vekt. For øvrig vises det til at utfordringene knyttet til forvaltning av fripoliser er aktuelt for ethvert utenlandsk pensjonsforetak som overtar en pensjonsordning for en norsk arbeidsgiver, siden pensjonsforetaket vil måtte utstede fripoliser for de arbeidstakere som slutter i foretaket. Dette fordrer at særlige forhold knyttet til blant annet konsesjon og risikoen i produktet må være en sentral del av dialogen mellom tilsynsmyndighetene.

Finanstilsynet gjør oppmerksom på at gjennomføringen av direktivet medfører at grensekryssende overdragelser av pensjonsordninger og overdragelser av fripoliseporteføljer vil underlegges ulike regelsett avhengig av om overdragelsen skjer mellom to forsikringsforetak (regler som gjennomfører Solvens II) eller mellom to pensjonsforetak. Grensekryssende overdragelser mellom et pensjonsforetak og et livsforsikringsforetak er ikke regulert i direktivene, og vil derfor i praksis eventuelt måtte løses konkret etter dialog mellom tilsynsmyndighetene. En del av vurderingen vil være hvilket regelsett som skal legges til grunn.

6 Krav til forsvarlig kapitalforvaltning

6.1 Gjeldende rett

Finansforetaksloven kapittel 13 underkapittel II inneholder regler om kapitalforvaltningen i finansforetak, herunder pensjonsforetak. Det følger av finansforetaksloven § 13-10 at finansforetak skal forvalte sine eiendeler på en forsvarlig måte i samsvar med foretakets formål. Foretaket skal legge vekt på forsvarlig likviditet, sikkerhet, risikospredning og inntjening, og tilpasse kapitalforvaltningen til endringer i foretakets risikoeksponering og endringer i risiko knyttet til de ulike virksomhetsområdene. Foretaket skal fastsette retningslinjer for kapitalforvaltningen samt rammer og fullmakter for de enkelte enheter og ansattes adgang til å handle for foretaket. Retningslinjene skal gjennomgås regelmessig. Et generelt krav til forsvarlig virksomhet i finansforetak følger også av finansforetaksloven § 13-5.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 3-11 syvende ledd at foretaket ved valg av eiendeler til de forskjellige porteføljer, og ved endring av sammensetningen av porteføljer, skal overholde krav til god forretningsskikk og sørge for at det ikke skjer urimelig forskjellsbehandling av kunder. Videre skal foretaket ha retningslinjer for valg av eiendeler og endring av porteføljer for å unngå at det oppstår interessekonflikter mellom kunder og kundegrupper eller mellom kunder og foretaket. I tilfelle av interessekonflikt mellom kunder og foretaket, skal hensynet til kundene gå foran.

Utfyllende regler om pensjonsforetaks kapitalforvaltning er gitt i forskrift 9. september 2016 nr. 1503 om pensjonsforetak kapittel 5. Forskriften § 19 annet ledd fastsetter at pensjonsforetak skal ha en dokumentert kapitalforvaltningsstrategi. Det stilles også nærmere krav til innholdet i kapitalforvaltningsstrategien. Blant annet skal den sikre at kapitalforvaltningen utøves slik at selskapsporteføljen forvaltes forsvarlig. Videre skal kapitalforvaltningsstrategien sikre at det er klar uavhengighet og arbeidsdeling mellom enheter og personell med utøvende funksjoner, og enheter og personell med ansvar for overvåkning, jf. § 19 femte ledd. Kapitalforvaltningsstrategien skal også sikre at kundenes interesser bli ivaretatt på en betryggende måte, jf. henvisningen til forsikringsvirksomhetsloven § 3-11 syvende og åttende ledd. Forsikringsvirksomhetsloven § 3-11 syvende ledd er omtalt ovenfor, og det vises til omtalen der. Ifølge forsikringsvirksomhetsloven § 3-11 åttende ledd skal foretaket opprette et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljer. Det følger videre av forskrift om pensjonsforetak § 20 at den enhet som overvåker kapitalforvaltningen, løpende skal vurdere og påse at kapitalforvaltningen utøves i tråd med kapitalforvaltningsstrategien og øvrige retningslinjer for forvaltningen.

Pensjonsforetaks adgang til å benytte derivater er særskilt regulert i forskrift om pensjonsforetak § 22. Derivater kan bare anvendes i den utstrekning de bidrar til å redusere pensjonsforetakets risiko eller på annen måte effektiviserer forvaltningen av foretakets eiendeler eller forpliktelser. Videre er det et vilkår at det foreligger en betydelig handel med betryggende kursfastsettelse på derivatets underliggende. Derivatet må også kunne verdiberegnes på en pålitelig og kontrollerbar måte. I forskriften § 22 kreves det videre blant annet at pensjonsforetakets kapitalforvaltningsstrategi skal angi om derivater kan anvendes,

konkret hvilke derivater dette gjelder, formålet med bruken av derivater, hvilke metoder som skal benyttes for å anslå risikoen ved bruk av derivatene og hvilken risiko som aksepteres. Både den enhet som utøver kapitalforvaltningen og den enhet som overvåker utøvelsen, skal ha god kunnskap om derivatene som anvendes og om risikoen ved derivatene.

Et pensjonsforetak kan ikke stille garanti for lån til tredjemann, jf. forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd første punktum.

Pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån er regulert både i finansforetaksloven § 13-16 og i forskrift om pensjonsforetak § 24. Ifølge finansforetaksloven § 13-16 første punktum kan pensjonsforetak bare ta opp lån for å sikre foretakets likviditet og lån sikret med pant i fast eiendom som foretaket benytter i sin virksomhet. Finanstilsynet kan samtykke til at foretaket tar opp ansvarlige lån og kan i særlige tilfeller også samtykke til at foretaket tar opp andre lån, jf. finansforetaksloven § 13-16 annet punktum. Ifølge forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd annet punktum kan pensjonsforetak ikke ta opp lån, med mindre lånet skal dekke kortsiktige likviditetsbehov, eller gjelder opptak av ansvarlig lånekapital etter samtykke fra Finanstilsynet.

Ifølge forskrift om pensjonsforetak § 24 annet ledd kan et pensjonsforetak ikke ha investeringer på mer enn 4 prosent av forvaltningskapitalen i et foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket, herunder finansielle instrumenter utstedt av foretaket. Hvis et foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket inngår i et konsern eller annen tilsvarende gruppe, skal de samlede investeringene i foretak i gruppen, ikke overstige 8 prosent av forvaltningskapitalen i pensjonsforetaket. Dersom flere foretak har pensjonsordning i samme pensjonsforetak, skal disse foretakene ifølge § 24 tredje ledd anses som en gruppe.

6.2 Direktivet

Direktivet artikkel 19 inneholder bestemmelser om pensjonsforetakenes kapitalforvaltning. Innledningsvis stilles det et generelt krav om forsvarlig kapitalforvaltning. Kravet er utdypet og konkretisert i artikkel 19 nr. 1 første ledd bokstav a til g, der en del ulike sider av/elementer i forsvarlighetsvurderingen er oppregnet:

- Eiendelene skal plasseres slik at medlemmenes langsiktige interesser ivaretas best mulig som helhet. Ved risiko for interessekonflikter skal plasseringer foretas i medlemmenes beste interesse.
- Pensjonsforetakene skal, innenfor rammene av forsvarlighetsprinsippet, kunne ta hensyn til investeringsbeslutningenes langsiktige innvirkning på foretaksstyring og miljømessige og sosiale faktorer.
- Eiendelene skal plasseres slik at hensynet til sikkerhet, kvalitet, likviditet og avkastning sikres for porteføljen i sin helhet.
- Eiendelene skal i hovedsak investeres på regulerte markeder, og investeringer i unoterte eiendeler skal holdes på et forsvarlig nivå.
- Bruk av derivater skal være mulig i den utstrekning de bidrar til å redusere risikoen ved investeringer eller til en mer effektiv porteføljeforvaltning. De må verdivurderes med forsiktighet og det må tas hensyn til derivatets underliggende. Derivatene må også tas med i vurderingen av pensjonsforetakets eiendeler. Pensjonsforetaket må unngå for stor risikoeksponering overfor en enkelt motpart.

- Eiendelene skal spres slik at det ikke oppstår overdreven avhengighet av enkelteiendeler, enkeltutstedere eller grupper av foretak, og slik at man unngår for stor risikokonsentrasjon i porteføljen som helhet.
- Plasseringer i eiendeler utstedt av foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket skal ikke overstige 5 prosent av den samlede forvaltningskapitalen. Hvis foretaket inngår i et konsern, kan ikke mer enn 10 prosent av forvaltningskapitalen investeres i eiendeler utstedt av foretakene i konsernet sett under ett.

Medlemsstatene kan bestemme at kravene i de to siste punktene ovenfor om risikospredning ikke skal gjelde for plasseringer i statsobligasjoner, jf. artikkel 19 nr. 1 annet ledd.

Tilsynsmyndighetene skal ifølge artikkel 19 nr. 2 overvåke om pensjonsforetakenes kredittvurderingsprosesser er tilstrekkelige. I den forbindelse skal tilsynsmyndighetene vurdere pensjonsforetakenes bruk av henvisninger til kredittvurderinger foretatt av kredittvurderingsbyråer, og eventuelt oppfordre til å redusere bruken av slike henvisninger.

Medlemsstatene skal forby pensjonsforetak å ta opp lån og å opptre som kausjonister for tredjemenn, jf. artikkel 19 nr. 3. Medlemsstatene kan imidlertid tillate at pensjonsforetak tar opp lån i et visst omfang, men utelukkende for å dekke likviditetsbehov og kun på midlertidig basis.

Medlemsstatene kan ikke kreve at pensjonsforetak investerer i bestemte kategorier av eiendeler, jf. artikkel 19 nr. 4. Medlemsstatene kan heller ikke kreve forhåndsgodkjenning eller regelmessig rapportering av investeringsbeslutninger, jf. artikkel 19 nr. 5.

Artikkel 19 nr. 6 åpner for at medlemsstatene i samsvar med nr. 1-4 kan fastsette mer detaljerte regler for foretak som er registrert eller har tillatelse på deres territorium, herunder kvantitative regler. Det er en forutsetning at slike regler er begrunnet i soliditetshensyn basert på samtlige pensjonsordninger som forvaltes av disse foretakene. Medlemsstatene kan imidlertid ikke hindre at pensjonsforetakene:

- Investerer opptil 70 prosent av de midler som skal dekke avsetningskravet for pensjonsforpliktelsene, eller av den samlede porteføljen for ordninger der medlemmene bærer investeringsrisikoen, i aksjer, aksjelignende instrumenter eller selskapsobligasjoner som er tatt opp til handel på regulert marked, multilateral handelsfasilitet eller organisert handelsfasilitet, samt bestemme hvilken relativ vekt de ulike finansielle instrumentene skal ha i porteføljen. Forutsatt at det er begrunnet i soliditetshensyn kan medlemsstatene likevel fastsette en lavere grense for foretak som tilbyr pensjonsprodukter med langsiktige rentegaranti, selv bærer investeringsrisikoen og selv stiller garantien. Grensen kan ikke være lavere enn 35 prosent.
- Investerer opptil 30 prosent av de midler som skal dekke avsetningskravet i eiendeler uttrykt i annen valuta enn den valutaen pensjonsforpliktelsen er uttrykt i.
- Investerer i instrumenter med en langsiktig investeringshorisont, og som ikke handles på regulert marked, multilateral handelsfasilitet eller organisert handelsfasilitet.

- Investerer i instrumenter som er utstedt eller garantert av EIB (Den europeiske investeringsbank) innenfor rammeverket for europeiske fond for strategiske investeringer, europeiske langsiktige investeringsfond, europeiske sosiale entreprenørskapsfond og europeiske venturekapitalfond.

Det fremgår av artikkel 19 nr. 7 at bestemmelsene i nr. 6 ikke er til hinder for at medlemsstatene i enkelttilfeller ut fra soliditetshensyn kan fastsette særskilte investeringsbegrensninger for pensjonsforetak som er registrert eller har fått tillatelse på deres område.

Ifølge artikkel 19 nr. 8 kan tilsynsmyndighetene i vertsstaten ikke fastsette regler for kapitalforvaltningen i tillegg til det som følger av artikkel 19 nr. 1 til 6 for den delen av midlene som skal dekke avsetningskravet til grenseoverskridende virksomhet.

For ordens skyld nevnes at EU-kommisjonen 24. mai 2018 (COM (2018) 354) har foreslått at IORP II-direktivet endres, slik at EU-kommisjonen får hjemmel i artikkel 19 ny nr. 9 til å gi utfyllende regler om faktorer knyttet til miljø og sosiale forhold og foretaksstyring i kapitalforvaltningen. Endringene er ikke vedtatt ennå.

6.3 Finanstilsynets vurderinger

Finanstilsynet viser innledningsvis til at bestemmelsene om forsvarlig kapitalforvaltning i IORP II artikkel 19 i stor grad er sammenfallende med bestemmelsene i det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 18 nr. 2 til 7. Kvantitative plasseringsbegrensingsregler ved forvaltning av kollektivporteføljen ble opphevet med virkning fra 1. januar 2019. Endringen ble ikke ansett å være i strid med tjenstepensjonsdirektivet. Det nye direktivet inneholder imidlertid enkelte nye bestemmelser og noen mindre endringer sammenlignet med tjenstepensjonsdirektivet. Disse vil bli nærmere gjennomgått nedenfor. Finanstilsynet foreslår nedenfor dessuten noen mindre endringer i reglene om pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån, slik at det ikke oppstår tvil om at reglene er i tråd med direktivets krav på dette punkt.

Når det gjelder det grunnleggende prinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning i artikkel 19 nr. 1, viser Finanstilsynet til at finansforetaksloven § 13-10 inneholder en generell bestemmelse om at finansforetak skal forvalte sine eiendeler på en forsvarlig måte, jf. redegjørelsen for gjeldende rett ovenfor. Bestemmelsen er en rettslig standard om forsvarlig kapitalforvaltning. Finansforetaksloven § 13-5 inneholder også et generelt krav om at finansforetak skal drives på en forsvarlig måte. Som det fremgår ovenfor under redegjørelsen for gjeldende rett, inneholder også finansforetaksloven regler om risikospredning med videre, mens forsikringsvirksomhetsloven inneholder regler om blant annet interessekonflikter. Etter Finanstilsynets vurdering må de mer konkrete elementene i forsvarlighetsstandarden som er oppregnet i direktivet artikkel 19 nr. 1 i hovedsak anses å være dekket av de generelle bestemmelsene som er gjennomgått ovenfor under kapittelet om gjeldende rett. Noen av elementene i forsvarlighetsprinsippet er dessuten konkretisert i forskrift om pensjonsforetak. Dette gjelder blant annet pensjonsforetaks adgang til å bruke derivater, jf. forskrift om pensjonsforetak § 22, som er i tråd med direktivet artikkel 19 nr. 1 bokstav e. Videre inneholder forskrift om pensjonsforetak § 24 særskilte bestemmelser som begrenser adgangen

til å investere i foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket. Bestemmelsene er i samsvar med direktivet artikkel 19 nr. 1 bokstav g.

Direktivet artikkel 19 nr. 1 bokstav b inneholder en ny bestemmelse, som fastsetter at medlemsstatene, innenfor rammene av forsvarlighetsprinsippet, skal gi pensjonsforetakene adgang til å ta hensyn til de potensielle langsiktige virkningene av investeringene når det gjelder miljø, sosiale faktorer og foretaksstyring. Finanstilsynet har i kapittel 7 foreslått at pensjonsforetakenes kapitalforvaltningsstrategi skal inneholde en vurdering av om faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring skal hensyntas i kapitalforvaltningen innenfor rammen av prinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning. Dette vil etter Finanstilsynets vurdering oppfylle direktivets krav på dette punkt.

Når det gjelder den nye bestemmelsen i direktivet artikkel 19 nr. 2 om tilsynsmyndighetenes plikt til å føre tilsyn med at pensjonsforetakene ikke utelukkende og automatisk stoler på kredittvurderinger foretatt av kredittvurderingsbyråer, viser Finanstilsynet til at bestemmelsen kun pålegger myndighetene plikter. Etter Finanstilsynets vurdering er det ikke nødvendig med regelendringer for å oppfylle direktivets krav.

Ifølge IORP II artikkel 19 nr. 3 første punktum skal medlemsstatene forby pensjonsforetak å ta opp lån og å være kausjonister for tredjemann. Etter bestemmelsens annet punktum kan medlemsstatene likevel tillate at pensjonsforetak tar opp lån i et visst omfang, men utelukkende til likviditetsformål og kun på midlertidig basis. Det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 18 nr. 2 inneholdt tilsvarende bestemmelser. Pensjonsforetak kan ifølge forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd første punktum ikke stille garanti for lån til tredjemann. Dette er i tråd med direktivet artikkel 19 nr. 3, som forbyr pensjonsforetak å opptre som kausjonist for tredjemann. Finanstilsynet foreslår ikke endringer om dette. Finanstilsynet foreslår imidlertid noen mindre endringer i reglene om pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån. Hensikten er å unngå at det oppstår tvil om direktivets krav er oppfylt på dette punktet og å unngå dobbeltregulering. Som det fremgår ovenfor under redegjørelsen for gjeldende rett, inneholder både finansforetaksloven § 13-16 og forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd annet punktum regler om pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån. De to bestemmelsene har ikke et helt likt innhold. Forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd annet punktum er etter Finanstilsynets oppfatning i tråd med direktivet, mens reglene i finansforetaksloven § 13-16 ikke fullt ut synes å være i samsvar med direktivet. Finanstilsynet viser til at direktivet ikke åpner for at pensjonsforetak tar opp lån sikret med pant i fast eiendom som foretaket benytter i sin virksomhet, jf. finansforetaksloven § 13-16 første punktum. Når det gjelder Finanstilsynets adgang til å samtykke i at pensjonsforetak tar opp ansvarlige lån, jf. både finansforetaksloven § 13-16 annet punktum og forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd annet punktum, viser Finanstilsynet til at det i forbindelse med gjennomføringen av det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet i norsk rett, ble lagt til grunn at forbudet mot at pensjonsforetak tar opp lån ikke omfatter ansvarlige lån, jf. NOU 2004: 24 kapittel 5.4. Finanstilsynet foreslår derfor ikke endringer på dette punkt. Det vil imidlertid etter Finanstilsynets vurdering ikke være i samsvar med direktivet å videreføre den generelle adgangen for Finanstilsynet til å samtykke i at pensjonsforetak tar opp "andre lån" i "særlige tilfelle" jf. finansforetaksloven § 13-16 annet punktum. På denne bakgrunn foreslår Finanstilsynet at bestemmelsen som nå står i forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd annet punktum flyttes til finansforetaksloven § 13-16 nytt annet ledd, jf. vedlagte forslag.

Videre foreslår Finanstilsynet at pensjonsforetak tas ut av finansforetaksloven § 13-16 første ledd, som etter gjeldende rett omfatter både forsikringsforetak og pensjonsforetak, men etter den foreslåtte lovendringen kun vil omfatte forsikringsforetak.

Forskrift om pensjonsforetak § 23 har regler om plassering av midler i livsforsikring med investeringsvalg hvor pensjonskassen bærer hele eller deler av avkastningsrisikoen. Bestemmelsen har liten praktisk betydning. Den gjelder bare investeringsvalgporteføljer som er tilordnet en kontrakt med investeringsvalg der pensjonskassen bærer hele eller deler av avkastningsrisikoen. Bestemmelsen er ikke i tråd med generelle regler som gjelder forvaltningen av kundemidler forøvrig. Finanstilsynet foreslår at bestemmelsen oppheves. De generelle kravene til forsvarlig kapitalforvaltning vil gjelde også for de tilfellene som til nå har vært omfattet av forskrift om pensjonsforetak § 23.

Direktivet artikkel 19 nr. 5 forbyr medlemsstatene å kreve forhåndsgodkjenning eller regelmessig rapportering av investeringsbeslutninger. Norsk rett inneholder ikke regler som er i strid med direktivet på dette punkt. Det foreslås på denne bakgrunn ingen regelendringer.

Artikkel 19 nr. 6 åpner for at medlemsstatene i samsvar med nr. 1-4 kan fastsette mer detaljerte regler for foretak som er registrert eller har tillatelse på deres territorium, herunder kvantitative regler. Finanstilsynet viser til at norsk rett ikke inneholder slike regler. Finanstilsynet finner heller ikke grunn til å foreslå slike regler.

7 Krav til forsvarlig virksomhetsstyring, uavhengighet mv.

7.1 Gjeldende rett

7.1.1 Adgang til å drive annen virksomhet og forholdet til arbeidsgiverforetaket

Finansforetak, herunder pensjonsforetak, kan i utgangspunktet ikke drive annen virksomhet enn det som følger av lov eller forskrift, foretakets tillatelse og vedtekter, jf. finansforetaksloven § 13-1. Forbudet mot å drive annen virksomhet i § 13-1 gjelder også virksomhet som drives gjennom datterforetak.

Forbudet mot å drive annen virksomhet er modifisert i finansforetaksloven § 13-2, der det er fastsatt at finansforetak kan drive virksomhet som har naturlig tilknytning til den virksomhet som tillatelsen omfatter. Departementet avgjør i tvilstilfelle om slik tilknytning foreligger.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 første ledd at et pensjonsforetaks virksomhet og økonomiske forhold skal holdes rettslig atskilt fra virksomheten til arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon som har pensjonsordning i pensjonsforetaket. Et tilsvarende krav om holde pensjonsordningens midler adskilt fra midlene til foretaket som har opprettet en pensjonsordning, følger av foretakspensjonsloven (lov 24. mars 2000 nr. 16) § 8-3 og innskuddspensjonsloven (lov 24. november 2000 nr. 81) § 8-3.

7.1.2 Styret

Finansforetak skal ha et styre og en daglig leder, jf. finansforetaksloven § 8-4 og § 8-10. Forvaltningen av foretaket hører under styret, jf. finansforetaksloven § 8-6. Styret skal blant annet sørge for forsvarlig organisering av virksomheten, herunder påse at kravene til

organisering av foretaket og etablering av forsvarlige styrings- og kontrollsystemer blir etterkommet. Styret skal også føre tilsyn med den daglige ledelsen og foretakets virksomhet for øvrig. Daglig leder står for den daglige ledelsen av foretakets virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt, jf. finansforetaksloven § 8-11. Minst hver måned skal daglig leder rapportere til styret om foretakets virksomhet, stilling og resultatutvikling.

Det følger også av forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 annet ledd at styret i en pensjonskasse skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten i samsvar med bestemmelsene i finansforetaksloven kapittel 13.

7.1.3 Forsvarlig virksomhetsstyring

Finansforetaksloven § 13-5 inneholder generelle regler om organiseringen av finansforetak, herunder krav om at foretaket skal organiseres og drives på en forsvarlig måte, ha en klar organisasjonsstruktur og ansvarsfordeling samt hensiktsmessige styrings- og kontrollordninger. Videre skal finansforetak til enhver tid ha oversikt over, og med jevne mellomrom vurdere, alle risikoer som er knyttet til virksomheten, jf. finansforetaksloven § 13-6. Ifølge finansforetaksloven § 13-6 skal styret dessuten overvåke og styre finansforetakets samlede risiko og jevnlig vurdere om finansforetakets styrings- og kontrollordninger er tilpasset risikonivå og omfang av virksomheten. Det følger imidlertid av forskrift 21. desember 2015 nr. 1794 om overgangsregler til finansforetaksloven § 2 annet ledd at pensjonsforetak inntil videre er unntatt fra kravene i finansforetaksloven § 13-5 og § 13-6.

Forskrift om pensjonsforetak § 20 inneholder særlige regler om overvåking/kontroll av pensjonsforetakets kapitalforvaltning. Videre inneholder forskrift om pensjonsforetak § 21 bestemmelser om pensjonsforetakets plikt til å utarbeide risikoanalyser.

Finanstilsynsloven (lov 7. desember 1956 nr. 1) § 4 nr. 2 gir Finanstilsynet hjemmel til å pålegge foretak det har tilsyn med å innrette sin internkontroll etter de bestemmelser tilsynet fastsetter. Slike bestemmelser er fastsatt i forskrift 22. september 2008 nr. 1080 om risikostyring og internkontroll (risikostyringsforskriften). Forskriften gjelder blant annet for pensjonsforetak, jf. risikostyringsforskriften § 1 nr. 4 og forskrift 9. desember 2016 nr. 1503 om pensjonsforetak § 26.

Foretakene skal ifølge risikostyringsforskriften § 2 tilpasse risikostyringen og internkontrollen etter arten, omfanget av og kompleksiteten i foretakets virksomhet. Forskriften inneholder dessuten regler om henholdsvis styrets og daglig leders ansvar for systemet for risikostyring og internkontroll. Ifølge § 3 skal styret blant annet påse at foretaket har hensiktsmessige systemer for risikostyring og internkontroll. Dette omfatter blant annet å påse at det skal være en klar ansvarsdeling mellom styret og daglig ledelse og at foretaket har en klar organisasjonsstruktur. Videre skal styret fastsette prinsipper for risikostyring og internkontroll for foretaket som helhet og innenfor hvert enkelt virksomhetsområde. Styret skal også påse at risikostyringen og internkontrollen blir etablert i samsvar med lover, forskrifter, vedtekter og pålegg fra Finanstilsynet. Styret skal videre påse at risikostyringen og internkontrollen er gjennomført og overvåket. Dessuten skal styret avgjøre om foretaket skal ha internrevisjon i samsvar med forskriften § 9.

Daglig leders plikter fremgår av risikostyringsforskriften § 4. Daglig leder skal sørge for at risikostyringen og internkontrollen etableres, gjennomføres, overvåkes og dokumenteres på en forsvarlig måte i samsvar med styrets retningslinjer og pålegg. Daglig leder skal løpende følge opp endringer i foretakets risikoer og gi styret relevant og tidsriktig informasjon. Minst én gang årlig skal daglig leder utarbeide en samlet vurdering av risikosituasjonen som skal forelegges styret til behandling, jf. § 8 annet ledd.

I risikostyringsforskriften § 5 fremgår det uttrykkelig at foretaket har ansvar for risikostyring og internkontroll også der deler av virksomheten er utkontraktert. Det skal foreligge en skriftlig avtale som sikrer dette. Avtalen må også sikre at foretaket gis rett til innsyn i og kontroll med utkontraktert virksomhet. Avtalen skal dessuten sikre at Finanstilsynet gis tilgang til opplysninger fra og tilsyn med virksomheten der Finanstilsynet finner det nødvendig.

Foretaket skal løpende vurdere hvilke vesentlige risikoer som er knyttet til virksomheten, jf. risikostyringsforskriften § 6. Minst en gang i året skal foretaket foreta en gjennomgang av vesentlige risikoer for alle virksomhetsområder. Videre skal det for alle virksomhetsområder foretas en systematisk vurdering av om foretakets risikostyring og internkontroll er tilstrekkelig for å håndtere foretakets identifiserte risikoer på en forsvarlig måte. Vurderingen skal dokumenteres, jf. § 8.

I risikostyringsforskriften § 7 er det fastsatt at ledere på alle vesentlige virksomhetsområder løpende skal vurdere gjennomføringen av internkontrollen. Minst en gang i året skal det foretas en oppsummerende vurdering av om internkontrollen har vært gjennomført på en tilfredsstillende måte. Vurderingen skal dokumenteres, jf. § 8.

Foretak som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital for egen og kunders regning på mer enn 10 milliarder kroner eller inngår i finanskonsern med samlet forvaltningskapital som overstiger dette, skal ha internrevisjon, jf. risikostyringsforskriften § 9. Det følger også av forskrift om pensjonsforetak § 25 at krav til uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for internrevisjon i finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5 bare gjelder for pensjonsforetak som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital på mer enn 10 milliarder kroner. Tilsvarende følger dessuten av finansforetaksforskriften § 8-3.

I foretak som ikke har internrevisjon, skal styret sørge for at revisor gir en årlig bekreftelse til styret om at det er foretatt dokumenterte risikovurderinger og vurderinger av internkontrollen, jf. risikostyringsforskriften § 10.

Risikostyringsforskriften § 11 gir Finanstilsynet adgang til å gjøre unntak fra bestemmelsene i forskriften i særlige tilfeller.

Finanstilsynet har i forskrift 21. mai 2003 nr. 630 om bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) fastsatt ytterligere krav til risikostyring og internkontroll, med fokus på risiko i forbindelse med bruk av IKT-systemer. Også denne forskriften er fastsatt med hjemmel i finanstilsynsloven § 4 nr. 2 og gjelder blant annet for pensjonskasser.

7.2 Direktivet

7.2.1 Adgang til å drive annen virksomhet og forholdet til arbeidsgiverforetaket

Pensjonsforetak skal bare kunne drive virksomhet som gjelder ytelse av pensjoner og tjenester i tilknytning til dette, jf. direktivet artikkel 7 første ledd. Bestemmelsen er en videreføring av det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 7. Det fremgår av punkt 29 i fortalen til IORP II-direktivet at hensikten med å begrense pensjonsforetaks adgang til å drive annen virksomhet, er å beskytte medlemmene.

Artikkel 7 annet ledd har sammenheng med medlemsstatenes adgang i artikkel 4 til å gi deler av direktivet anvendelse for den delen av livforsikringssekskapers virksomhet som omfatter tjenstepensjonsordninger.

Ifølge artikkel 7 tredje ledd skal pensjonsforetakene i sin virksomhet som et generelt prinsipp ha som mål å spre risikoer og ytelser mellom generasjonene.

Ifølge direktivet artikkel 8 skal medlemsstatene sikre at pensjonsforetaket og arbeidsgiverforetaket er rettslig adskilt, slik at pensjonsforetakets eiendeler beskyttes i tilfelle arbeidsgiverforetaket går konkurs. Bestemmelsen er en videreføring av det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 8. Det fremgår av punkt 30 i fortalen til IORP II-direktivet at hensikten med bestemmelsen er å beskytte medlemmene i pensjonsordningen, slik at de ikke både mister jobben og opptjente pensjonsrettigheter dersom arbeidsgiveren går konkurs.

7.2.2 Styret

Ifølge direktivet artikkel 20 nr. 1 skal medlemsstatene sikre at et pensjonsforetaks ledelses- eller tilsynsorgan (dansk versjon av direktivet) har det endelige ansvaret i henhold til nasjonal rett for at pensjonsforetaket overholder lover og forskrifter som vedtas for å gjennomføre direktivet. Det er presisert i artikkel 20 nr. 2 at direktivet ikke berører arbeidstakerrepresentanter i pensjonsforetakenes ledelse.

7.2.3 Forsvarlig virksomhetsstyring

I direktivets fortale punkt 52 er det vist til at visse risikoer ikke kan reduseres gjennom kapitalkrav og krav til forsikringsmessige avsetninger, men gjennom hensiktsmessig styring av virksomheten. Videre er det ifølge i punkt 57 i fortalen avgjørende at pensjonsforetakene forbedrer sin risikostyring, slik at det tas hensyn til målet om å ha en rimelig fordeling av risikoer og ytelser mellom generasjonene, og slik at mulige sårbarheter kan identifiseres og diskuteres med tilsynsmyndighetene. Formålet er å beskytte medlemmene i pensjonsordningene.

Artikkel 21 og artikkel 25 nr. 1 annet pkt. flg. inneholder generelle krav til effektiv og forsvarlig styring av virksomheten, herunder systemet for risikostyring og internkontroll. Direktivet artikkel 25 inneholder også krav om at pensjonsforetak skal ha en særskilt kontrollfunksjon for risikostyring (risikostyringsfunksjon). Risikostyringsfunksjonen vil bli omtalt nærmere nedenfor i kapittel 10 om kontrollfunksjoner, mens kravene til systemet for risikostyring og internkontroll behandles her.

Pensjonsforetakene skal ha en hensiktsmessig og gjennomiktig organisering med en klar ansvarsdeling, jf. artikkel 21 nr. 1. De skal også ha et effektivt system for informasjonsflyt i virksomheten. Styringssystemet skal vurderes jevnlig. Det skal dessuten omfatte en regelmessig vurdering av faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring i forbindelse med kapitalforvaltningen.

Forholdsmessighetsprinsippet skal legges til grunn, slik at styringssystemet skal stå i forhold til arten, omfanget og kompleksiteten til virksomheten, jf. artikkel 21 nr. 2. Pensjonsforetak skal ifølge artikkel 21 nr. 3 ha skriftlige retningslinjer for risikostyring og internkontroll og, hvis det er relevant, for aktuarfaglig og utkontraktert virksomhet. Retningslinjene skal vedtas av pensjonsforetakets ledelsesorgan. Retningslinjene skal vurderes på nytt minst hver tredje år samt justeres ved eventuelle betydelige endringer i virksomheten.

I artikkel 21 nr. 4 er det stilt krav om at pensjonsforetak skal ha et effektivt system for internkontroll. Det skal omfatte administrative retningslinjer og regnskapsrutiner, en intern kontrollstruktur og passende rapporteringsrutiner på alle nivåer i pensjonsforetaket.

Pensjonsforetakene skal ifølge artikkel 21 nr. 5 ha egnede tiltak for å sikre kontinuitet i utøvelsen av virksomheten, herunder utarbeide beredskapsplaner.

Nærmere krav til systemet for risikostyring følger av artikkel 25. Pensjonsforetaket skal vedta de strategier, prosesser og rapporteringsrutiner som er nødvendig for regelmessig å kunne identifisere, måle, overvåke, styre og rapportere til ledelsesorganet de risikoene som pensjonsforetakene og pensjonsordningene som forvaltes er eller kan bli utsatt for både på individuelt og på aggregert nivå, jf. artikkel 25 nr. 1. Systemet for risikostyring skal være en integrert del av foretakets organisasjonsstruktur og beslutningsprosess.

I artikkel 25 nr. 2 er følgende risikoområder, som minst skal dekkes av systemet for risikostyring hvis de er relevante, oppregnet:

- tegning og avsetninger,
- balansestyring,
- investeringer, særlig i derivater, verdipapirisering og tilsvarende avtaler,
- styring av likviditets- og konsentrasjonsrisiko,
- styring av operasjonell risiko,
- forsikring og andre metoder for å redusere risiko,
- risikoer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring i forbindelse med investeringsporteføljen og forvaltningen av denne.

Dersom medlemmer bærer risiko i tråd med betingelser i pensjonsordningen, skal systemet for risikostyring også ta hensyn til slike risikoer fra medlemmenes ståsted, jf. artikkel 25 nr. 3.

I artikkel 21 nr. 6 stilles det i utgangspunktet krav om at pensjonsforetakene skal ha minst to faktiske ledere. Medlemsstatene kan tillate at kun én person er faktisk leder av pensjonsforetaket. I så fall skal tilsynsmyndighetene ha foretatt en begrunnet vurdering, der det tas hensyn til arbeidslivs-representanters rolle i pensjonsforetakets ledelse totalt. I vurderingen skal det også tas hensyn til virksomhetens art, omfang og kompleksitet.

7.3 Finanstilsynets vurderinger

7.3.1 Adgang til å drive annen virksomhet og forholdet til arbeidsgiverforetaket

Etter Finanstilsynets vurdering er norsk rett i tråd med direktivets krav på dette punkt, jf. redegjørelsen for gjeldende rett ovenfor. Finanstilsynet foreslår på denne bakgrunn ikke regelendringer.

7.3.2 Styret

Artikkel 20 er ny sammenlignet med det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet.

Direktivets krav om at pensjonsforetakets ledelses- eller tilsynsorgan skal ha det endelige ansvaret for at foretaket overholder regler som gjennomfører direktivet, henviser til de enkelte staters nasjonale regelverk. I norsk rett vil dette være styret. Det følger av finansforetaksloven at styret i et pensjonsforetak har det overordnede ansvaret for at foretaket overholder reglene som gjelder for virksomheten med videre, se særlig finansforetaksloven § 8-6. Etter Finanstilsynets oppfatning er norsk rett i tråd med direktivets krav på dette punkt, og det foreslås ikke regelendringer for å gjennomføre direktivet.

Finanstilsynet foreslår imidlertid at forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 annet ledd, som sier styret i en pensjonskasse skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten i samsvar med bestemmelsene i finansforetaksloven kapittel 13, oppheves. Bestemmelsen er overflødig ved siden av finansforetaksloven § 8-6 annet punktum, som fastsetter at styret i finansforetak skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten og innebærer dobbeltregulering. Siden pensjonsforetak er finansforetak, gjelder dessuten reglene i finansforetaksloven kapittel 13 for pensjonsforetak uten at det er nødvendig å gjenta det i forsikringsvirksomhetsloven. Det vises til vedlagte forslag om å oppheve forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 annet ledd.

7.3.3 Forsvarlig virksomhetsstyring - generelle krav

Bestemmelsene i direktivet artikkel 21 og artikkel 25, som stiller krav til pensjonsforetakenes system for risikostyring og internkontroll, er nye sammenlignet med det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet. Norske pensjonsforetak er allerede underlagt regler som delvis oppfyller kravene i direktivet, jf. redegjørelsen for gjeldende rett ovenfor. Finanstilsynets foreslår at finansforetaksloven § 13-5 om forsvarlig virksomhet med videre, med unntak av kravet om å ha en uavhengig compliance-funksjon, gis anvendelse for pensjonsforetak. Videre foreslår Finanstilsynet at risikostyringsforskriften ikke lenger skal gjelde for pensjonsforetak. I stedet bør det gis utfyllende regler om risikostyring og internkontroll i forskrift om pensjonsforetak. Formålet er både å gjennomføre de nye kravene i direktivet, og å gi de samme generelle reglene om risikostyring og internkontroll anvendelse for pensjonsforetak som for andre finansforetak der det er mulig samt å unngå dobbeltregulering.

Ved å gi finansforetaksloven § 13-5 anvendelse, vil pensjonsforetak bli underlagt tilsvarende krav om forsvarlig virksomhet mv. som andre finansforetak. Det følger av § 13-5 at finansforetak skal organiseres og drives på en forsvarlig måte, herunder at de skal ha en klar organisasjonsstruktur og ansvarsdeling samt klare og hensiktsmessige styrings- og kontrollordninger. Finansforetaksloven § 13-5 krever videre at foretaket har hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for å identifisere, styre, overvåke og rapportere risiko foretaket er, eller kan bli, eksponert for. Det fremgår også av finansforetaksloven § 13-5 at foretakets

styrings- og kontrollordninger, retningslinjer og rutiner skal være tilpasset risikoen ved og omfanget av virksomheten i foretaket. Videre skal finansforetak til enhver tid ha oversikt over, og med jevne mellomrom vurdere, alle risikoer som er knyttet til virksomheten, jf. finansforetaksloven § 13-6. Bestemmelsene vil etter Finanstilsynets oppfatning oppfylle de overordnede kravene i direktivet til styringen av foretaket. Finanstilsynet viser til vedlagte forslag til endringer i forskrift 21. desember 2015 nr. 1794 om overgangsregler mv. til finansforetaksloven § 2 annet ledd og forslag til endringer i forskrift om pensjonsforetak, der det foreslås å oppheve bestemmelsene som unntar pensjonsforetak fra finansforetaksloven § 13-5.

Finanstilsynet foreslår at risikostyringsforskriften ikke lenger skal gjelde for pensjonsforetak, og at nærmere regler om risikostyring mv. i stedet tas inn i forskrift om pensjonsforetak. Det foreslås således at de mer detaljerte kravene i direktivet gjennomføres i forskrift om pensjonsforetak ny § 22 og § 23. Oppregningen i direktivet artikkel 25 nr. 2 av hvilke områder systemet for risikostyring minst skal omfatte dersom de er relevante, foreslås gjennomført i forskrift om pensjonsforetak § 22. Når det gjelder direktivet artikkel 21 nr. 3 annet punktum, som krever at retningslinjene for risikostyring og internkontroll skal gjennomgås minst hvert tredje år, foreslår Finanstilsynet at pensjonsforetakets styre skal vurdere retningslinjene og rutinene for risikostyring minst årlig. Dette viderefører gjeldende krav i risikostyringsforskriften § 6. Det vises til forslag til forskrift om pensjonsforetak ny § 23. Finanstilsynet foreslår videre at bestemmelsen i direktivet artikkel 21 nr. 5 om at pensjonsforetak skal ha hensiktsmessige tiltak for å sikre kontinuitet i utøvelsen av virksomheten, herunder utarbeide beredskapsplaner, gjennomføres i forskrift om pensjonsforetak § 22 siste ledd.

Ifølge direktivet artikkel 21 nr. 4 skal pensjonsforetakene ha et effektivt internkontrollsystem som blant annet omfatter administrative rutiner, en intern kontrollstruktur og hensiktsmessige rapporteringsrutiner på alle nivåer i pensjonsforetaket. Etter Finanstilsynets syn er det generelle kravet om at foretakene skal ha et effektivt internkontrollsystem oppfylt gjennom finansforetaksloven § 13-5, der det blant annet er fastsatt at foretaket skal ha klare og hensiktsmessige kontrollordninger. Finanstilsynet foreslår i tillegg at risikostyringsforskriften § 7 og § 8 annet ledd, som gjelder gjennomføringen av internkontrollen, videreføres i forskrift om pensjonsforetak § 22 annet ledd. Forslaget innebærer at ledere på alle vesentlige virksomhetsområder fortsatt løpende skal vurdere gjennomføringen av pensjonsforetakets internkontroll. Videre innebærer det at foretakets daglige leder minst én gang årlig skal foreta en oppsummerende vurdering av om internkontrollen har vært gjennomført på en tilfredsstillende måte og om det er behov for nye tiltak, og at vurderingen skal forelegges styret til behandling. Sistnevnte regler følger ikke uttrykkelig av direktivet, men er etter Finanstilsynets oppfatning presiseringer av hva som ligger i kravet til klare og hensiktsmessige kontrollordninger. Siden det dreier seg om et minimumsharmoniseringsdirektiv, er direktivet ikke til hinder for å videreføre disse bestemmelsene fra risikostyringsforskriften.

Når det gjelder bestemmelsen i direktivet artikkel 25 nr. 3 om at systemet for risikostyring også skal ta hensyn til risikoer fra medlemmenes ståsted dersom de bærer risiko i tråd med betingelser i pensjonsordningen, foreslår Finanstilsynet at dette nevnes særskilt i

oppgreningen av hvilke forhold systemet for risikostyring og internkontroll minst skal dekke, jf. forslag til forskrift om pensjonsforetak § 22 første ledd bokstav h.

Direktivet artikkel 21 nr. 1 siste punktum krever at styringssystemet skal omfatte en vurdering av miljø, sosiale forhold og foretaksstyring knyttet til kapitalforvaltningen. Hensikten med det nye kravet i direktivet synes å være et ønske fra lovgiverne i EU om økt oppmerksomhet i pensjonsforetakene om slike forhold. I punkt 58 i direktivets fortale står det at medlemsstatene bør kreve at pensjonsforetakene uttrykkelig angir hvordan slike forhold vurderes i forbindelse med kapitalforvaltningen. Det står også uttrykkelig i fortalen punkt 58 at det ikke er utelukket at et pensjonsforetak kan oppfylle kravet til slike opplysninger ved å angi at det ikke er tatt hensyn til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring i kapitalforvaltningen. Det er derfor ikke noe krav om at pensjonsforetak må ta hensyn til slike faktorer i kapitalforvaltningen. Det som kreves, synes å være at pensjonsforetakene skal ha et bevisst forhold til hvorvidt slike forhold skal hensyntas i kapitalforvaltningen, og eventuelt på hvilken måte. Finanstilsynet foreslår at direktivets krav gjennomføres i forskrift om pensjonsforetak § 17, som gjelder kapitalforvaltningsstrategien. Ifølge forslaget skal pensjonsforetakenes kapitalforvaltningsstrategi inneholde en vurdering av om faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring skal hensyntas i kapitalforvaltningen innenfor rammen av prinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning, jf. forslag til forskrift om pensjonsforetak § 17 nytt femte ledd.

Prinsippet i direktivet artikkel 21 nr. 2 om at styringssystemet skal stå i et passende forhold til virksomhetens art, omfang og kompleksitet, vil følge av finansforetaksloven § 13-5 tredje ledd. Norsk rett er i tråd med direktivets krav på dette punkt når finansforetaksloven § 13-5 gjøres gjeldende for pensjonsforetak, og Finanstilsynet foreslår ikke ytterligere regelendringer.

Når det gjelder kravene i direktivet artikkel 21 nr. 3 første punktum om at pensjonsforetakets skriftlige retningslinjer for risikostyring og internkontroll skal omfatte eventuell utkontraktert og aktuarfaglig virksomhet, viser Finanstilsynet til at kravet om at styret skal fastsette retningslinjer for virksomheten omfatter alle risikoer foretaket er, eller kan bli, eksponert for, jf. finansforetaksloven § 8-6 annet ledd, jf. § 13-5. Det er ikke gjort unntak for aktuarfaglig og utkontraktert virksomhet, slik at dette dekkes av de generelle reglene. Når det gjelder utkontraktert virksomhet, følger det også uttrykkelig av finansforetaksloven § 13-4 tredje ledd at bruk av oppdragstaker ikke påvirker finansforetakets plikter og ansvar. Det er etter Finanstilsynets oppfatning ikke nødvendig med særskilte regler i lov eller forskrift om dette for at norsk rett skal være i tråd med direktivet.

Etter Finanstilsynets oppfatning vil bestemmelsene som er gjennomgått og foreslått ovenfor oppfylle kravene i direktivet artikkel 21 nr. 1 til 5 og artikkel 25 til systemet for risikostyring og internkontroll. Siden IORP II er et minimumsharmoniseringsdirektiv, er det ikke til hinder for å foreslå mer utfyllende regler om risikostyring og internkontroll i tillegg til direktivets minstekrav. Finanstilsynet foreslår at bestemmelsen i risikostyringsforskriften § 3 nr. 8, som fastsetter at styret skal evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til foretakets risikostyring og internkontroll minimum årlig, videreføres i forskrift om pensjonsforetak § 23. Bestemmelsen kan etter Finanstilsynets oppfatning bidra til økt bevissthet hos styrene i

pensjonsforetak om deres arbeid og kompetanse knyttet til risikostyring og internkontroll. Dette er kompetanse som er sentral for å kunne ivareta styreverv i pensjonsforetak.

7.3.4 Særskilt om kravet om to faktiske ledere

Finanstilsynet foreslår at adgangen i direktivet artikkel 21 nr. 6 til å tillate at kun én person er faktisk leder i pensjonsforetak benyttes. Finanstilsynet viser til at pensjonsforetak etter gjeldende rett skal ha både en daglig leder og et styre, jf. finansforetaksloven kapittel 8 underkapittel II og III. Styret skal bestå av minst fem medlemmer, og daglig leder kan ikke være medlem av styret, jf. finansforetaksloven § 8-4. Det følger av loven at daglig leder ikke kan avgjøre saker som er av uvanlig art eller stor betydning, jf. § 8-10. Slike saker må avgjøres av styret. Videre må daglig leder rapportere løpende (minst månedlig) til styret, jf. finansforetaksloven § 8-12. Daglig leder skal følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt, jf. finansforetaksloven § 8-11. Styret skal føre løpende tilsyn med den daglige ledelsen, jf. § 8-6. Finanstilsynet viser til at hensikten med å stille krav i direktivet om at pensjonsforetak har minst to faktiske ledere, må antas å være hensynet til å sikre at minst to personer skal godkjenne vesentlige beslutninger, slik at ingen kan operere helt på egen hånd med den risiko det kan innebære for arbeidsgiverforetaket og medlemmene i pensjonsordningen. Pensjonsforetak er svært ulikt organisert i medlemsstatene. Etter Finanstilsynets vurdering vil formålet med direktivets krav om to ledere være ivaretatt med ordningen etter norsk rett, der daglig leder rapporterer til styret og styret fører tilsyn med den daglige ledelsen. Når det gjelder direktivets krav om at det i vurderingen skal tas hensyn til arbeidslivsrepresentanters rolle i pensjonsforetakets ledelse sett under ett, viser Finanstilsynet til at arbeidsgiverforetaket vil være representert i styret. Styret i en pensjonskasse skal også ha ett medlem som representerer medlemmer i pensjonsordningen, jf. finansforetaksloven § 8-4 første ledd siste punktum. Videre er det krav om minst ett eksternt styremedlem. Etter Finanstilsynets oppfatning er det forsvarlig, både sett hen til arbeidslivsrepresentanters rolle i ledelsen totalt sett, og til arten, omfanget og kompleksiteten av pensjonsforetakets virksomhet å opprettholde gjeldende regler om én daglig leder i pensjonsforetak. Finanstilsynet foreslår på denne bakgrunn ikke endringer i finansforetaksloven § 8-10 om daglig leder.

8 Egnethetskrav

8.1 Gjeldende rett

Ifølge finansforetaksloven § 3-5 skal styremedlemmer, daglig leder, andre personer i den faktiske ledelsen og personer med nøkkelfunksjoner i finansforetak ha de nødvendige kvalifikasjoner og yrkeserfaring til å utøve stillingen eller vervet. Videre må de aktuelle personene ikke være dømt for et straffbart forhold som gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på forsvarlig måte. De må heller ikke i stilling eller ved utøvelsen av andre verv ha utvist en slik adferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte. Søknad om konsesjon som finansforetak skal inneholde opplysninger om kvalifikasjoner og yrkeserfaring samt ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40 for styremedlemmer, daglig leder og andre personer i den faktiske ledelsen og personer med nøkkelfunksjoner i foretaket, jf. finansforetaksloven § 3-1 fjerde ledd. I finansforetaksforskriften § 3-1 første ledd er det fastsatt at ved søknad om konsesjon skal bare lederen for nøkkelfunksjoner godkjennes av departementet. Det er Finanstilsynet som vurderer om styremedlemmer, daglig leder, faktisk

ledelse og ledere for nøkkelfunksjoner er egnet i forbindelse med søknad om konsesjon til å drive virksomhet som pensjonsforetak, jf. finansforetaksloven § 3-2. Etter at foretaket har fått konsesjon, skal foretaket selv påse at lovens krav til egnethet er oppfylt³. Finanstilsynets rolle vil være å kontrollere at foretaket overholder sine plikter. Ved endringer i ledelsen eller utskifting av leder for nøkkelfunksjoner, skal foretaket sende melding om endringen til Finanstilsynet, jf. finansforetaksloven § 8-9 og § 8-14 og finansforetaksforskriften § 3-1 annet ledd. Meldingene skal inneholde opplysninger om kvalifikasjoner og yrkeserfaring samt ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40 for de aktuelle personene. Hvis nøkkelfunksjoner er utkontraktert, skal ansvarlig (utpekt) person i foretaket som har ansvar for utkontraktingen egnethetsvurderes og det skal sendes melding til Finanstilsynet ved endring⁴. Ved behov kan Finanstilsynet følge opp meldinger om endringer i ledelsen eller utskifting av ledere for nøkkelfunksjoner. Foretakene skal også melde fra til Finanstilsynet når personer som skal egnethetsvurderes etter finansforetaksloven § 3-1 fjerde ledd er skiftet ut fordi de ikke lenger oppfyller egnethetskravene, jf. finansforetaksforskriften § 3-1 tredje ledd.

8.2 Direktivet

Ifølge direktivet artikkel 22 skal faktiske ledere i pensjonsforetak og personer som ivaretar nøkkelfunksjoner oppfylle nærmere bestemte krav til egnethet. Det er presisert i direktivet at kravene til egnethet også gjelder for personer eller enheter som har fått utkontraktert nøkkelfunksjoner til seg. Pensjonsforetak skal sikre at de personene som faktisk leder foretaket samlet sett har tilstrekkelige kvalifikasjoner, kunnskap og erfaring til å sikre en god og fornuftig ledelse av foretaket. Pensjonsforetak skal også sikre at personer som ivaretar nøkkelfunksjoner har tilstrekkelige faglige kvalifikasjoner, kunnskap og erfaring til å ivareta sine nøkkelfunksjoner på korrekt måte. Det stilles videre krav om at pensjonsforetakene skal sikre at alle de nevnte personene har et godt omdømme og integritet.

Medlemsstatene skal sikre at vedkommende myndigheter er i stand til å vurdere om faktiske ledere av pensjonsforetaket og personer som ivaretar nøkkelfunksjoner oppfyller kravene til egnethet og kvalifikasjoner, jf. artikkel 22 nr. 2.

Artikkel 22 nr. 3 til 6 inneholder detaljerte bestemmelser om hva slags dokumentasjon som skal aksepteres som bevis for at statsborgere fra andre medlemsstater skal anses å oppfylle kravene til hederlighet med videre.

Ifølge artikkel 22 nr. 7 skal medlemsstatene utpeke de myndigheter og organer som har kompetanse til å utstede dokumentene som er nevnt i artikkel 22 nr. 3, 4 og 5 (utskrift av strafferegisteret, bevis for at en person ikke har vært konkurs etc.). Medlemsstatene skal underrette de øvrige medlemsstatene og EU-kommisjonen om dette. På tilsvarende måte skal medlemsstatene underrette de øvrige medlemsstatene og EU-kommisjonen om hvilke myndigheter og organer dokumentene som nevnt i artikkel 22 nr. 3, 4 og 5 skal forelegges for i forbindelse med søknader om å drive grensekryssende virksomhet på deres territorium etter artikkel 11.

³ Se Finanstilsynets rundskriv 14/2015 "Vurdering av egnethetskrav"

⁴ Se forrige fotnote

8.3 Finanstilsynets vurdering

Direktivet artikkel 22 om egnethetskrav er dels en videreføring og dels en utvidelse og utdyping av kravene i det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 9 nr. 1 bokstav b.

Plikten til å sikre at den faktiske ledelsen og personer som ivaretar nøkkelfunksjoner er egnet, skal ifølge direktivet artikkel 22 nr. 1 ligge hos pensjonsforetaket. Det følger samtidig av artikkel 22 nr. 2 at tilsynsmyndighetene skal være i stand til å vurdere om de aktuelle personene oppfyller kravene til egnethet. Direktivets bestemmelser harmonerer etter Finanstilsynets oppfatning med gjeldende system i finansforetaksloven og Finanstilsynets praksis, der Finanstilsynet godkjenner de aktuelle personene i forbindelse med konsesjonsbehandlingen, og der foretaket selv, etter å ha fått konsesjon, skal påse at lovens krav til egnethet er oppfylt og sende meldinger til Finanstilsynet ved utskifting av personer, jf. redegjørelsen for gjeldende rett ovenfor.

Personkretsen som omfattes av egnethetskravet er utvidet sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Det kreves nå at pensjonsforetak har personer som ivaretar nøkkelfunksjoner (herunder risikostyrings-, aktuar- og internrevisjonsfunksjon) og at disse skal være egnet. Videre er det presisert i det nye direktivet at egnethetskravene omfatter personer eller enheter som har fått utkontraktert nøkkelfunksjoner til seg.

Finanstilsynet viser til at personer med nøkkelfunksjoner er omfattet av kravene til egnethet i finansforetaksloven. Det er derfor ikke nødvendig med lovendringer selv om IORP II-direktivet utvider personkretsen som skal egnethetsvurderes til å omfatte personer som ivaretar nøkkelfunksjoner.

Når det gjelder presiseringen i direktivet om at egnethetskravene omfatter personer eller enheter som har fått utkontraktert nøkkelfunksjoner til seg, legger Finanstilsynet til grunn at kravene til egnethet i finansforetaksloven gjelder uavhengig av om foretaket har utkontraktert funksjonen som daglig leder eller andre nøkkelfunksjoner. Loven inneholder ingen unntak for utkontraktering, og foretakene kan ikke unngå egnethetskravene ved å utkontraktere oppgaver. Den nye presiseringen i direktivet krever derfor i utgangspunktet ikke regelendringer. Det kan imidlertid stilles spørsmål om hvilke personer i foretaket som utfører den utkontrakterte nøkkelfunksjonen (tjenesteyteren) som skal egnethetsvurderes.

Direktivet krever for det første at fysiske personer hos tjenesteyteren som faktisk utfører oppgaver som er en del av nøkkelfunksjonene skal egnethetsvurderes. Dette omfatter også faglige ledere og lignende hos tjenesteyteren som foretar kvalitetskontroll av oppgaver som gjelder nøkkelfunksjonene, for eksempel mellomledere og andre personer med fagansvar og daglig leder dersom vedkommende utfører oppgaver i forbindelse med nøkkelfunksjoner. Det er ikke klart om direktivet i tillegg krever at daglig leder hos tjenesteyteren må egnethetsvurderes dersom vedkommende har en rent administrativ funksjon og ikke utfører faglige oppgaver som er en del av nøkkelfunksjonene.

Finanstilsynet mener at daglig leder hos tjenesteyteren bør egnethetsvurderes selv om det ikke skulle være et krav etter direktivet. Direktivet er et minimumsharmoniseringsdirektiv og er ikke til hinder for en slik gjennomføring. Gode grunner taler for å kreve at daglig leder hos tjenesteyteren skal egnethetsvurderes. Daglig leder kan ha en sentral rolle når det gjelder blant

annet tjenesteyterens generelle system for styring og kontroll, rutiner, valg av datasystemer/programmer som brukes i utførelsen av nøkkelfunksjonene, strategiske beslutninger osv. Daglig leder vil derfor kunne påvirke hvordan nøkkelfunksjonene utføres selv om vedkommende ikke går inn i den enkelte sak. Dersom daglig leder ikke skal egnethetsvurderes, kan dessuten risikoen for interessekonflikter internt hos tjenesteyteren øke ved at det ikke er samsvar mellom faglige hensyn hos personen som ivaretar nøkkelfunksjonene på den ene siden og kommersielle hensyn mv. hos ledelsen hos tjenesteyteren på den andre siden. Finanstilsynet viser også til at ifølge Finanstilsynets rundskriv 14/2015⁵ skal lederne av nøkkelfunksjoner anses som faktiske ledere som er omfattet av egnethetskravene i finansforetaksloven kapittel 3. Det er også forutsatt i finansforetaksforskriften § 3-1 at lederen for nøkkelfunksjoner skal godkjennes av departementet. Egnethetskrav for ledere av nøkkelfunksjoner bør etter Finanstilsynets oppfatning gjelde uavhengig av om nøkkelfunksjoner er utkontraktert eller ikke. Finanstilsynet mener på denne bakgrunn at daglig leder hos tjenesteytere som har fått utkontraktert nøkkelfunksjoner til seg, skal egnethetsvurderes. Dette krever etter Finanstilsynets oppfatning ikke lovendringer. Daglig leder for nøkkelfunksjonen faller etter Finanstilsynets vurdering inn under personkretsen som skal egnethetsvurderes i forbindelse med søknad om konsesjon til å drive virksomhet som pensjonsforetak uavhengig av om nøkkelfunksjoner er utkontraktert eller ikke, jf. finansforetaksloven § 3-5, jf. § 3-1.

Hensynet til å unngå interessekonflikter mellom ledelsen hos tjenesteyteren og de ansatte som utfører de utkontrakterte oppgavene, tilsier etter Finanstilsynets oppfatning også at styremedlemmene hos tjenesteyteren skal være omfattet av krav til egnethet der nøkkelfunksjoner eller oppgaver som faller inn under den daglige ledelsen av pensjonsforetaket utkontrakteres til et foretak som ikke er under tilsyn fra Finanstilsynet eller tilsvarende tilsynsmyndigheter i et annet EØS-land. Styret vil også ha en sentral rolle når det gjelder blant annet tjenesteyterens rutiner, valg av datasystemer/programmer som brukes i utførelsen av nøkkelfunksjoner og andre oppgaver, strategiske beslutninger o.l. Disse er ikke omfattet av personkretsen som skal egnethetsvurderes etter finansforetaksloven kapittel 3. Finanstilsynet foreslår at det i den nye bestemmelsen om utkontraktering i forskrift om pensjonsforetak § 29 kreves at pensjonsforetaket ved utkontraktering av oppgaver som omfattes av den daglige ledelse av virksomheten etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 eller av nøkkelfunksjoner, til et foretak som ikke er under tilsyn fra Finanstilsynet eller tilsvarende tilsynsmyndigheter i et annet EØS-land, skal påse at styremedlemmene hos tjenesteyteren oppfyller krav til egnethet som nevnt i finansforetaksloven § 3-5. Finanstilsynet foreslår videre en ny forskriftshjemmel i finansforetaksloven § 13-4 om utkontraktering, slik at departementet kan fastsette i forskrift at styremedlemmer, daglig leder, faktisk leder og ansatte med nøkkelfunksjoner hos foretak som har fått utkontraktert oppgaver fra pensjonsforetak, skal fremlegge ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40. Slik plikt til å fremlegge politiattest foreslås fastsatt i forskrift om pensjonsforetak § 29 om utkontraktering.

For ordens skyld viser Finanstilsynet til at selv om direktivet ikke krever at styremedlemmer i pensjonsforetak skal egnethetsvurderes, er direktivet ikke til hinder for å videreføre gjeldende regler om dette siden det dreier seg om et minimumsharmoniseringsdirektiv.

⁵ Se Finanstilsynets rundskriv 14/2015 Vurdering av egnethetskrav, der det står i pkt. 2.4 at lederne av nøkkelfunksjonene anses som faktiske ledere

Bestemmelsene i direktivet artikkel 22 nr. 3 til 7 om hvilke krav til bevis og dokumentasjon som skal aksepteres som bevis for at en person skal anses å oppfylle krav til hederlighet med videre, krever etter Finanstilsynets oppfatning ikke regelendringer.

9 Godtgjørelsesordninger

9.1 Gjeldende rett

Pensjonsforetak skal fastsette en godtgjørelsesordning for hele foretaket som skal bidra til å fremme god styring og kontroll med foretakets risikoer, jf. finansforetaksforskriften (forskrift 9. desember 2016 nr. 1502) § 15-10. Ordningen skal motvirke for høy risikotaking og bidra til å unngå interessekonflikter. For ledende ansatte og ansatte med arbeidsoppgaver som er av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering, skal sammensetningen av fast og prestasjonsbetinget godtgjørelse være balansert og bygge på resultater over tid. Den faste delen av godtgjørelsen skal være tilstrekkelig høy til at foretaket kan unnlate å utbetale den variable delen av godtgjørelsen. Godtgjørelse til ansatte med kontrollansvar skal være uavhengig av resultatet i forretningsområdet de kontrollerer.

9.2 Direktivet

Ifølge direktivet artikkel 23 nr. 1 skal pensjonsforetakene fastsette og anvende en forsvarlig godtgjørelsesordning for pensjonsforetakets faktiske ledere, personer som ivaretar kontrollfunksjoner og andre kategorier av ansatte som har arbeidsoppgaver med vesentlig innflytelse på pensjonsforetakets risikoprofil. Godtgjørelsesordningen skal tilpasses virksomhetens art, omfang og kompleksitet. Mer detaljerte krav til innholdet i godtgjørelsesordningene følger av artikkel 23 nr. 3. Der fremgår det at pensjonsforetakene skal legge følgende prinsipper til grunn for godtgjørelsesordningene, slik at ordningen skal:

- være i tråd med foretakets virksomhet, risikoprofil, målsettinger, langsiktige interesser, finansielle stilling og resultater samlet sett samt bidra til en hensiktsmessig, forsvarlig og effektiv ledelse av foretaket
- være i tråd med medlemmenes langsiktige interesser
- bidra til at interessekonflikter unngås
- være forenlig med en god og effektiv risikostyring og ikke oppfordre til for høy risikotaking
- gjelde for pensjonsforetaket og tjenesteytere som har fått utkontraktert oppgaver til seg etter artikkel 31, med mindre tjenesteyterne er omfattet av direktivene som nevnt i artikkel 2 nr. 2 bokstav b.

Videre følger det av artikkel 23 nr. 3 at pensjonsforetaket skal fastsette de generelle prinsippene for godtgjørelsesordningene samt gjennomgå og oppdatere den minst hver tredje år. Pensjonsforetaket er ansvarlig for gjennomføringen av ordningene. Foretaket skal dessuten ha en klar, gjennomiktig og effektiv styring og overvåkning av godtgjørelser.

Med mindre annet følger av personvernforordningen⁶, skal pensjonsforetakene regelmessig offentliggjøre relevante opplysninger om godtgjørelsesordningene, jf. artikkel 23 nr. 2.

⁶ forordning (EU) 2016/679

9.3 Finanstilsynets vurdering

Selv om det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet ikke inneholdt bestemmelser om godtgjørelsesordninger, har norske pensjonsforetak siden 2010 vært underlagt regler om godtgjørelsesordninger. For å tilpasse reglene til de nye kravene i IORP II-direktivet artikkel 23, foreslår Finanstilsynet noen endringer i finansforetaksforskriften § 15-10 om godtgjørelsesordninger for pensjonsforetak.

Når det gjelder personkretsen som godtgjørelsesordningene skal omfatte, krever direktivet at godtgjørelsesordningen skal gjelde for faktiske ledere, personer som ivaretar kontrollfunksjoner og personer som har vesentlig innflytelse på pensjonsforetakets risikoprofil, mens reglene i finansforetaksforskriften § 15-10 gjelder "hele foretaket", jf. bestemmelsens første ledd første punktum. Direktivet er et minimumsdirektiv, og det er derfor ikke til hinder for at reglene om godtgjørelsesordninger fortsatt kan gjelde for hele foretaket. Dette er tilfelle for andre finansforetak, herunder forsikringsforetak, jf. finansforetaksforskriften § 15-1 første ledd og § 15-9. Etter Finanstilsynets oppfatning bør reglene for pensjonsforetak være mest mulig i samsvar med det som gjelder for andre foretak i finanssektoren. Finanstilsynet foreslår derfor at godtgjørelsesordningene fortsatt skal omfatte hele foretaket. Det er imidlertid nødvendig å utvide personkretsen ytterligere, slik at også foretak som har fått utkontraktert tjenester til seg i tråd med direktivet artikkel 31 omfattes av kravene til godtgjørelsesordninger, jf. artikkel 23 nr. 3 bokstav e. Finanstilsynet viser til vurdering i kapittel 12 nedenfor om utkontraktering, der det foreslås en ny bestemmelse i forskrift om pensjonsforetak § 29 om utkontraktering, slik at det skal fremgå i avtalen om utkontraktering at bestemmelsene i finansforetaksforskriften § 15-10 om godtgjørelsesordninger gjelder tilsvarende for tjenesteyteren.

Finanstilsynet foreslår videre at forholdsmessighetsprinsippet tas inn i forskriften, jf. direktivet artikkel 23 nr. 1 bokstav a. Det vises til forslag til finansforetaksforskriften § 15-10 nytt femte ledd, der det foreslås at godtgjørelsesordningen skal tilpasses virksomhetens interne organisering, art, omfang og kompleksitet.

Finanstilsynet foreslår også at de konkrete kravene til hvordan pensjonsforetak skal utforme sin godtgjørelsesordning i direktivet artikkel 23 nr. 2, og som ikke allerede fremgår av finansforetaksforskriften § 15-10, tas inn i forskriften. Det innebærer at det vil fremgå uttrykkelig av forskriften at godtgjørelsesordningene skal være i samsvar med de langsiktige interessene til foretaket og medlemmene i pensjonsordningene. Det vises til vedlagte forslag til endringer i finansforetaksforskriften § 15-10 annet ledd.

Finanstilsynet foreslår også en ny bestemmelse i forskriften som fastsetter at pensjonsforetak skal gjennomgå godtgjørelsesordningen minst én gang i året, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 15-10 nytt sjettede ledd. Dette er i samsvar med det som gjelder for banker, kredittforetak og verdipapirforetak, jf. finansforetaksforskriften § 15-2 fjerde ledd. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 23 nr. 3 bokstav f, som krever at godtgjørelsesordningene gjennomgås og oppdateres minst hvert tredje år.

Når det gjelder kravet i direktivet artikkel 23 nr. 2 om at pensjonsforetak regelmessig skal offentliggjøre relevante opplysninger om godtgjørelsesordningen med mindre annet følger av

personvernforordningen, foreslår Finanstilsynet at plikten skal fremgå uttrykkelig av forskriften, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 15-10 nytt syvende ledd.

Direktivet artikkel 23 inneholder ikke bestemmelser som tilsvarer finansforetaksforskriften § 15-10 gjeldende annet ledd, som fastsetter at for ledende ansatte og ansatte med arbeidsoppgaver som er av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering, skal sammensetningen av fast og prestasjonsbetinget godtgjørelse være balansert og bygge på resultater oppnådd over tid. Direktivet er ikke til hinder for å videreføre bestemmelsen, siden det dreier seg om et minimumsdirektiv. Finanstilsynet foreslår at bestemmelsen videreføres, men slik at det tydeliggjøres at den bare er aktuell dersom foretaket faktisk har variable godtgjørelser.

Direktivet inneholder heller ikke bestemmelser som tilsvarer finansforetaksforskriften § 15-10 tredje ledd, som fastsetter at godtgjørelse til ansatte med kontrollansvar skal være uavhengig av resultatet i forretningsområdet de kontrollerer. Finanstilsynet foreslår at bestemmelsen videreføres uten endringer, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 15-10 fjerde ledd.

Finanstilsynet foreslår videre en bestemmelse som definerer hva som menes med godtgjørelse, slik at det fremgår uttrykkelig av forskriften at godtgjørelse omfatter lønn og annen godtgjørelse som angitt i allmennaksjeloven § 6-16a, jf. forslag til finansforetaksforskriften § 15-10 første ledd. Begrepet er vidt, og omfatter blant annet bonuser, naturalytelser etc. Bestemmelsen tilsvarer finansforetaksforskriften § 15-2 annet ledd, som gjelder for blant annet banker og kredittforetak.

Når det gjelder kravet i direktivet artikkel 23 nr. 3 bokstav g om at det skal være en klar, gjennomiktig og effektiv styring av godtgjørelser, viser Finanstilsynet til finansforetaksloven § 13-5 første ledd siste punktum, der det fremgår uttrykkelig at foretaket skal ha hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for gjennomføring, overvåkning og regelmessig vurdering av godtgjørelsesordninger. Det er etter Finanstilsynets oppfatning ikke nødvendig med regelendringer for at norsk rett skal være i tråd med direktivet på dette punkt.

10 Kontrollfunksjoner

10.1 Gjeldende rett

10.1.1 Generelt om kontrollfunksjoner

Finansforetaksloven § 13-5, som krever at finansforetak har uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for blant annet internrevisjon og risikostyring, gjelder ikke fullt ut for pensjonsforetak. Pensjonsforetak er unntatt fra kravet om uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for risikostyring og fra kravet om compliance-funksjon, mens kravet om uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for internrevisjon bare gjelder for pensjonsforetak som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital på mer enn 10 milliarder kroner, jf. forskrift 9. desember 2016 nr. 1503 om pensjonsforetak § 25, forskrift 21. desember 2015 nr. 1794 om overgangsregler til finansforetaksloven § 2 annet ledd og finansforetaksforskriften § 8-3 første ledd.

10.1.2 Risikostyringsfunksjon

Forskrift 22. september 2008 nr. 1080 om risikostyring og internkontroll inneholder regler om risikostyring og internkontroll, jf. redegjørelse i kapittel 7 ovenfor. Forskriften krever ikke at foretaket har en særskilt kontrollfunksjon med ansvar for risikostyring.

Pensjonsforetak er underlagt krav om uavhengig kontroll med kapitalforvaltningen og krav til at risikoanalyser skal gjennomføres av en enhet som er uavhengig av utøvende enhet, jf. forskrift om pensjonsforetak § 20 og § 21.

10.1.3 Internrevisjonsfunksjon

Som nevnt ovenfor er det bare pensjonsforetak som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital på mer enn 10 milliarder kroner som må ha internrevisjon.

Internrevisjonsfunksjonen skal kontrollere at finansforetaket er organisert og drives på en forsvarlig måte og i samsvar med gjeldende krav til virksomheten, jf. finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5. Internrevisjonen skal rapportere forhold som vurderes som utilfredsstillende til styret og daglig leder, jf. finansforetaksloven § 8-16. Det følger også av finansforetaksloven § 8-16 at foretakets styre skal organisere og fastsette retningslinjer for internrevisjonen. Styret skal ansette og avskjedige leder av internrevisjonen og å fastsette dennes betingelser. Internrevisjonen skal minst én gang i året avgi rapport til styret om risikostyringen og internkontrollen samt sin virksomhet.

I foretak hvor det ikke er etablert internrevisjon skal styret sørge for at foretakets revisor gir en årlig bekreftelse til styret om risikostyringen og internkontrollen, jf. risikostyringsforskriften § 10 og finansforetaksforskriften § 8-3 annet ledd.

10.1.4 Aktuarfunksjon

Ifølge forsikringsvirksomhetsloven § 2-5 skal pensjonskasser ha en aktuar til å foreta de nødvendige forsikringstekniske beregninger og undersøkelser. Aktuaren skal godkjennes av Finanstilsynet. Nærmere bestemmelser om ansvarshavende aktuar er gitt i forskrift 9. desember 2016 nr. 1503 om pensjonsforetak kapittel 6. Aktuaren skal blant annet sørge for at pensjonskassens virksomhet til enhver tid blir drevet på en forsikringsteknisk forsvarlig måte. Videre skal aktuaren beregne forsikringsmessige avsetninger og endringer i avsetningsgrunnlaget. Aktuaren skal også sørge for at tilordning av avkastning og overskudd ved forvaltning av midler samt overskudd på risikoresultat skjer i henhold til forsikringsvirksomhetsloven. Aktuaren skal også påse at pensjonskassens premier ikke er fastsatt i strid med forsikringsvirksomhetsloven. Aktuaren skal dessuten sørge for at pensjonskassen gir melding til Finanstilsynet om fastsatte pristariffer og prinsippene for utforming av tariffene. I tillegg skal aktuaren sørge for at det blir utarbeidet statistikk over forsikringsbestanden.

Aktuaren plikter uten opphold å gi melding til daglig leder og styret blant annet dersom minstekravene til forsikringsmessige avsetninger ikke er oppfylt, eller pristariffer og premier ikke er i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven, jf. forskrift om pensjonsforetak § 32. Aktuaren kan kreve å få være til stede når styret behandler slike meldinger, jf. § 33. Hvis forholdene ikke bringes i orden i løpet av fire uker, skal aktuaren underrette Finanstilsynet.

Aktuaren har ifølge forskrift om pensjonsforetak § 33 rett til å få tilgang til alle opplysninger som er nødvendige for utøvelsen av arbeidet.

Det følger av forskrift om pensjonsforetak § 34 at pensjonsforetaket har adgang til å kjøpe aktuatjenester fra et livsforsikringsforetak eller et annet foretak som har nødvendig aktuarkompetanse.

10.2 Direktivet

10.2.1 Generelt om kontrollfunksjoner

Direktivet artikkel 24 krever at pensjonsforetakene har kontrollfunksjoner som ivaretar kontrolloppgaver. Dette omfatter en risikostyringsfunksjon og en internrevisjonsfunksjon. Dersom foretaket dekker biometriske risikoer eller forvalter pensjonsordninger med avkastningsgaranti, skal det også ha en aktuarfunksjon. Pensjonsforetakene skal sette personer som utfører kontrollfunksjoner i stand til å ivareta sine oppgaver effektivt og på en objektiv, rettferdig og uavhengig måte.

Pensjonsforetakene kan tillate at en enkeltperson eller en organisatorisk enhet ivaretar mer enn én kontrollfunksjon, jf. artikkel 24 nr. 2. Dette gjelder ikke internrevisjonsfunksjonen, som skal være uavhengig av de andre kontrollfunksjonene.

Kontrollfunksjoner kan i utgangspunktet ikke ivaretas av personer eller enheter som utfører lignende oppgaver i arbeidsgiverforetaket, jf. artikkel 24 nr. 3. Medlemsstatene kan likevel tillate en slik kombinasjon av roller, forutsatt at pensjonsforetaket redegjør for hvordan det forhindrer og håndterer interessekonflikter. Medlemsstatene skal ta hensyn til virksomhetens art, omfang og kompleksitet i vurderingen av om dette skal tillates.

Personer som ivaretar kontrollfunksjoner skal underrette pensjonsforetakets ledelse om alle vesentlige resultater av undersøkelser og om anbefalinger innenfor sitt ansvarsområde. Ledelsen beslutter hvilke tiltak som skal treffes, jf. artikkel 24 nr. 4.

Personer som ivaretar kontrollfunksjoner har også en selvstendig plikt til å underrette tilsynsmyndighetene dersom pensjonsforetakets ledelse ikke i tide gjennomfører hensiktsmessige korrigerende tiltak i visse situasjoner, jf. artikkel 24 nr. 5. Plikten til å underrette tilsynsmyndighetene gjelder for det første der kontrollfunksjonen har påvist en vesentlig risiko for at pensjonsforetaket ikke vil oppfylle et vesentlig lovkrav, og dette i betydelig grad kan påvirke medlemmenes interesser. For det andre gjelder plikten til å underrette tilsynsmyndighetene der kontrollfunksjonen har konstatert en vesentlig overtredelse av bestemmelser som gjelder pensjonsforetaket. Selvinkrimineringsvernet gjelder for dem som har rapporteringsplikt. Medlemsstatene skal sikre rettslig beskyttelse av personer som underretter tilsynsmyndighetene, jf. artikkel 24 nr. 6.

10.2.2 Risikostyringsfunksjon

Artikkel 25 stiller krav om at risikostyringsfunksjonen skal være effektiv og tilpasset virksomhetens interne organisering, art, omfang og kompleksitet. Den skal være bygget opp på en måte som "letter funksjonen av et risikostyringsssystem" (dansk versjon av direktivet).

10.2.3 Internrevisjonsfunksjon

Ifølge artikkel 26 skal pensjonsforetakene ha en effektiv internrevisjonsfunksjon. Den skal tilpasses virksomhetens art, omfang, interne organisering og kompleksitet.

Internrevisjonsfunksjonen skal blant annet evaluere om systemet for risikostyring og internkontroll er hensiktsmessig og effektivt. Dette omfatter også virksomhet som er utkontraktert.

10.2.4 Aktuarfunksjon

Det følger av direktivet artikkel 27 at tjenstepensjonsforetakene skal ha en aktuarfunksjon dersom foretaket dekker biometriske risikoer eller forvalter pensjonsordninger med avkastningsgaranti. Pensjonsforetaket skal utpeke minst én uavhengig person i eller utenfor foretaket som skal ha ansvar for aktuarfunksjonen, jf. artikkel 27 nr. 2.

Ansvarsområdene til aktuarfunksjonen er beskrevet nærmere i artikkel 27 nr. 1. En hovedoppgave er å samordne/koordinere beregningen av de forsikringstekniske avsetningene. Aktuarfunksjonen skal også vurdere om de metoder, underliggende modeller og forutsetninger som legges til grunn ved beregningene er hensiktsmessige og om dataene som benyttes er fullstendige. Videre skal aktuarfunksjonen sammenligne de vurderinger som ligger til grunn for beregningen av de forsikringstekniske avsetningene med tidligere erfaringer. Aktuarfunksjonen skal informere ledelsesorganet om påliteligheten og tilstrekkeligheten av beregningen av de forsikringstekniske avsetningene. Aktuarfunksjonen skal dessuten uttale seg om den overordnede strategien for forsikringstegning dersom pensjonsforetaket har slik strategi. Aktuarfunksjonen skal også uttale seg om hvorvidt foretakets eventuelle gjenforsikringsordninger er tilstrekkelige. Aktuarfunksjonen skal også bidra til en effektiv gjennomføring av risikostyringssystemet.

10.3 Finanstilsynets vurdering

10.3.1 Generelt

Bestemmelsene om kontrollfunksjoner i IORP II er nye sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Det følger av punkt 54 i direktivets fortale at pensjonsforetakene kan organisere kontrollfunksjonene som de ønsker innenfor bestemmelsene i direktivet. I fortalen fremheves det også at de nye kravene ikke bør være for byrdefulle, siden kontrollfunksjonene kan tilpasses virksomhetens art, omgang og kompleksitet.

Finanstilsynet har i kapittel 7 ovenfor foreslått at finansforetaksloven § 13-5 om forsvarlig virksomhet mv. skal gjelde for pensjonsforetak. Det vil følge av finansforetaksloven § 13-5 annet ledd at finansforetak skal ha uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for internrevisjon og risikostyring. Finanstilsynet foreslår at også finansforetaksloven § 8-16 om internrevisjonsfunksjon skal gjelde for pensjonsforetak uavhengig av størrelsen på forvaltningskapitalen, jf. forslag om å oppheve forskrift om pensjonsforetak § 25 annet ledd. I punkt 10.3.3 nedenfor om internrevisjonsfunksjonen foreslås det at pensjonsforetak med under 100 medlemmer kan søke om unntak fra kravet om internrevisjonsfunksjon. Finanstilsynet foreslår videre at finansforetaksloven § 13-5 annet ledd annet punktum endres, slik at det kreves at pensjonskasser (det vil si pensjonsforetak som overtar biometrisk risiko) skal ha en uavhengig kontrollfunksjon med aktuarfaglige oppgaver. Det vises til nærmere omtale i punkt 10.3.4 nedenfor om aktuarfunksjonen.

De foreslåtte endringene vil etter Finanstilsynets oppfatning oppfylle kravet i direktivet artikkel 24 nr. 1 første ledd første punktum om at pensjonsforetak skal ha kontrollfunksjoner i form av en risikostyringsfunksjon og en internrevisjonsfunksjon. Kravene gjelder uavhengig av størrelsen på forvaltningskapitalen.

Finanstilsynet foreslår videre at det med hjemmel i finansforetaksloven § 13-5 sjette ledd fastsettes utfyllende regler om kontrollfunksjoner i forskrift om pensjonsforetak, som gjennomfører resten av de generelle reglene om kontrollfunksjoner i direktivet artikkel 24. Finanstilsynet foreslår for det første at det skal fremgå av forskriften § 24 første ledd at pensjonsforetak skal sørge for at risikostyrings-, aktuar- og internrevisjonsfunksjonene kan utføre sine oppgaver på en effektiv, objektiv og uavhengig måte. Bestemmelsen vil gjennomføre direktivet artikkel 24 nr. 1 første ledd annet punktum.

Finanstilsynet foreslår for det andre at reglene om uavhengighet for kontrollfunksjoner i direktivet artikkel 24 nr. 2 og 3 gjennomføres i forskrift om pensjonsforetak. Direktivet oppstiller i utgangspunktet et forbud mot at samme person eller organisatoriske enhet som ivaretar en kontrollfunksjon i arbeidsgiverforetaket kan ivareta en lignende funksjon i pensjonsforetaket. Finanstilsynet foreslår at handlingsrommet i direktivet artikkel 24 nr. 3 benyttes, slik at det tillates at pensjonsforetak kan bruke samme person eller samme organisatoriske enhet som ivaretar en lignende funksjon i arbeidsgiverforetaket, forutsatt at pensjonsforetaket redegjør for hvordan det forhindrer interessekonflikter med arbeidsgiverforetaket. Finanstilsynet mener at en slik løsning vil være i tråd med forholdsmessighetsprinsippet, jf. direktivet artikkel 24 nr. 3. I den forbindelse viser Finanstilsynet til kravene som stilles til pensjonsforetakenes system for risikostyring og internkontroll sammenholdt med kravene om kontrollfunksjoner. Samlet sett vil reguleringen etter Finanstilsynets oppfatning være hensiktsmessig og betryggende selv om det åpnes for at pensjonsforetak kan bruke samme person eller samme organisatoriske enhet som ivaretar en lignende funksjon i arbeidsgiverforetaket til å ivareta kontrollfunksjoner. Det vises til forskriftsforslaget § 24 tredje ledd.

Finanstilsynet foreslår for det tredje å fastsette i forskriften at personer som utfører kontrollfunksjoner, skal underrette pensjonsforetakets styre om alle vesentlige forhold innenfor sitt ansvarsområde, jf. direktivet artikkel 24 nr. 4 og forskriftsforslaget § 24 fjerde ledd. Plikten kommer i tillegg til kravet i finansforetaksloven § 8-16 om at internrevisjonen skal avgi rapport til styret minst en gang i året. Bestemmelsen i forskriften gjelder alle kontrollfunksjoner, og ikke bare internrevisjonsfunksjonen.

For det fjerde foreslår Finanstilsynet at den særskilte plikten for personer som utfører kontrollfunksjoner til å varsle Finanstilsynet inntas i forskriftsforslaget § 24 femte ledd. Varslingsplikten inntreffer hvis det er risiko for at pensjonsforetaket ikke vil oppfylle lov- eller forskriftskrav av vesentlig betydning for medlemmene, eller det er påvist vesentlig overtredelse av lover eller forskrifter som gjelder for pensjonsforetaket og pensjonsforetakets styre ikke innen rimelig tid har iverksatt hensiktsmessige tiltak for å rette på forholdet, jf. direktivet artikkel 28 nr. 5. Vernet mot selvinkriminering går ifølge direktivet foran varslingsplikten. Finanstilsynet foreslår at selvinkrimineringsvernet skal fremgå av

forskriften, jf. forskriftsforslaget § 24 femte ledd. Bestemmelsen er utformet på lignende måte som forvaltningsloven § 48.

Direktivet artikkel 24 nr. 6 krever at medlemsstatene skal sikre rettslig beskyttelse av personer som underretter tilsynsmyndighetene etter nr. 5. Finanstilsynet viser til at arbeidsmiljøloven kapittel 2 A inneholder regler om varsling i arbeidsforhold. Ifølge arbeidsmiljøloven § 2 A-4 har tilsynsmyndigheter som mottar varsel om kritikkverdige forhold taushetsplikt om arbeidstakerens navn eller andre identifiserende opplysninger om arbeidstaker. Taushetsplikten gjelder også overfor sakens parter og deres representanter. Etter Finanstilsynets vurdering er norsk rett i tråd med direktivets krav på dette punkt, og det foreslås ikke regelendringer.

Direktivet stiller ikke krav om at pensjonsforetak skal ha en uavhengig compliance-funksjon. Finanstilsynet foreslår å videreføre unntaket fra kravet i finansforetaksloven § 13-5 om compliance-funksjon, jf. vedlagte forslag til forskrift om pensjonsforetak § 24 siste ledd.

10.3.2 Risikostyringsfunksjon

Det generelle kravet i direktivet artikkel 25 om at pensjonsforetakene skal ha en risikostyringsfunksjon, vil være oppfylt gjennom finansforetaksloven § 13-5 annet ledd. Forholdsmessighetsprinsippet fremgår av finansforetaksloven § 13-5 tredje ledd, jf. direktivet artikkel 25. Artikkel 25 inneholder ikke detaljerte krav til innholdet i risikostyringsfunksjonen. Finanstilsynet legger til grunn at risikostyringsfunksjonen skal være en del av "andrelinjen", slik at den skal kontrollere/føre tilsyn med foretakets risikostyring. Selv om det ikke kreves uttrykkelig i direktivet, foreslår Finanstilsynet en ny bestemmelse i forskrift om pensjonsforetak § 25, der det fastsettes at risikostyringsfunksjonen skal påse at risikoene knyttet til pensjonsforetakets virksomhet er identifisert, målt, styrt og overvåket og skal rapportere om disse til pensjonsforetakets styre. Bestemmelsen tilsvarende i hovedsak CRD IV-forskriften § 29 første ledd. Hensikten er å klargjøre rollen til risikostyringsfunksjonen. Finanstilsynet legger til grunn at risikostyringsfunksjonen skal overvåke virksomhetens samlede risiko. Pensjonsforetakene må videreutvikle etablerte kontroller for å sikre helhetlig og uavhengig overvåking av alle identifiserte risikoer, herunder videreutvikle pensjonsforetakets vurdering/kvantifisering og jevnlig rapportering av samlet risiko.

10.3.3 Internrevisjonsfunksjon

Generelt

Finanstilsynet viser til at det ovenfor har foreslått at finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5 skal gjelde for pensjonsforetak, slik at pensjonsforetak må ha internrevisjon uavhengig av størrelsen på forvaltningskapitalen. Kravene i direktivet artikkel 26 til hva internrevisjonen skal kontrollere, er i tråd med det som følger av nevnte bestemmelser i finansforetaksloven. Forholdsmessighetsprinsippet som er nevnt i direktivet artikkel 26, fremgår også av finansforetaksloven § 13-5, jf. bestemmelsens tredje ledd. Ut over dette er det ikke behov for regelendringer for å gjennomføre direktivet artikkel 26.

Vurdering av unntak fra kravet om internrevisjonsfunksjon for små pensjonsforetak

Direktivet tillater ikke at medlemsstatene unntar pensjonsforetak med forvaltningskapital på under 10 milliarder kroner fra internrevisjon. Derimot åpner direktivet artikkel 5 for at

medlemsstatene kan unnta pensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med under 100 medlemmer fra deler av direktivets krav. Adgangen til å gjøre unntak etter artikkel 5 har sin bakgrunn i at det kan lette tilsynet med pensjonsforetakene i noen medlemsstater, jf. direktivet fortale punkt 27. Adgangen til å unnta små pensjonsforetak fra deler av direktivet gjelder bare for pensjonsforetak med færre enn 100 medlemmer. Direktivet tillater ikke at medlemsstatene gjør unntak fra direktivets krav for pensjonsforetak med 100 medlemmer eller flere.

Da det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet ble gjennomført i norsk rett, mente departementet at det ikke burde foreslås regler som åpner for unntak fra reglene for mindre pensjonsforetak, jf. Ot.prp. nr. 68 (2004-2005) kapittel 4.2.4. Finanstilsynet viser til at hensynet til å beskytte pensjonskassenes medlemmer i utgangspunktet gjør seg gjeldende uavhengig av antall medlemmer. Etter Finanstilsynets oppfatning er det likevel grunn til å foreta en ny vurdering av om adgangen i artikkel 5 til å unnta små pensjonsforetak fra deler av direktivets bestemmelser bør benyttes. Dette skyldes særlig de nye kravene i IORP II artikkel 26, jf. artikkel 24, om at pensjonsforetak må ha en uavhengig internrevisjonsfunksjon som skal kontrollere pensjonsforetakets virksomhet. Det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet inneholdt ikke tilsvarende bestemmelser. For de minste pensjonsforetakene kan kravet om å ha en uavhengig internrevisjonsfunksjon være uforholdsmessig ressurskrevende sett opp mot fordelene som oppnås. Etter Finanstilsynets syn bør det derfor vurderes om små pensjonsforetak kan unntas fra kravet i artikkel 26 om å ha en uavhengig internrevisjonsfunksjon.

Ifølge tall som Finanstilsynet har innhentet, var det per 31.12.2016 kun åtte norske pensjonskasser som forvaltet pensjonsordninger med til sammen maksimalt 100 medlemmer. Et unntak fra kravet om internrevisjonsfunksjon vil derfor kun få betydning for et lite antall pensjonskasser. Selv om et unntak i praksis bare vil få betydning for et fåtall pensjonskasser, kan det være viktig og ressursbesparende for dem det gjelder.

I vurderingen av om det bør gjøres unntak fra kravet om uavhengig internrevisjonsfunksjon for små pensjonsforetak, må hensynet til å sikre rettighetene til pensjonskassenes medlemmer på den ene siden, veies opp mot ressursbesparelsen for pensjonsforetaket ved ikke å måtte ha en uavhengig internrevisjonsfunksjon på den andre siden. Det sentrale bør være om reguleringen anses som betryggende også uten krav om internrevisjonsfunksjon.

Finanstilsynet viser igjen til at hensynet til å beskytte pensjonskassenes medlemmer gjør seg gjeldende uavhengig av hvor mange medlemmer de aktuelle pensjonsordningene har. På den annen side må det kunne legges til grunn at i pensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med svært få medlemmer, vil det være mindre krevende å holde oversikt over rettighetene til pensjonskassens medlemmer og pensjonskassens virksomhet for øvrig. Der virksomheten har et svært begrenset omfang, kan etter Finanstilsynets oppfatning hensynet til å beskytte pensjonskassenes medlemmer ivaretas på en betryggende måte uten at det er nødvendig med en særskilt internrevisjonsfunksjon. Direktivet, og de norske reglene som gjennomfører direktivet, stiller en rekke andre krav til pensjonsforetak for å beskytte medlemmene. Dette omfatter blant annet kapitalkrav, regler om risikostyring og internkontroll, bestemmelser om kapitalforvaltning med videre. Etter Finanstilsynets vurdering vil en adgang til å gjøre unntak fra kravet om uavhengig internrevisjonsfunksjon være ressursbesparende for de få det gjelder, uten at rettighetene til medlemmene i pensjonsordningen utsettes for unødvendig stor risiko.

På denne bakgrunn foreslår Finanstilsynet en ny bestemmelse i forskrift om pensjonsforetak § 27, som gir Finanstilsynet adgang til ved enkeltvedtak å unnta pensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med færre enn 100 medlemmer fra kravet om uavhengig kontrollfunksjon for internrevisjon i finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5 annet ledd og forskriftsbestemmelser gitt i medhold av bestemmelsene som gjelder internrevisjonsfunksjon.

For ordens skyld viser Finanstilsynet til at pensjonsforetak som har søkt om og fått innvilget unntak etter den nye bestemmelsen, ikke kan benytte seg av adgangen til å drive grensekryssende virksomhet etter direktivet artikkel 11, jf. artikkel 5.

10.3.4 Aktuarfunksjon

Det ansvarsområdet som direktivet tillegger aktuarfunksjonen er for en stor del overlappende med ansvarsområdet til ansvarshavende aktuar når det gjelder soliditetssikring, jf. ansvaret etter direktivet om at beregningen av avsetningene er tilstrekkelige og pålitelige og gjeldende krav om at pensjonskassens virksomhet til enhver tid blir drevet på en forsikringsteknisk forsvarlig måte. På dette området representerer direktivkravet ingen materielle endringer for norske pensjonskasser. Aktuarfunksjonen har i tillegg et utvidet kontrollansvar knyttet til hele virksomhetsstyringen på forsikringsområdet. Det vises til at aktuarfunksjonen skal uttale seg om overordnet strategi på forsikringsområdet og om gjenforsikring og bidra til effektiv gjennomføring av risikostyringssystemet.

Ansvarsområdet til ansvarshavende aktuar etter gjeldende rett er på enkelte områder videre enn ansvarsområdet til aktuarfunksjonen etter direktivet, ved at det som nevnt i avsnitt 10.1.4 over omfatter ansvar for beregningen av avsetningene samt kontroll med at tilordning av avkastning og overskudd og premiefastsettelsen skjer i henhold til forsikringsvirksomhetsloven. Siden direktivet er basert på minimumsharmonisering, er det rom for å gjøre nasjonale tilpasninger. Ovennevnte oppgaver kan derfor i utgangspunktet videreføres som supplerende oppgaver til aktuarfunksjonen så lenge det ikke svekker direktivkravene. Dette forutsetter at eventuelle supplerende oppgaver ikke svekker kravet om at kontrolloppgavene skal utøves på en objektiv og uavhengig måte.

Nå det gjelder beregning av forsikringsmessige avsetninger synes direktivet å forutsette at dette gjøres utenfor aktuarfunksjonen. Dette må sees i sammenheng med prinsippet om at kontrolloppgavene skal utøves på en objektiv og uavhengig måte. Finanstilsynet legger til grunn at det å beregne avsetningene i en pensjonskasse kan svekke et kontrollansvar knyttet til om avsetningene er tilstrekkelige. Et eksempel er at beregningen forutsetter at det utøves et skjønn om ulike forutsetninger. På denne bakgrunn mener administrasjonen at ansvaret for å beregne avsetningene ikke kan tillegges aktuarfunksjonen som en supplerende oppgave.

I norske pensjonskasser er oppgaver som krever aktuarfaglig kompetanse i stor grad utkontraktert til foretak som har spesialisert seg på å levere slike tjenester. Dette gjelder også beregningen av avsetningene. Finanstilsynet legger til grunn at kravet til uavhengighet i utøvelsen av oppgaver som krever aktuarfaglig kompetanse, kan ivaretas i utkontrakteringsavtalen. Pensjonskasser som ikke utkontrakterer aktuarfaglige oppgaver, vil måtte påregne å gjøre tilpasninger knyttet til enkeltoppgaver. Kravet til uavhengighet mellom utøvende og kontrollerende oppgaver er også et viktig prinsipp etter gjeldende rett, og

Finanstilsynet legger derfor til grunn at dette ikke vil kreve store tilpasninger i pensjonskassene.

Plikten til å etterleve regler om tilordning av avkastning og overskudd ved forvaltning av midler samt overskudd på risikoresultat, påhviler foretaket som sådan. Etter Finanstilsynets vurdering tilsier kundevern hensyn en fortsatt særskilt kontroll med etterlevelsen av enkeltbestemmelser, slik som etter gjeldende rett. Det vises til at reglene for tildeling av kundemidler til premiereserve og andre bufferfond er kompliserte, og kan være vanskelige å trenge gjennom for kundene. Finanstilsynet foreslår på denne bakgrunn å tillegge aktuarfunksjonen et særskilt kontrollansvar knyttet til enkeltbestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven. En slik utvidelse av oppgavene til aktuarfunksjonen anses ikke å svekke funksjonens øvrige kontrollansvar. Det vises til forskrift om pensjonsforetak ny § 26 tredje ledd.

Kontroll med at premier ikke er fastsatt i strid med forsikringsvirksomhetsloven, innebærer både et ansvar for at premiene er tilstrekkelige og at de er rimelige. I premiefastsettelsen må derfor hensynet til pensjonskassens soliditet veies opp mot hensynet til at kunden skal betale en rimelig premie. I avveiningen ligger en iboende interessekonflikt mellom pensjonskassen og arbeidsgiverforetaket. Aktuarfunksjonen vil kunne være en viktig premissleverandør når styret fastsetter premietariffen, særlig når det gjelder prising av biometrisk risiko. Når det gjelder andre premieelementer, vil pensjonskassens administrasjon, være sentral premissleverandør. Uavhengig kontroll av de ulike premissene som legges frem for styret vil kunne utøves i et samarbeid mellom risikostyringsfunksjonen og aktuarfunksjonen i pensjonskassen. Finanstilsynet anser at dette må løses praktisk i den enkelte pensjonskasse og sett i forhold til den enkelte pensjonskasses organisering. Finanstilsynet vil derfor ikke foreslå å tillegge dette ansvaret til en bestemt funksjon i pensjonskassen. I forlengelse av dette vil heller ikke aktuarfunksjonen ha en særskilt plikt til å sende inn melding om pristariffer og endringer i denne til Finanstilsynet. Meldeplikten påhviler da foretaket som sådan.

Med bakgrunn i ovennevnte, foreslår Finanstilsynet at gjeldende regler om ansvarshavende aktuar i forsikringsvirksomhetsloven § 2-5 og forskrift om pensjonsforetak kapittel 6 oppheves og erstattes av krav om aktuarfunksjon. Dette innebærer ingen endringer i aktuarens plikt til å melde fra til tilsynet om manglende retting av forhold innenfor sitt ansvarsområde, jf. at direktivet har tilsvarende regler for aktuarfunksjonen.

Finanstilsynet foreslår at kravet til en uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for aktuarfaglige oppgaver i finansforetaksloven § 13-5 annet ledd annet punktum, utvides til også å omfatte pensjonskasser. Finanstilsynet foreslår at nærmere regler om kontrollfunksjonens ansvarsområde etter direktivet artikkel 27 nr.1 bokstav a) til h) tas inn i forskrift om pensjonsforetak § 26 annet ledd. Aktuarens ansvarsområde skal dekke forsikringsmessige avsetninger etter forskriften § 2 og verdien av forsikringsforpliktelsene etter forskriften § 14. Finanstilsynet foreslår at dette presiseres i § 26 første ledd.

Opphevelse av instituttet ansvarshavende aktuar vil medføre at aktuaren ikke lenger skal godkjennes av Finanstilsynet. Etter direktivet skal personer som ivaretar aktuarfunksjonen, oppfylle krav til egnethet i likhet med personer i foretakets ledelse. Etter at en konsesjon er gitt, er det pensjonsforetaket som har plikt til å påse at lovens krav til egnethet er oppfylt. Pliktforsømmelse fra en enkelt person vil kunne føre til at personen ikke lenger anses som

egnet. Dette vil begrense den enkeltes muligheter til å ha ledelses- eller nøkkelfunksjoner i konsesjonspliktige foretak.

11 Egenvurdering av risiko

11.1 Gjeldende rett

Finansforetaksloven § 13-6 inneholder regler om egenvurdering av risiko og samlet kapitalbehov for finansforetak. Bestemmelsen gjelder ikke for pensjonsforetak, jf. forskrift 21. desember 2015 nr. 1794 om overgangsregler til finansforetaksloven § 2 annet ledd og forskrift 9. desember 2016 nr. 1503 om pensjonsforetak § 25 tredje ledd.

Det følger av forskrift om pensjonsforetak § 21 at pensjonsforetak jevnlig, og minst ved utgangen av hvert kvartal, skal analysere hvordan uvanlige markedsforhold vil påvirke pensjonsforetakets bufferkapital. Analysene skal gjennomføres på foretaksnivå og for relevante porteføljer og underporteføljer. Analysene skal utføres med utgangspunkt i foretakets balanse på vurderingstidspunktet. I disse analysene har pensjonskassene gjennomgående brukt Finanstilsynets stresstest som fra 1. januar 2019 er lagt til grunn for det forenklete solvenskapitalkravet.

Ifølge risikostyringsforskriften skal pensjonsforetakene videre minst én gang årlig foreta en gjennomgang av vesentlige risikoer for alle virksomhetsområder, og vurdere om systemet for styring og kontroll er tilstrekkelig for å håndtere foretakets identifiserte risikoer på en forsvarlig måte. Daglig leder skal, minst én gang årlig, utarbeide en samlet vurdering av risikosituasjonen.

11.2 Direktivet

Direktivet artikkel 28 krever at pensjonsforetakene skal etablere en prosess for egenvurdering av risiko. Egenvurderingen skal tilpasses virksomhetens omfang, interne organisering, art og kompleksitet. Den skal foretas minst hvert tredje år samt umiddelbart etter vesentlige endringer i risikoprofilen til pensjonsforetaket eller risikoprofilen til pensjonsordninger som forvaltes. Pensjonsforetaket skal gjennom egenvurderingen etablere en prosess for å identifisere og vurdere de risikoene som foretaket er eller kan bli utsatt for på kort og langt sikt, og som kan påvirke foretakets evne til å oppfylle sine forpliktelser. Prosessen skal beskrives i egenvurderingen. Direktivet stiller visse minstekrav til egenvurderingen, som skal omhandle:

- en beskrivelse av hvordan egenvurderingen av risiko er integrert i styringen av foretaket og ved strategiske beslutninger
- en vurdering av risikostyringsystemets effektivitet
- dersom nøkkelfunksjoner er utkontraktert til foretaket som har pensjonsordning, skal egenvurderingen inneholde en beskrivelse av hvordan interessekonflikter forebygges
- en vurdering av samlet kapitalbehov, herunder en beskrivelse av gjenopprettingsplanen der det er relevant
- risikovurderinger knyttet til utbetalingen av pensjonsytelser samt effektiviteten av korrigerende tiltak

- en kvalitativ vurdering av de mekanismer som sikrer pensjonsytelsene, herunder eventuelle garantier, avtalevilkår eller andre former for økonomisk støtte fra foretaket som har tegnet pensjon, forsikring eller gjenforsikring og dekning fra en sikringsordning for pensjoner til fordel for medlemmene
- en kvalitativ vurdering av operasjonelle risikoer
- dersom miljø, sosiale forhold og foretaksstyring skal hensyntas i kapitalforvaltningsstrategien, en vurdering av "nye risikoer", herunder risikoer i forbindelse med klimaendringer, ressursbruk og miljø og risikoer for avskrivninger av eiendeler på grunn av regulatoriske endringer.

11.3 Finanstilsynets vurdering

Direktivet artikkel 28 om egenvurdering av risiko er ny sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Ifølge direktivets fortale punkt 57 er det viktig at pensjonsforetakene forbedrer sin risikostyring. Kravet om egenvurdering av risiko er et ledd i dette.

Finanstilsynet foreslår at finansforetaksloven § 13-6 om vurdering av risiko og samlet kapitalbehov skal gjelde for pensjonsforetak, med unntak av reglene om risikoutvalg i fjerde ledd annet og tredje punktum. Bestemmelsen vil etter Finanstilsynets syn oppfylle det grunnleggende kravet i direktivet artikkel 28 nr. 1 første ledd om at pensjonsforetak skal gjennomføre egenvurderinger av risiko. Det vil også følge av finansforetaksloven § 13-6 at egenvurderingen skal omfatte en vurdering av risikostyringssystemets effektivitet, jf. artikkel 28 nr. 2 bokstav b og en kvalitativ vurdering av operasjonell risiko, jf. artikkel 28 nr. 2 bokstav g. Det vises til forslag til endringer i forskrift om overgangsregler til finansforetaksloven § 2 og til forslag til endringer i forskrift om pensjonsforetak, der det generelle unntaket fra finansforetaksloven § 13-6 ikke er videreført.

Finanstilsynet foreslår videre at utfyllende regler om pensjonsforetakenes egenvurdering av risiko fastsettes i forskrift om pensjonsforetak ny § 28 for å gjennomføre de øvrige kravene i direktivet artikkel 28. Finanstilsynet foreslår at det fastsettes i forskriften § 28 første ledd at egenvurderingen skal tilpasses virksomhetens art, omfang og kompleksitet. Bestemmelsen vil gjennomføre forholdsmessighetsprinsippet i direktivet artikkel 28 nr. 1, jf. nr. 2.

Videre foreslår Finanstilsynet en bestemmelse i forskriften § 28 annet ledd, der det kreves at egenvurderingen skal inneholde en redegjørelse for metoder og prosesser som foretaket benytter for å påvise og vurdere risikoer, jf. direktivet artikkel 28 nr. 3. Finanstilsynet foreslår også at det skal beskrives hvordan egenvurderingen er integrert i foretakets risikostyring og ved strategiske beslutninger, jf. direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav a.

Direktivet krever at egenvurderingen skal gjennomføres minst hvert tredje år og umiddelbart ved vesentlige endringer i risikoprofilen til pensjonsforetaket eller risikoprofilen til pensjonsordninger som forvaltes, jf. direktivet artikkel 28 nr. 1 annet ledd. Finanstilsynet foreslår å fastsette i forskriften at egenvurderingen skal gjennomføres minst årlig og umiddelbart ved vesentlige endringer i risikoprofilen, jf. forskriftsforslaget § 28 siste ledd. Det innebærer at kravet til egenvurdering gjennomføres slik at gjeldende krav i risikostyringsforskriften § 6 om minst årlige vurderinger videreføres.

Finanstilsynet foreslår dessuten å fastsette i forskriften § 28 tredje ledd at egenvurderingen skal inneholde en vurdering av medlemmenes risikoer knyttet til utbetaling av pensjonsytelser, effektiviteten av korrigerende tiltak og en kvalitativ vurdering av tiltak som sikrer pensjonsytelser, herunder eventuelle garantier og forsikringer, jf. direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav e og f.

Etter Finanstilsynets vurdering bør det også tas inn et uttrykkelig krav i forskriften om at dersom en nøkkelfunksjon er utkontraktert til et foretak som pensjonsforetaket forvalter pensjonsordninger for, skal egenvurderingen inneholde en beskrivelse av hvordan interessekonflikter forhindres, jf. direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav b og forskriftsforslaget § 28 fjerde ledd.

Dessuten foreslår Finanstilsynet at dersom det ifølge kapitalforvaltningsstrategien skal tas hensyn til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring, skal egenvurderingen av risiko omfatte nye og fremtidige risikoer i forbindelse med klimaendringer, ressursbruk og miljø samt risikoer for avskrivninger av eiendeler på grunn av regelendringer, jf. direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav h og forskriften § 28 femte ledd.

12 Utkontraktering

12.1 Gjeldende rett

Finansforetaksloven § 13-4 inneholder generelle regler om utkontraktering for finansforetak. Ifølge bestemmelsens første ledd kan et foretak gi et annet foretak i oppdrag å forestå utførelsen av deler av virksomheten som ikke er kjerneoppgaver, med mindre dette skjer i et omfang eller på en måte som ikke kan anses som forsvarlig eller som gjør at tilsynet med den utkontrakterte virksomheten eller foretakets samlede virksomhet blir vanskeliggjort. Kjerneoppgaver kan ikke utkontrakteres med mindre annet følger av bestemmelser gitt i eller i medhold av lov. I lovens forarbeider⁷ er grensen mellom kjernevirksomhet og annen virksomhet blant annet illustrert med at for forsikringsforetak vil overtakelse av forsikringsrisiko anses som kjernevirksomhet, som ikke kan utkontrakteres, mens foretakets kapitalforvaltning og skadebehandlingsfunksjon er eksempler på oppgaver det er vanlig å utkontraktere. Finansforetaksloven § 13-4 om utkontraktering gjelder også oppdrag som et finansforetak gir til annet finansforetak eller leverandør av bestemte varer eller tjenester, og som gjelder markedsføring, formidling eller salg av finansforetakets finansielle tjenester. Det er fastsatt uttrykkelig i § 13-4 tredje ledd at bruk av oppdragstaker er uten innvirkning på finansforetaks plikter og ansvar overfor kunder, offentlig myndighet og andre.

Forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 tredje ledd tillater pensjonskasser å utkontraktere utførelse av forsikringstekniske beregninger, registrering av medlemmer og rettigheter og andre særskilte arbeidsoppgaver som omfattes av den daglige ledelse av virksomheten. Avtale om kapitalforvaltning kan bare inngås med bank eller livsforsikringsforetak som har adgang til å drive virksomhet her i riket, samt med verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond og forvaltere av alternative investeringsfond som har tillatelse til å drive aktiv forvaltning.

⁷ Prop. 125 L (2013-2014) kapittel 6.3.4

Det fremgår uttrykkelig av forskrift om risikostyring og internkontroll § 5 at foretaket har ansvar for risikostyring og internkontroll også der deler av virksomheten er utkontraktert. Det skal foreligge en skriftlig avtale som sikrer dette. Avtalen må videre sikre at foretaket gis rett til innsyn i og kontroll med utkontraktert virksomhet. Dessuten skal avtalen sikre at Finanstilsynet gis tilgang til opplysninger fra og tilsyn med virksomheten der Finanstilsynet finner det nødvendig. Foretaket skal dessuten sørge for at organisasjonen besitter nødvendig kompetanse til å håndtere utkontrakteringsavtalen.

Foretak som er under tilsyn skal melde fra til Finanstilsynet ved inngåelse av avtale om utkontraktering, ved endring av slik avtale og ved bytte av oppdragstaker, jf. finansforetaksloven § 4c. Melding om utkontraktering skal inneholde opplysninger om avtalepart og avtalens art, omfang og varighet, samt hvordan foretaket vil følge opp sitt ansvar for den utkontrakterte virksomheten, jf. forskrift 5. juni 2015 nr. 613 om unntak fra meldeplikt ved utkontraktering av virksomhet § 3. Ifølge nevnte forskrift § 1 er pensjonskasser unntatt fra meldeplikten etter finanstilsynsloven § 4c.

12.2 Direktivet

Ifølge direktivet artikkel 31 kan medlemsstatene tillate eller kreve at pensjonsforetak helt eller delvis overlater en hvilken som helst del av virksomheten, herunder kontrollfunksjoner og ledelsen av pensjonsforetaket, til tjenesteytere som handler på vegne av pensjonsforetaket. Medlemsstatene skal sikre at pensjonsforetaket beholder det fulle ansvaret for den utkontrakterte virksomheten, jf. artikkel 31 nr. 2. Utkontraktering må ifølge artikkel 31 nr. 3 ikke føre til:

- at kvaliteten på styringssystemet i pensjonsforetaket svekkes
- en urimelig økning i den operasjonelle risikoen
- at tilsynsmyndighetenes mulighet til å kontrollere om pensjonsforetaket overholder sine forpliktelser svekkes
- reduksjon i kvaliteten på foretakets oppfølging av medlemmene.

Pensjonsforetaket skal sikre at den utkontrakterte virksomheten er forsvarlig, både gjennom prosessen med å velge tjenesteyter og ved løpende overvåking av tjenesteyterens virksomhet, jf. artikkel 31 nr. 4.

Direktivet krever videre at det skal inngås en skriftlig avtale mellom pensjonsforetaket og tjenesteyteren, jf. artikkel 31 nr. 5. Avtalen skal være juridisk bindende og beskrive pensjonsforetakets og tjenesteyterens rettigheter og plikter på en klar måte.

Pensjonsforetakene skal underrette tilsynsmyndighetene i god tid før en forestående utkontraktering, jf. artikkel 31 nr. 6. Hvis utkontrakteringen gjelder kontrollfunksjoner eller ledelse av foretaket, skal pensjonsforetaket underrette tilsynsmyndighetene før avtalen om utkontraktering iverksettes. Foretaket skal også underrette tilsynsmyndighetene om vesentlige etterfølgende endringer som gjelder utkontraktert virksomhet.

Tilsynsmyndighetene skal når som helst kunne be om opplysninger fra pensjonsforetaket og tjenesteytere om kontrollfunksjoner eller annen virksomhet som er utkontraktert, jf. artikkel 31 nr. 7.

I direktivets bestemmelser om godtgjørelsesordninger, jf. artikkel 23 nr. 3 bokstav e, kreves det at pensjonsforetakets godtgjørelsesordninger skal gjelde for tjenesteytere som har fått utkontraktert virksomhet til seg. Dette gjelder ikke dersom tjenesteyteren er omfattet av godtgjørelsesordninger etter direktiv 2009/65/EF (UCITS V, som gjelder verdipapirfond og forvaltningsselskaper for verdipapirfond), direktiv 2009/138/EF (Solvens II, som gjelder forsikringsforetak), direktiv 2011/61/EU (AIFMD, som gjelder forvaltere av alternative investeringsfond), direktiv 2013/36/EU (CRD IV, som gjelder banker og kredittforetak) eller direktiv 2014/65/EU (MiFID II, som gjelder verdipapirforetak).

Ifølge direktivet artikkel 32 kan medlemsstatene ikke begrense pensjonsforetakenes mulighet til å velge å overlate kapitalforvaltningen til porteføljeforvaltere som er etablert i en annen medlemsstat og som har tillatelse til å drive slik virksomhet etter UCITS V-direktivet (forvaltningsselskap for verdipapirfond), Solvens II-direktivet (forsikringsforetak), AIFM-direktivet (forvaltere av alternative investeringsfond), CRD IV (banker og kredittforetak) eller MiFID II (verdipapirforetak).

12.3 Finanstilsynets vurdering

Det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet artikkel 9 nr. 4 inneholdt kun en kort bestemmelse som fastsatte at medlemsstatene kunne kreve eller tillate at foretak etablert på deres territorium helt eller delvis overlater forvaltningen av foretakene til enheter som opptrer på vegne av dem. IORP II inneholder skjerpede og mer utfyllende krav til utkontraktering. I punkt 72 i fortalen står det at det er avgjørende for et effektivt tilsyn med utkontraktert virksomhet at tilsynsmyndighetene har tilgang til all relevant informasjon som oppbevares av en tjenesteyter uavhengig av om tjenesteyteren er et regulert eller uregulert foretak, og at myndighetene har rett til å føre stedlig tilsyn. Artikkel 32 om pensjonsforetakenes rett til å velge porteføljeforvaltere i andre EØS-stater viderefører det opprinnelige tjenestepensjonsdirektivet artikkel 19 nr. 1.

Direktivet gir medlemsstatene et betydelig handlingsrom når det gjelder hvilke oppgaver pensjonsforetak skal kunne, eller måtte, utkontraktere. Medlemsstatene kan ifølge direktivet tillate eller kreve at pensjonsforetak utkontrakterer en hvilken som helst aktivitet, herunder nøkkelfunksjoner og ledelsen av foretaket.

Finanstilsynet foreslår å videreføre gjeldende regler om pensjonsforetaks adgang til å utkontraktere virksomhet, men slik at det stilles mer detaljerte krav til utkontrakteringen i forskrift om pensjonsforetak i tråd med direktivet. Gjeldende norsk rett åpner for såkalt "nøkkelferdige pensjonskasser". Det vil si at hele den daglige ledelsen av pensjonskassen er utkontraktert til et annet foretak, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 tredje ledd. Pensjonskassen har i slike tilfeller ingen egen administrasjon, men kun et styre. Pensjonskassens daglige leder er i disse tilfellene ansatt hos tjenesteyteren. Tjenesteyteren kan være et annet foretak under tilsyn som for eksempel et forsikringsforetak, eller et konsulentfirma som ikke er under tilsyn av tilsynsmyndighetene. Uansett hvor mye av virksomheten som er utkontraktert, og uavhengig av om tjenesteyteren er under tilsyn eller ikke, har pensjonsforetakets styre etter gjeldende rett ansvar for hele virksomheten. Ansvaret til pensjonsforetaket ved styret er uberørt av om hele eller deler av den daglige ledelsen er utkontraktert. I praksis betyr det blant annet at styret har ansvar for risikostyring og internkontroll også for den delen av virksomheten som er utkontraktert. Videre må

pensjonskassens styre føre tilsyn med den daglige ledelsen på tilsvarende måte som der daglig leder er ansatt i pensjonsforetaket, jf. finansforetaksloven § 8-6. Pensjonsforetakets styre må dessuten påse at den daglige lederen oppfyller kravene til egnethet i finansforetaksloven kapittel 3 og melde fra til Finanstilsynet om endringer i den daglige ledelsen etter finansforetaksloven § 8-14. Etter Finanstilsynets oppfatning bør pensjonskassene fortsatt ha adgang til å utkontraktere den daglige ledelsen av virksomheten, og det foreslås ikke endringer i forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 tredje ledd.

I direktivet artikkel 31 er det uttrykkelig nevnt at medlemsstatene kan tillate at pensjonsforetakene utkontrakterer kontrollfunksjoner. Finanstilsynet mener at pensjonsforetakene bør kunne utkontraktere kontrollfunksjoner i tråd med de generelle reglene om utkontraktering i finansforetaksloven § 13-4. Det er etter Finanstilsynets syn ikke behov for lovendringer på dette punkt. Som det fremgår av forarbeidene til finansforetaksloven⁸, kan utkontraktering blant annet gi bedre og mer driftssikre tjenester ved å gi foretaket tilgang til et profesjonelt miljø med spisskompetanse samt redusere foretakets avhengighet av nøkkelpersonell. Dette er hensyn som gjør seg gjeldende særlig for de mindre pensjonsforetakene, og som tilsier at pensjonsforetakene bør ha adgang til å utkontraktere kontrollfunksjoner. For ordens skyld viser Finanstilsynet til at det i pkt. 8.3 ovenfor har foreslått at pensjonsforetaket ved styret må foreta egnethetsvurderinger av både styret og daglig leder hos tjenesteyteren og av personer som faktisk utfører arbeidsoppgaver som omfattes av kontrollfunksjonene hos tjenesteyteren. Pensjonsforetak må videre melde fra til Finanstilsynet ved skifte av leder for nøkkelfunksjoner uavhengig av om nøkkelfunksjonene er utkontraktert eller ikke, jf. finansforetaksforskriften § 3-1. Personer med nøkkelfunksjoner inkluderer ansatte med beslutningskompetanse på høyt nivå og personer med kontrollfunksjoner som nevnt i første ledd, jf. Prop. 125 L (2013-2014), spesialmerknaden til finansforetaksloven § 3-5. Ved utkontraktering av nøkkelfunksjoner har pensjonsforetaket ved styret ansvaret for den utkontrakterte delen av virksomheten, på tilsvarende måte som ved utkontraktering av den daglige ledelsen av foretaket, jf. gjennomgang ovenfor.

Ifølge direktivet artikkel 31 nr. 2 skal medlemsstatene sikre at pensjonsforetakene beholder det fulle ansvaret for pliktene etter direktivet ved utkontraktering. Det følger av finansforetaksloven § 13-4 tredje ledd at utkontraktering ikke innvirker på foretakets plikter og ansvar overfor kunder, offentlig myndighet og andre, jf. også omtale ovenfor av at utkontraktering ikke fritar pensjonsforetaket ved styret for ansvar. For eksempel har pensjonsforetaket ansvar for risikostyring og internkontroll også der virksomhet er utkontraktert. Det fremgår også av forarbeidene til finansforetaksloven § 13-4 at det er et viktig prinsipp at utkontraktering ikke fritar finansforetaket for det juridiske ansvaret for virksomheten som utkontrakteres⁹. Norsk rett er etter Finanstilsynets vurdering i tråd med direktivet på dette punkt og det foreslås ikke regelendringer.

Direktivet artikkel 31 nr. 3 inneholder nærmere vilkår for utkontraktering, herunder at utkontraktering ikke må føre til en reduksjon i kvaliteten på pensjonsforetakets styringssystem, en økning i den operasjonelle risikoen, at muligheten til å føre tilsyn med at pensjonsforetaket oppfyller sine plikter etter direktivet reduseres, eller dårligere oppfølging av medlemmer. Etter Finanstilsynets oppfatning vil det i de fleste tilfeller ikke være forsvarlig å utkontraktere

⁸ Pro. 125 L (2013-2014) kapittel 6.3.6

⁹ Se forrige fotnote

oppgaver dersom utkontraktingen har konsekvenser som nevnt i direktivet artikkel 31 nr. 3. Finansforetaksloven § 13-4 vil derfor kunne være til hinder for utkontrakting i slike tilfeller. For å sikre at kravene i direktivet artikkel 31 nr. 2 fullt ut er gjennomført i norsk rett, foreslår Finanstilsynet likevel en ny bestemmelse i forskrift om pensjonsforetak § 29. Forskriftsforslaget annet ledd gjennomfører artikkel 31 nr. 3, med unntak av kravet om at utkontrakting ikke må gjøre at tilsynet med foretakets virksomhet blir vanskeliggjort, siden det allerede fremgår uttrykkelig av finansforetaksloven § 13-4.

Finanstilsynet foreslår også å fastsette uttrykkelig i forskriften § 29 tredje ledd at pensjonsforetaket skal påse at den utkontraktingte virksomheten er forsvarlig både ved valg av tjenesteyter og gjennom løpende overvåkning av den utkontraktingte virksomheten. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 4. I forlengelsen av dette foreslår Finanstilsynet dessuten å videreføre kravet i risikostyringsforskriften § 5 tredje ledd om at pensjonsforetaket skal sørge for at det besitter tilstrekkelig kompetanse til å håndtere utkontraktingt avtalen, jf. forskriftsforslaget § 29 femte ledd. Siden direktivet innebærer minimumsharmonisering, er det ikke til hinder for at bestemmelsen videreføres.

Finanstilsynet foreslår videre at kravene til avtalen mellom pensjonsforetaket og tjenesteyteren i artikkel 31 nr. 5 gjennomføres i forskrift om pensjonsforetak § 29 første ledd. Ifølge forskriftsforslaget skal avtalen være skriftlig og beskrive partenes rettigheter og plikter på en klar måte. I tillegg foreslår Finanstilsynet at det skal fremgå uttrykkelig av forskriften at avtalen skal sikre at pensjonsforetaket gis rett til løpende innsyn i og kontroll med den utkontraktingte virksomheten samt at Finanstilsynet når som helst kan be om opplysninger fra og føre tilsyn med den utkontraktingte virksomheten der Finanstilsynet finner det nødvendig. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 7, og er i hovedsak en videreføring av risikostyringsforskriften § 5 annet ledd.

Direktivet artikkel 31 nr. 6 krever at pensjonsforetakene melder fra til tilsynsmyndighetene om utkontrakting og vesentlige, etterfølgende endringer som gjelder utkontraktingt virksomhet. For å gjennomføre direktivets krav på dette punkt, foreslår Finanstilsynet at finansstilsynsloven § 4c om meldeplikt til Finanstilsynet ved utkontrakting, skal gjelde for pensjonsforetak. Reglene om meldeplikt ved utkontrakting i finansforetaksloven § 4 c er noe strengere enn kravene i direktivet artikkel 31 nr. 6. Finansstilsynsloven § 4c oppstiller en generell meldeplikt for etterfølgende endringer av avtaler om utkontrakting, mens direktivet krever at det meldes fra om vesentlige etterfølgende endringer. Siden direktivet innebærer minimumsharmonisering, er det etter Finanstilsynets oppfatning ikke til hinder for å la finansstilsynsloven § 4c gjelde for pensjonsforetak. Det vises til vedlagte forslag til endring i forskrift 5. juni 2015 nr. 613 om unntak fra meldeplikt ved utkontrakting av virksomhet § 1.

Ifølge direktivet artikkel 23 nr. 3 bokstav e skal pensjonsforetakets godtgjørelsesordninger gjelde for tjenesteytere som har fått utkontraktingt oppgaver til seg etter artikkel 31 nr. 1, med mindre tjenesteyteren er underlagt regler om godtgjørelsesordninger etter andre direktiver på finansmarkedsområdet. Det vil i praksis si at der oppgaver er utkontraktingt til foretak som ikke er under tilsyn, skal IORP II-direktivets krav til godtgjørelsesordninger gjelde for tjenesteyteren. Personkretsen som skal omfattes av godtgjørelsesordningene er ifølge artikkel 23 nr. 1 faktisk leder av pensjonsforetaket, personer som ivaretar nøkkelfunksjoner og andre personer som utfører arbeid som har vesentlig innflytelse på pensjonsforetakets risikoprofil.

Se nærmere om godtgjørelsesordninger i kapittel 9 ovenfor. Der den daglige ledelsen eller nøkkelfunksjoner er utkontraktert til et annet foretak, må personer hos tjenesteyteren som utfører disse oppgavene være underlagt godtgjørelsesordningen som pensjonsforetaket skal ha etter artikkel 23. Det samme gjelder personer hos tjenesteyteren som i sitt arbeid har vesentlig innflytelse på pensjonsforetakets risikoprofil. Det kan for eksempel være aktuelt der kapitalforvaltningen er utkontraktert. Finanstilsynet legger til grunn at pensjonsforetaket vanligvis betaler et vederlag for de utkontrakterte oppgavene til tjenesteyteren. De ansatte hos tjenesteyteren får ikke godtgjørelser utbetalt fra pensjonsforetaket, men fra sin arbeidsgiver. Selv om pensjonsforetaket fastsetter i sin godtgjørelsesordning at den gjelder for tjenesteytere som har fått utkontraktert virksomhet til seg etter direktivet artikkel 31, vil dette ikke uten videre få virkning for de ansatte hos tjenesteyteren. For at direktivets krav på dette punkt skal bli oppfylt i praksis, foreslår Finanstilsynet at det skal stilles krav til avtalen mellom pensjonsforetaket og tjenesteyteren om utkontraktering, slik at det skal avtales at reglene om godtgjørelsesordninger i finansforetaksforskriften § 15-10 gjelder for tjenesteytere som ikke er underlagt regler om godtgjørelsesordninger etter UCITS IV-direktivet¹⁰, Solvens II-direktivet¹¹, AIFM-direktivet¹², CRD IV¹³ eller MiFID II¹⁴. Finanstilsynet legger til grunn at bestemmelsen må forstås i lys av virkeområdet til IORP II-direktivet, slik at kravet om godtgjørelsesordninger gjelder der pensjonsforetaket utkontrakterer oppgaver som er regulert av direktivet. Det vises til forslag til forskrift om pensjonsforetak § 29 siste ledd.

13 Informasjon om virksomheten

13.1 Gjeldende rett

Pensjonsforetak er regnskapspliktig, jf. regnskapsloven § 1-2 nr. 5. Det følger av forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak § 2-5 at årsregnskapet, årsberetningen og revisjonsberetningen skal offentliggjøres på pensjonsforetakets hjemmeside på internett, eventuelt på arbeidsgiverforetakets hjemmeside.

Etter forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-3 skal redegjørelse for investeringsstrategien, stilles til rådighet for pensjonsordningens medlemmer og pensjonister etter anmodning. Bestemmelsen viser til forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 som fastsetter at medlemmer og pensjonister skal orienteres om pensjonskassens investeringsstrategi dersom resultatet av kapitalforvaltningen er av direkte betydning for omfanget av pensjonsrettighetene.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 første ledd at pensjonsforetak skal underrette medlemmer og pensjonister om endringer i regelverket for egen pensjonsordning. Videre krever pensjonslovene at arbeidsgiver gir arbeidstakerne en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen og en redegjørelse for regelverkets bestemmelser om pensjonsytelser og om arbeidstakernes rettigheter.

¹⁰ forvaltningsselskaper for verdipapirfond

¹¹ forsikrings- og gjenforsikringsforetak

¹² forvaltere av alternative investeringsfond

¹³ banker og kredittforetak

¹⁴ verdipapirforetak

Finansforetaksloven § 15-5 fastsetter at det kan gis regler om plikt for foretaket til å offentliggjøre informasjon om foretakets godtgjørelsesordning, om hvilke forhold det skal gis opplysninger om, og om hvordan informasjonen skal offentliggjøres. Det er ikke gitt slike regler for pensjonsforetak.

13.2 Direktivet

Et av formålene med direktivet er å bidra til mer åpenhet i pensjonsforetakenes virksomhet.

Direktivet artikkel 29 krever at medlemstatene pålegger tjenstepensjonsforetak å utarbeide og offentliggjøre årsregnskaper og årsberetninger.

Det følger av artikkel 30 at medlemsstatene skal påse at tjenstepensjonsforetak utarbeider en skriftlig redegjørelse for investeringsprinsipper som skal gjøres offentlig tilgjengelig. Redegjørelsen skal tas opp til fornyet vurdering ved enhver vesentlig endring av kapitalforvaltningsstrategien og minst hvert tredje år. Redegjørelsen skal minst inneholde opplysninger om systemet for styring og kontroll med investeringsrisikoen, herunder metoder for måling av investeringsrisiko samt den strategiske aktiva-allokeringen hensyntatt pensjonsforpliktelsen art og varighet. Redegjørelsen skal også beskrive hvordan det i kapitalforvaltningsstrategien tas hensyn til faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring.

Annen informasjon som tjenstepensjonsforetakene skal gjøre offentlig tilgjengelig er foretakets godtgjørelsesordninger, jf. artikkel 23 nr. 2 og foretakets regelverk for pensjonsordninger som det forvalter, jf. artikkel 37 nr. 4.

13.3 Finanstilsynets vurderinger

Regnskapsloven og forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak § 2-5 har som nevnt over krav om at pensjonsforetak utarbeider og offentliggjør årsregnskap og årsberetning. Finanstilsynet ser derfor ikke behov for å foreslå regelendringer for å gjennomføre direktivet artikkel 29.

I fortalen nr. 60 fremheves det at kapitalforvaltningsstrategien har avgjørende betydning for pensjonsordningenes sikkerhet og økonomiske bæreevne og at informasjon om denne er relevant for medlemmene i de enkelte pensjonsordningene. Finanstilsynet foreslår å gjennomføre direktivet artikkel 30 i forskrift om pensjonsforetak § 30. Plikt til å utarbeide en skriftlig redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien og krav til innhold i slik redegjørelse foreslås inntatt i § 30 første ledd. Redegjørelsen skal inneholde en beskrivelse av metoder for måling av vesentlige risikoer, systemet for styring og kontroll med risikoene, den strategiske aktivallokeringen med hensyn til pensjonsforpliktelsen art og varighet, samt om og eventuelt hvordan kapitalforvaltningsstrategien tar hensyn til faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring. I § 30 annet ledd foreslår Finanstilsynet plikt for pensjonsforetakene til å foreta revisjon av redegjørelsen etter enhver vesentlig endring av kapitalforvaltningsstrategien og for øvrig plikt til å foreta fornyet vurdering på jevnlig basis. Med dette skjerpes direktivets minstekrav om fornyet vurdering minst hvert tredje år. Finanstilsynet anser at redegjørelsen for kapitalforvaltningsstrategien bør tas opp til vurdering like hyppig og i sammenheng med vurderingene av kapitalforvaltningsstrategien. Det vises her til at pensjonsforetak har plikt til å foreta en vurdering av strategien minst en gang i året,

jf. forskrift om pensjonsforetak § 19 annet ledd. Finanstilsynet foreslår videre at plikten til å utarbeide skriftlig redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien kan oppfylles ved å gjøre foretakets kapitalforvaltningsstrategi offentlig tilgjengelig, jf. forslag til § 30 siste ledd. Plikt til offentliggjøring foreslås regulert i § 30 fjerde ledd.

Når det gjelder plikt til å offentliggjøre foretakets godtgjørelsesordninger, jf. artikkel 23 nr. 2 og foretakets regelverk for pensjonsordninger som det forvalter, jf. artikkel 37 nr. 4, foreslår Finanstilsynet at dette gjennomføres i finansforetaksforskriften § 15-10 om godtgjørelsesordninger for pensjonsforetak, jf. forslag til § 15-10 siste ledd og i forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 annet ledd. Det vises til nærmere omtale i kapittel 9 (Godtgjørelsesordninger) og kapittel 14 (Informasjonskrav).

14 Informasjonskrav til medlemmer og potensielle medlemmer

14.1 Gjeldende rett

Informasjon til medlemmer i pensjonsordninger er regulert flere steder i lovverket. Det er fastsatt særlige informasjonskrav for pensjonsforetak i forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter. Videre har pensjonslovene (foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og tjenstepensjonsloven) en rekke krav om informasjon tilpasset de ulike private kollektive pensjonsordningene. Det er også særregler om informasjon for kollektive personforsikringer i forsikringsavtaleloven.

14.1.1 Krav til kommunikasjon og språk

Forsikringsvirksomhetsloven og pensjonslovene har ingen generelle regler om kommunikasjon, eller språk. Forsikringsavtaleloven § 20-3 åpner for bruk av elektronisk kommunikasjon dersom den som skal motta dokumentet, uttrykkelig har godtatt dette. Det samme fremgår av enkeltbestemmelser i pensjonslovene¹⁵. Videre fastsetter forskrift 5. mai 1995 nr. 581 om opplysningsplikt for avtaler om livsforsikring § 8 at opplysningene skal gis på norsk.

14.1.2 Generell informasjon om pensjonsordningen mv.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 første ledd at pensjonsforetak skal underrette medlemmer og pensjonister om endringer i regelverket for egen pensjonsordning.

Videre krever pensjonslovene at arbeidsgiver gir arbeidstakerne en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen og en redegjørelse for regelverkets bestemmelser om pensjonsytelser og om arbeidstakernes rettigheter. Arbeidstakerne skal også få skriftlig opplysning om endringer av betydning i regelverket.¹⁶ Regelverket skal inneholde pensjonsavtalen med tilhørende vilkår og pensjons-/innskuddsplan og være i samsvar med bestemmelsene i pensjonslovene. Regelverket skal blant annet inneholde regler om medlemskap, beregning og innbetaling av årlige innskudd og premier, opptjening av pensjon for de enkelte medlemmer, beregning og utbetaling av årlig pensjon og bestemmelser om flytting av medlemskap. Forskrift til innskuddspensjonsloven § 1 har bestemmelser om at

¹⁵ Innskuddspensjonsloven § 2-7 annet ledd og foretakspensjonsloven § 2-8 annet ledd.

¹⁶ Jf. foretakspensjonsloven § 2-8, innskuddspensjonsloven §2-7 og tjenstepensjonsloven § 2-8.

institusjonen (her pensjonsforetaket) plikter å gi arbeidsgiver tilstrekkelig grunnlagsmateriell slik at arbeidsgiver er i stand til å oppfylle sin informasjonsplikt overfor arbeidstakerne.

Forsikringsavtalelovens kapittel 19 fastsetter særregler for kollektive personforsikringer. Når en forsikringsordning er etablert, og senere med passende mellomrom skal medlemmer bli orientert om avtalte ytelser under avtalen, medlemskap, premiebetaling, forsikringstakerens (i denne sammenheng arbeidsgiverforetakets) plikter knyttet til meldinger til eller fra medlemmene, hvem som har krav på forsikringssummen ved død (her eventuelle etterlattedekninger eller barnepensjon), vilkårene for forsikringen og medlemmenes adgang til å disponere over sine rettigheter etter avtalen. Det vises til lovens §§ 19-2 og 19-3. Utfyllende regler om opplysningsplikt følger av forskrift om opplysningsplikt for avtaler om livsforsikring. Forsikringsavtaleloven § 19-4 fastsetter særskilt at medlemmene skal få forsikringsbevis og de vilkår som gjelder for forsikringen. Dersom vilkårene blir endret til skade for medlemmene, skal medlemmene varsles, jf. § 19-8.

Det følger av forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-2 annet ledd at pensjonsforetaket i pensjonsordninger der medlemmene bærer investeringsrisikoen, på en tydelig måte skal gi medlemmene informasjon om at ytelser avhenger av verdi og avkastning på de tilordnede eiendelene. Pensjonsforetaket skal gi medlemmene i pensjonsordningen opplysninger om risikoen i de valgte investeringene samt om provisjoner og andre kostnader som påløper ved forvaltning. Pensjonsforetaket skal opplyse medlemmene i pensjonsordningen om at de på forespørsel har rett til å motta opplysninger etter verdipapirfondloven § 8-2 (prospekt) og § 8-3 (nøkkelinformasjon) for fond som inngår i porteføljen.

14.1.3 Årlig informasjon til medlemmer

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 annet ledd og forskrifter gitt i medhold av bestemmelsen, at medlemmer i pensjonsordninger som forvaltes av pensjonsforetak hvert år skal motta en oppgave med informasjon om nivået på opptjente pensjonsrettigheter eller pensjonskapitalens størrelse. Videre skal pensjonsforetaket gi informasjon om foretakets investeringsstrategi hvis resultatet av kapitalforvaltningen er av direkte betydning for omfanget av pensjonsrettighetene. I pensjonsordninger der medlemmene bærer investeringsrisikoen skal pensjonsforetaket minst halvårlig gi medlemmene opplysninger om verdiutviklingen på medlemmenes investeringsvalgporteføljer, jf. forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-2 tredje ledd.

For medlemmer i pensjonsordninger som er etablert i samsvar med innskuddspensjonsloven eller tjenestepensjonsloven følger det av regler i eller i medhold av disse lovene at medlemmene hvert år skal få tilsendt kontoinformasjon som blant annet viser alle relevante bevegelser for utviklingen av saldoen.

14.1.4 Informasjon som skal gis til pensjonister

Etter forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-4 skal pensjonsmottagere, ved pensjonering eller når rett til andre ytelser oppstår, motta fyllestgjørende opplysninger fra pensjonsforetaket om de ytelser som vedkommende har rett til, og de utbetalingsmåter det kan velges mellom.

Pensjonsforetak som forvalter private kollektive pensjonsordninger er også etter pensjonslovene pliktig til, i løpet av det året en arbeidstaker fyller 61 år, å gi vedkommende informasjon om beregnet årlig pensjonsytelse ved uttak av pensjon fra hvert av årene fra fylte 62 år til opptjeningsalder (67 år), henholdsvis med og uten fortsatt opptjening fram til opptjeningsalder. Det skal også gis informasjon om retten til pensjonsopptjening ved arbeid etter opptjeningsalder. For ordninger etter innskuddspensjonsloven skal det samtidig gis informasjon om retten til å velge om pensjonskapitalen knyttet til pensjonskapitalbevis i utbetalingsperioden skal forvaltes som en spareavtale eller konverteres til en forsikring, og betydningen av dette. Informasjonsplikten over gjelder tilsvarende når pensjonsinnretningen mottar melding om uttak av pensjon før fylte 67 år.

14.1.5 Ytterlige informasjon som skal gis ved anmodning

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 tredje ledd at medlemmer og pensjonister etter anmodning skal få tilsendt pensjonskassens årsregnskap med årsberetning. Det samme gjelder regnskap for egen pensjonsordning dersom det er flere pensjonsordninger i pensjonskassen. Det samme gjelder pensjonsforetakets investeringsstrategi, jf. forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-3.

14.2 Direktivet

Direktivet artikkel 36 til 44 har utførlige regler om informasjonsplikt overfor potensielle medlemmer (artikkel 41), medlemmer (artikkel 37-40, 42 og 44) og pensjonister (artikkel 37, 43 og 44).

14.2.1 Krav til kommunikasjon og språk

Det følger av artikkel 36 nr. 2 at informasjonen skal oppdateres regelmessig, være skrevet på en tydelig måte i et klart, kortfattet og forståelig språk (uten bruk av fagtermer), ikke være villedende, være fremstilt slik at den er lettlest, være tilgjengelig på et offisielt språk i den medlemsstat hvis sosial- og arbeidsregler gjelder for pensjonsordningen og gjøres gratis tilgjengelig gjennom elektroniske medier, herunder på et varig medium, eller på et nettsted eller i papirform.

14.2.2 Generell informasjon om pensjonsordningen mv.

Artikkel 37 fastslår at medlemsstatene skal sikre at medlemmer og pensjonister i enhver IORP på deres område, skal gis tilstrekkelig informasjon om pensjonsordningen, herunder om

- navnet på tjenestepensjonsforetaket og navnet på tilsynsmyndigheten og den stat hvor tjenestepensjonsforetaket er registrert eller fått tillatelse,
- hvilke rettigheter og forpliktelser partene i pensjonsordningen har,
- opplysninger om investeringsprofilen,
- økonomiske risikoer som bæres av medlemmene og pensjonistene
- betingelser relatert til hele eller delvise garantier i pensjonsordningen eller til et bestemt ytelsesnivå, eller en erklæring i tilfelle hvor det ikke er stilt garantier,
- mekanismer som beskytter opptjente rettigheter, eller mekanismer for å redusere ytelser,
- opplysninger om resultater av investeringer knyttet til pensjonsordningen i minst fem år, eller for alle år ordningen har fungert hvis dette er mindre enn fem år, hvis medlemmene bærer investeringsrisiko eller kan treffe investeringsbeslutninger,

- kostnadsstrukturen for kostnader som bæres av medlemmer og pensjonister i ordninger som ikke opererer med et bestemt ytelsesnivå,
- valgmuligheter som finnes for medlemmer og pensjonister i forbindelse med utbetalingen av pensjonsytelser,
- ytterligere opplysninger om ordninger for overføring av pensjonsrettigheter, der det er relevant

For ordninger hvor medlemmene bærer investeringsrisiko, og som tilbyr mer enn én mulighet til investeringsvalg mellom ulike investeringsprofiler, skal medlemmene informeres om alle alternative investeringsvalg og der det er relevant om en standardinvesteringsmulighet og om pensjonsordningens regulering av hvordan et medlem knyttes til en investeringsmulighet.

Medlemmer og pensjonister eller deres representanter skal innen en rimelig frist motta alle relevante opplysninger om endringer i pensjonsordningen og om hvilke konsekvenser betydelige endringer i de forsikringsmessige avsetningene kan ha for dem.

Ovennevnte generelle informasjon skal være offentlig tilgjengelig.

14.2.3 Pensjonsoversikt

Etter artikkel 38 skal medlemsstatene kreve at tjenstepensjonsforetakene utferdiger et kortfattet dokument med nøkkelinformasjon for hvert medlem, hvor det tas hensyn til særlige forhold i relevant nasjonal rett. Dokumentets overskrift skal inneholde ordet "pensjonsoversikt" og dateres. Informasjonen skal være nøyaktig, ajourføres og gjøres gratis tilgjengelig for hvert medlem i elektronisk form i form av et varig medium, eller i papirform, mist én gang årlig. En papirutgave skal ved anmodning utleveres som supplement til elektronisk informasjon. Eventuelle vesentlige endringer fra et år til et annet skal angis tydelig.

"Pensjonsoversikten" skal i henhold til artikkel 39 minst inneholde

- personopplysninger om medlemmet, herunder tydelig angivelse av pensjonsalder,
- navn og adresse på tjenstepensjonsforetaket og identifikasjon av medlemmets pensjonsordning,
- opplysninger om hel eller delvis garanti under pensjonsordningen, og hvor det eventuelt kan finnes ytterligere opplysninger,
- informasjon om pensjonsprognoser basert på pensjonsalderen med forbehold om at prognosene kan avvike fra endelig faktisk verdi på pensjonen,
- informasjon om opptjente pensjonsrettigheter eller oppspart kapital,
- informasjon om innbetalinger fra arbeidsgiverforetaket eller medlemmet i de siste tolv måneder,
- informasjon om pensjonsforetakets belastning av kostnader i de siste tolv måneder, og
- informasjon om kapitaldekningsnivået for pensjonsordningen som helhet.

Hvis prognosene etter bokstav d) over er basert på økonomiske scenarioer skal informasjonen også omfatte det best tenkte scenarioet og et ugunstig scenario, hensyntatt pensjonsordningens karakter. Medlemsstatene skal fastsette regler for pensjonsprognosen som pensjonsforetakene

skal benytte som grunnlag for informasjon om årlig avkastning, årlig inflasjon og tendensen i den fremtidige lønnsutvikling. EIOPA har fastsatt retningslinjer for slike prognoser.

Etter artikkel 40 skal "Pensjonsoversikten" angi hvor og hvordan det kan innhentes supplerende informasjon, herunder

- ytterligere praktisk informasjon om medlemmenes muligheter,
- informasjon om årsregnskap (se artikkel 29) og offentlig redegjørelse for investeringsprinsipper (se artikkel 30)
- informasjon om forutsetninger som er benyttet ved beregning av ytelser i form av livrente, herunder rentesats og varigheten av livrenten,
- informasjon om nivået på ytelser i tilfelle fratreden fra ansettelsesforholdet.

I pensjonsordninger der medlemmene bærer investeringsrisikoen og hvor medlemmene blir knyttet til en investeringsmodell på grunnlag av en særlig regel i pensjonsordningen, skal pensjonsoversikten angi hvor det kan hentes ytterligere informasjon.

Etter artikkel 42 skal medlemmene gis informasjon om pensjonsalder i god tid eller etter anmodning, om hvilke valgmuligheter de har i forbindelse med utbetalingen av pensjonen.

14.2.4 Informasjon som skal gis til pensjonister

Etter artikkel 43 skal pensjonister gis informasjon i utbetalingsfasen. Dette gjelder informasjon om hvilke ytelser de har rett på og ulike utbetalingsmuligheter og tidlig informasjon om beslutning om nedsettelse av ytelser (tre måneder før beslutningen gjennomføres). Der pensjonistene bærer en betydelig investeringsrisiko i utbetalingsfasen, skal medlemsstatene sikre at pensjonistene mottar relevant informasjon på regelmessig basis.

14.2.5 Ytterligere informasjon som skal gis ved anmodning

Artikkel 44 fastsetter at tjenstepensjonsforetak skal gi følgende ytterligere informasjon hvis medlemmer og pensjonister anmoder om dette:

- Årsregnskap og årsberetning eller hvis tjenstepensjonsforetaket er ansvarlig for mer enn en pensjonsordning, de regnskaper og beretninger som gjelder for pensjonsordningen.
- Redegjørelsen for investeringsprinsipper i samsvar med artikkel 30.
- Eventuelle ytterligere opplysninger om de forutsetninger som er benyttet til å utarbeide pensjonsprognoser som nevnt i artikkel 39 nr. 1 d).

14.2.6 Krav om informasjon til potensielle medlemmer

Etter artikkel 41 nr.1 skal tjenstepensjonsforetak sikre at potensielle medlemmer, som ikke automatisk opptas i en pensjonsordning, informeres om følgende, før de opptas i en pensjonsordning:

- Alle relevante muligheter som de kan velge mellom, herunder investeringsmuligheter.
- De relevante elementer i pensjonsordningen, herunder ytelsens art.
- Informasjon om og hvorvidt og hvordan det i tas hensyn til spørsmål vedrørende miljø, klima, sosiale forhold og virksomhetsstyring i kapitalforvaltningen.
- Hvor det kan finnes ytterligere informasjon.

Der medlemmene bærer investeringsrisiko, eller kan treffe investeringsbeslutninger, skal potensielle medlemmer foregis informasjon om de tidligere resultater av investeringer som er relevante for pensjonsordningen i minst fem år, eller alle år hvis pensjonsordningen har eksistert i mindre enn fem år, og om omkostningsstrukturer som betales av medlemmer og pensjonister.

Tjenstepensjonsforetak skal sikre at potensielle medlemmer, som ikke automatisk opptas i en pensjonsordning, informeres om de forhold som følger av artikkel 41, straks etter at de opptas i en pensjonsordning, jf. artikkel 41 nr. 3

14.3 Finanstilsynets vurderinger

14.3.1 Krav til kommunikasjon og språk

Finanstilsynet foreslår at direktivets regler om språk, fremstilling og elektronisk kommunikasjon gjennomføres i forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 tredje ledd som regulerer krav til informasjon fra pensjonsforetak. Forslaget innebærer at informasjon fra et pensjonsforetak skal være på norsk og at den skal gis skriftlig på en tydelig og forståelig måte. I dette ligger at pensjonsforetaket må benytte alminnelig språkbruk i kommunikasjonen med kundene. Fagspråk og tekniske begreper bør om mulig unngås eller forklares. Videre må pensjonsforetaket sikre at informasjonen er konsistent. Informasjonen skal oppdateres regelmessig og gjøres tilgjengelig vederlagsfritt.

Finanstilsynet foreslår bestemmelser om elektronisk kommunikasjon i tråd med regler om digitalt førstevalg slik det også er foreslått i høring i mars 2018 om endringer i forsikringsavtaleloven § 1-7 og i Prop. 40 L (2018-2019) om endringer i innskuddspensjonsloven mv. (egen pensjonskonto). Bestemmelsen om digitalt førstevalg i forslaget vil kunne komme i konflikt med gjeldende bestemmelser i forsikringsavtaleloven og i pensjonslovene. Finanstilsynet har ikke foreslått endringer i pensjonslovene og viser her til at departementet i nevnte proposisjon kapittel 7.4 uttaler følgende: "Departementet viser til at det også bør foretas en mer helhetlig gjennomgang av spørsmålet om digitalt førstevalg for alle pensjonslovene i privat sektor. Departementet vil komme tilbake til dette."

14.3.2 Generell informasjon om pensjonsordningen mv.

Lovverket har flere bestemmelser som sikrer at medlemmer av kollektive pensjonsordninger får generell informasjon om sine rettigheter under avtalen. Forsikringsavtaleloven og forskrift om opplysningsplikt for avtaler om livsforsikring stiller krav om at medlemmene skal få informasjon om forsikringsavtalen når kollektive avtaler blir etablert og senere med passende mellomrom. Bestemmelsene gjelder generelt og får anvendelse på alle typer av kollektive pensjonsavtaler. Pensjonslovene har informasjonsregler tilpasset egenskapene til den enkelte pensjonsordning i privat sektor.

Forsikringsavtaleloven og pensjonslovene sett i sammenheng dekker de fleste av direktivets krav til generell informasjon til medlemmer. Det er likevel slik at personkretsen i pensjonslovene er snevrere angitt enn i direktivet, fordi den regulerer arbeidsgivers informasjonsplikt overfor arbeidstakere (aktive medlemmer) og ikke informasjon til samtlige medlemmer (herunder pensjonister). Videre er pensjonslovenes anvendelsesområde begrenset til tre typer kollektive pensjonsordninger i privat sektor. Dette innebærer at kommunale ordninger og andre private ordninger som pensjonsforetak kan tilby innenfor sin konsesjon,

ikke er omfattet av pensjonslovenes regler. For å sikre at informasjonspliktene etter direktivet får anvendelse for alle typer avtaler og for å utfylle gjeldende regler der forsikringsavtaleloven med forskrifter ikke fullt ut dekker direktivets krav, foreslår Finanstilsynet å lovfeste en generell plikt for pensjonsforetak om å påse at medlemmer i pensjonsordninger som pensjonsforetaket forvalter får generell informasjon om pensjonsforetaket, regelverket for pensjonsordningen og endringer i regelverket, jf. forslag til forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 første ledd. Bestemmelsen gjennomfører hovedprinsippene i artikkel 37. Finanstilsynet legger til grunn at pensjonsforetak langt på vei kan oppfylle plikten gjennom å utstyre arbeidsgiver (forsikringstaker) med tilstrekkelig grunnlagsmaterieell slik at arbeidsgiver settes i stand til å oppfylle sin informasjonsplikt overfor arbeidstakerne etter forsikringsavtaleloven § 19-3 og pensjonslovene. Finanstilsynet foreslår å gjennomføre kravet i direktivet artikkel 37 nr. 4 om at informasjonen skal være offentlig tilgjengelig, i forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 annet ledd.

I § 2-7 femte ledd foreslås det en forskriftshjemmel slik at de nærmere kravene til informasjonens innhold kan fastsettes i forskrift. Slike nærmere regler er foreslått inntatt i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-1.

Informasjonsplikt om pensjonsforetaket og om tilsynsmyndighetene i forslaget § 11-1 første ledd bokstav a) supplerer forskrift om opplysningsplikt for avtaler om livsforsikring § 4 og gjennomfører artikkel 37 nr. 1 bokstav a).

Bestemmelsene i § 11-1 første ledd bokstav b) til i) supplerer informasjonsplikten etter forskrift om opplysningsplikt for avtaler om livsforsikring § 3 og gjennomfører direktivet artikkel 37 nr.1 bokstav b) til f) og bokstav h) til j).

Forslag til § 11-1 annet ledd bokstav a) gjennomfører direktivet artikkel 37 nr. nr. 1 bokstav g) om opplysningsplikt om avkastning på pensjonsordningens midler i de fem foregående år, eller for alle år dersom ordningen ble etablert for mindre enn fem år siden.

I forslag til § 11-1 annet ledd bokstav b) og c) utvides gjeldende informasjonsplikt om investeringsvalg etter forsikringsavtalen, jf. forskrift om opplysningsplikt for avtaler om livsforsikring § 5 nr. 1. og 2., til å omfatte samtlige investeringsvalg som pensjonsforetaket tilbyr, herunder plikt til å opplyse om foretaket har eventuelle standardporteføljer. Bestemmelsen gjennomfører artikkel 37 nr. 2.

I § 11-1 annet ledd bokstav d) videreføres gjeldende informasjonsplikt etter forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-2 annet ledd om at medlemmene på forespørsel kan be om prospekt og nøkkelinformasjon for fond som inngår i porteføljen.

14.3.3 Pensjonsoversikt

Formålet med den årlige pensjonsoversikten etter direktivet artikkel 38 til 40, er å gi medlemmene et grunnlag for å ta informerte valg om pensjonsplanlegging gjennom at de får klar og tydelig informasjon om opptjente rettigheter og en skisse over fremtidige pensjonsytelser. Deler av kravet til innholdet i pensjonsoversikten, herunder krav om individualiserte pensjonsprognoser, opplysninger om verdien av de midler som er knyttet til pensjonsordningen som helhet samt krav til form og benevnelsen, er nye. For øvrig er

direktivets krav knyttet til kontoinformasjon gjennomført i reglene om kontoutskrift til medlemmene som følger av henholdsvis innskudds- og tjenstepensjonsloven.

Finanstilsynet ser ingen gode grunner for at regler om innholdet i informasjonen til medlemmer i pensjonsordninger skal være ulike for de enkelte tilbydere. I det norske markedet tilbys kollektive pensjonsordninger i det alt vesentlige av livsforsikringsforetak og pensjonsforetak, og det enkelte arbeidsgiverforetak kan flytte pensjonsordningen mellom tilbyderne. Finanstilsynet foreslår på denne bakgrunn at direktivets regler om informasjon til medlemmer gjennomføres i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 3, jf. forslag til ny § 3-23a. Plikten til å utarbeide pensjonsoversikt vil da gjelde både livsforsikringsforetak og pensjonsforetak, og mottakerne av slik pensjonsoversikt vil være medlemmer av alle typer kollektive pensjonsordninger, herunder medlemmer av kommunale ordninger og medlemmer av private ordninger som ikke omfattes av pensjonslovene. Finanstilsynet foreslår at lovbestemmelsen inneholder overordnede krav til innhold og form, mens mer detaljerte regler følger av forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 8-7.

Finanstilsynet har foreslått generelle regler om kommunikasjon og språk som gjelder for alle pensjonsforetak, jf. forslag til forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 og omtalen over. Siden krav om utarbeidelse av pensjonsoversikt også foreslås gjeldende for livsforsikringsforetak, er det tatt inn en særlig bestemmelse om språk og kommunikasjon i forskriftsforslaget § 8-7. Finanstilsynet foreslår også her bestemmelser om elektronisk kommunikasjon i tråd med regler om digitalt førstevalg slik det også er foreslått i høring i mars 2018 om endringer i forsikringsavtaleloven § 1-7 og i Prop. 40L (2018-2019) om endringer i innskuddspensjonsloven mv. (egen pensjonskonto).

Kravet i direktivet artikkel 39 nr. 1 bokstav d) om pensjonsprognoser foreslås gjennomført i § 8-7 annet ledd bokstav b) og i bestemmelsens tredje ledd. Det er sentralt at prognosen gis det enkelte medlem basert på medlemmets antatte pensjonsalder, men at det samtidig fremgår klart at prognosen kan avvike fra endelig faktisk pensjon. Hvis prognosene baseres på økonomiske scenarioer, skal medlemmet også bli informert om utfallsrommet gjennom å vise det best tenkte scenarioet og et ugunstig scenario. For ytelsesbaserte pensjonsordninger skal prognosene gjenspeile de forutsetninger som inngår i premieberegningsgrunnlaget. Dette vil blant annet omfatte beregningsrente. Pensjonsoversikten skal også angi hvor og hvordan medlemmet kan innhente utfyllende informasjon om forutsetninger som ligger til grunn for pensjonsprognosen, jf. forslaget § 8-7 femte ledd. Utover minstekravene til innhold og form står det enkelte foretak fritt til å utforme pensjonsoversikten slik foretaket finner det mest hensiktsmessig. EIOPA (Den europeiske tilsynsmyndigheten for forsikring og pensjon) har utarbeidet en rapport som kan gi foretakene nyttig veiledning, blant annet knyttet til arbeidet med å utforme pensjonsoversikt til medlemmene¹⁷.

Pensjonsoversikten skal sendes ut på årlig basis og skal minst inneholde informasjon om opptjent pensjon samt innbetalinger og kostnader i foregående år. For medlemmer i pensjonsordninger som er etablert i samsvar med tjenstepensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, vil ovennevnte informasjonen fremgå av den kontoinformasjonen som foretaket plikter å gi medlemmene etter nevnte lover med forskrifter. Finanstilsynet anser at kontoinformasjonen for disse medlemmene bør inkluderes i pensjonsoversikten slik at

¹⁷ <https://eiopa.europa.eu/Publications/Reports/EIOPA%20report%20on%20the%20PBS.pdf>

medlemmene kan forholde seg til ett dokument. Finanstilsynet foreslår derfor at dette fremgår uttrykkelig av forskrift, jf. forslag til § 8-7 fjerde ledd.

Direktivets krav i artikkel 42 om å gi informasjon om valgmuligheter knyttet til pensjon til medlemmer med få år igjen til uttak av pensjon, gjennomføres i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-2. Krav til informasjon om løpende pensjon og om utbetalingsmuligheter i utbetalingstiden, jf. artikkel 43 foreslås gjennomført i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-3. Forskriftsbestemmelsene gjelder kun for pensjonsforetak. Det bør imidlertid vurderes om tilsvarende regler også bør gjelde andre pensjonsleverandører. Finanstilsynet har imidlertid ikke foreslått slike regler her.

Informasjonsplikt overfor potensielle og nye medlemmer i direktivet artikkel 41, foreslås gjennomført i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-4. Potensielle medlemmer omfatter arbeidstakere som ikke er tatt opp i pensjonsordningen. Det kan f.eks. være ansatte som ikke har tiltrådt stillingen, arbeidstakere som ikke er obligatoriske medlemmer i folketrygden og arbeidstakere som ikke er arbeidsføre.

15 Tilsyn mv.

15.1 Gjeldende rett

15.1.1 Generelt

Finanstilsynet fører tilsyn med pensjonsforetak, jf. finanstilsynsloven (lov 7. desember 1956 om tilsynet med finansforetak mv.) § 1 nr. 9 og nr. 11. Finanstilsynsloven inneholder generelle regler om tilsynet. Blant annet følger det av § 3 at Finanstilsynet skal se til at de foretak det har tilsyn med, virker på en hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og forskrift og den hensikt som ligger til grunn for foretakets opprettelse, formål og vedtekter. I tillegg inneholder særlovgivningen bestemmelser om Finanstilsynets tilsyn og virkemidler i tilsynsarbeidet. For pensjonsforetak er finansforetaksloven og forsikringsvirksomhetsloven de relevante særlovene.

15.1.2 Opplysningsplikt overfor vedkommende myndighet

Foretak under tilsyn plikter når som helst å gi alle opplysninger som tilsynet krever, jf. finanstilsynsloven § 3 annet ledd. Foretakene skal la tilsynet få innsyn i og få utlevert til kontroll blant annet protokoller, registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, bøker, dokumenter, datamaskiner og andre tekniske hjelpemidler. Dersom foretaket ikke oppfyller sin opplysningsplikt, kan opplysningsplikten pålegges de enkelte tillits- og tjenestemenn i foretaket.

Der deler av virksomheten er utkontraktert, skal det foreligge en skriftlig avtale som sikrer at Finanstilsynet gis adgang til opplysninger fra og tilsyn med virksomheten der Finanstilsynet finner det nødvendig, jf. forskrift om risikostyring og internkontroll § 5.

15.1.3 Virkemidler i tilsynsarbeidet, sanksjoner og straff

Finanstilsynets generelle adgang til å gi foretak under tilsyn pålegg fremgår av finanstilsynsloven § 4. Bestemmelsen har et bredt nedslagsfelt. Finanstilsynet kan blant annet pålegge foretakene å innrette sin internkontroll etter de bestemmelser tilsynet fastsetter.

Videre kan Finanstilsynet pålegge foretakene å sende inn oppgaver og opplysninger på den måten Finanstilsynet bestemmer. Finanstilsynet kan også pålegge foretak å rette på et forhold dersom foretakets organer ikke har overholdt sine plikter i henhold til bestemmelser gitt i eller i medhold av lov, vedtekter, interne retningslinjer, eller handlet i strid med konsesjonsvilkår.

Finansforetaksloven § 22-2 første ledd inneholder en særskilt hjemmel for Finanstilsynet til å pålegge at forhold som er i strid med finansforetaksloven og tilhørende forskrifter skal opphøre.

Hvis et pålegg fra Finanstilsynet ikke blir etterkommet, kan Finanstilsynet ilegge en daglig, løpende mulkt til forholdet er rettet, jf. finanstilsynsloven § 10 annet ledd. Adgangen til å ilegge dagmulkt er ikke begrenset til pålegg gitt i medhold av finanstilsynsloven, men gjelder også påleggshjemler i særlovgevingen. Dagmulkt kan ilegges de personer eller det foretak som skal oppfylle pålegget samt foretakets morselskap eller morselskapet i det konsern som foretaket er en del av. En lignende hjemmel for å ilegge dagmulkt følger av forsikringsvirksomhetsloven § 9-1 annet ledd. Videre inneholder finansforetaksloven § 22-2 annet ledd hjemmel til ilegge tvangsmulkt til den som ikke etterkommer pålegg om at forhold som er i strid med finansforetaksloven skal opphøre. Tvangsmulkt etter finansforetaksloven kan ilegges i form av en engangsmulkt eller løpende mulkt.

Finansforetaksloven § 3-7 inneholder regler om tilbakekall av tillatelse til å drive virksomhet, som blant annet gjelder pensjonsforetak. Finanstilsynet kan helt eller delvis tilbakekalle, endre eller sette nye vilkår for en tillatelse blant annet dersom styret eller andre organer i foretaket har gjort seg skyldig i grov eller vedvarende overtredelse av plikter gitt i lov eller i medhold av lov eller i konsesjonsvilkår eller vedtekter.

Både finanstilsynsloven, finansforetaksloven og forsikringsvirksomhetsloven inneholder bestemmelser om straff. Ifølge finanstilsynsloven § 10 første ledd straffes tillits- eller tjenestemenn i foretak som er under tilsyn fra Finanstilsynet og som forsettlig eller uaktsomt overtrer finanstilsynsloven eller bestemmelse eller pålegg gitt med hjemmel i loven, med bøter eller fengsel inntil 1 år eller begge deler, for så vidt forholdet ikke går inn under noen strengere straffebestemmelse. Foreligger det særlig skjerpene omstendigheter, er strafferammen fengsel i inntil 3 år. Etter finansforetaksloven § 22-1 straffes den som forsettlig eller uaktsomt overtrer finansforetaksloven eller bestemmelse eller pålegg gitt med hjemmel i loven med bøter, eller under særlig skjerpene omstendigheter med fengsel i inntil 1 år, dersom forholdet ikke går inn under noen strengere straffebestemmelse. Forsikringsvirksomhetsloven § 9-1 første ledd inneholder tilsvarende straffehjemmel.

15.1.4 Klage, domstolsprøving, offentliggjøring av opplysninger mv.

De alminnelige reglene i forvaltningsloven gjelder for Finanstilsynets virksomhet. Det følger av forvaltningsloven § 24 at enkeltvedtak skal begrunnes. Det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, skal sørge for at partene underrettes om vedtaket så snart som mulig, jf. forvaltningsloven § 27. Enkeltvedtak kan påklages til overordnet forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 28.

Spørsmål om gyldigheten av forvaltningsvedtak kan bringes inn for de alminnelige domstolene etter reglene i tvisteloven. Dersom et vedtak om administrative sanksjoner bringes inn for en domstol, kan retten prøve alle sider av saken, jf. forvaltningsloven § 50.

Når det gjelder offentliggjøring av opplysninger om sanksjoner og andre forvaltningstiltak, er utgangspunktet at forvaltningsorganer kan offentliggjøre opplysninger om saker som de behandler, med mindre det dreier seg om opplysninger som er underlagt taushetsplikt.

15.2 Direktivet

15.2.1 Generelt

Hovedformålet med tilsynet er å beskytte medlemmenes og pensjonsmottakernes rettigheter samt pensjonsforetakenes stabilitet og soliditet, jf. direktivet artikkel 45. Artikkel 47 stiller generelle krav til tilsynsvirksomheten, herunder at tilsynet skal være framoverskuende og risikobasert og i samsvar med forholdsmessighetsprinsippet. Tilsynsmyndigheten i pensjonsforetakets hjemstat skal ha ansvar for tilsynet med pensjonsforetaket. Tilsynet skal være en kombinasjon av dokumentbasert tilsyn og stedlig tilsyn. Tilsynsmyndighetene skal ta hensyn til hvordan tilsynsmessige tiltak kan påvirke finansiell stabilitet i Unionen, særlig i krisesituasjoner.

Artikkel 46 inneholder en ikke-uttømmende oppregning av hvilke forhold tilsynsmyndighetene skal føre tilsyn med. Oppregningen omfatter en stor del av reguleringen for pensjonsforetak.

Tilsynsmyndighetene skal kreve at alle pensjonsforetak følger forsvarlige administrative rutiner og regnskapsrutiner samt har egnede interne kontrollmetoder, jf. artikkel 48 nr. 1.

15.2.2 Opplysningsplikt overfor tilsynsmyndighetene

Ifølge artikkel 50 skal tilsynsmyndighetene kunne kreve at pensjonsforetak og deres ledelses- eller tilsynsorgan, faktiske ledere og personer som ivaretar nøkkelfunksjoner når som helst utleverer opplysninger og dokumentasjon om virksomheten. Tilsynsmyndighetene skal kunne be om opplysninger fra pensjonsforetaket om utkontraktert virksomhet til enhver tid, også der det er utkontraktering i flere ledd. Tilsynsmyndighetene skal kunne føre tilsyn blant annet ved utkontraktering av tjenester. Videre skal tilsynsmyndighetene kunne kreve å få dokumenter fra foretaket i form av egenvurdering av risiko, redegjørelse for investeringsstrategien, årsregnskap, årsberetning og alle andre dokumenter som er nødvendig for tilsynet. Tilsynsmyndighetene skal kunne fastsette hvilke dokumenter som er nødvendige for tilsynet.

15.2.3 Virkemidler i tilsynsarbeidet, sanksjoner og straff

Det fremgår av artikkel 48 nr. 2 at medlemsstatene skal sikre at tilsynsmyndighetene kan pålegge administrative sanksjoner og andre tiltak for brudd på nasjonale regler som gjennomfører direktivet, og treffe nødvendige tiltak for å sikre at reglene håndheves. De administrative sanksjonene og tiltakene skal være effektive, proporsjonale og avskrekkende. Medlemsstatene kan velge å ikke gi regler om administrative sanksjoner for overtredelser som kan sanksjoneres med straff etter nasjonal rett. I så fall skal medlemsstatene melde fra til EU-kommisjonen om de relevante straffebestemmelsene, jf. artikkel 48 nr. 3.

Tilsynsmyndighetene skal kunne innskrenke eller forby et pensjonsforetak å råde over sine eiendeler. Det gjelder særlig dersom pensjonsforetaket ikke har tilstrekkelige forsikringstekniske avsetninger til å dekke hele virksomheten, ikke har tilstrekkelige eiendeler til å dekke de forsikringstekniske avsetningene, eller ikke oppfyller lovfestede krav til egenkapital, jf. artikkel 48 nr. 6.

For å beskytte medlemmenes og pensjonsmottakernes interesser, skal tilsynsmyndighetene ifølge artikkel 48 nr. 7 utpeke en særskilt, kvalifisert representant til helt eller delvis å overta de fullmakter som et pensjonsforetak har etter lovgivningen i hjemstaten.

Tilsynsmyndighetene kan ifølge artikkel 48 nr. 8 forby eller begrense virksomheten til et pensjonsforetak, særlig dersom foretaket:

- ikke i tilstrekkelig grad beskytter medlemmers og pensjonsmottakeres interesser
- ikke lenger oppfyller vilkårene for virksomheten
- grovt har misligholdt forpliktelser etter regler det er underlagt
- ved grensekryssende virksomhet ikke oppfyller de kravene i vertsstatens sosial- og arbeidslovgivning som er relevante på området tjenestepensjonsordninger.

Ifølge artikkel 50 bokstav e skal tilsynsmyndigheten kunne foreta stedlige kontroller hos pensjonsforetaket og av utkontraktert virksomhet.

15.2.4 Tilsynets evalueringsprosess

Artikkel 49 inneholder særskilte bestemmelser om tilsynsmyndighetenes prosess for evaluering av pensjonsforetakene. Evalueringen skal omfatte foretakets strategier, rutiner og rapporteringsprosedyrer som er etablert for å sikre etterlevelse av regelverk, systemet for risikostyring og kontroll, en vurdering av risikoene som foretaket er eksponert for og foretakets evne til å vurdere og håndtere risikoene. Tilsynsmyndighetene skal ha egnede verktøy, herunder stresstester, som gjør dem i stand til å identifisere forhold som kan forverre foretakets økonomiske stilling og foretakets evne til å rette opp slike hendelser.

Tilsynsmyndighetene skal kunne kreve at foretaket retter opp de svakheter eller mangler som identifiseres i tilsynsprosessen. Tilsynsmyndighetene skal fastsette hvor ofte og i hvilket omfang evalueringsprosessen skal gjennomføres, men slik at det tas hensyn til størrelsen, arten og kompleksiteten til pensjonsforetakets virksomhet.

15.2.5 Klage, domstolsprøving, offentliggjøring av opplysninger mv.

Ifølge art 48 nr. 4 skal tilsynsmyndighetene i utgangspunktet offentliggjøre endelige vedtak om administrative sanksjoner og andre tiltak uten ugrunnet opphold. Dersom fristen for å klage på vedtaket har utløpt, skal også opplysninger om overtredelsens form og art og identiteten til personene som er ansvarlige for overtredelsen offentliggjøres. Dersom tilsynsmyndighetene etter en konkret vurdering i det enkelte tilfelle anser offentliggjøring av identiteten til juridiske eller fysiske personer eller personopplysninger som uforholdsmessig, kan offentliggjøring utsettes, unnlates eller skje i anonymisert form. Tilsvarende gjelder dersom offentliggjøring truer finansmarkedenes stabilitet eller en igangsatt etterforskning.

Alle avgjørelser om forbud eller innskrenkninger i et pensjonsforetaks adgang til å drive virksomhet skal være nøye begrunnet og meddeles det berørte pensjonsforetaket og EIOPA,

jf. artikkel 48 nr. 5. Avgjørelser som tas om pensjonsforetak etter lover og forskrifter som gjennomfører direktivet skal kunne prøves for domstolene, jf. artikkel 48 nr. 9.

Det følger av artikkel 51 at tilsynsmyndighetene skal sikre åpenhet i utøvelsen av tilsynsvirksomheten, men samtidig respektere hensynet til beskyttelse av fortrolige opplysninger. Prinsippet om åpenhet er presisert nærmere gjennom krav om at tilsynsmyndighetene blant annet skal offentliggjøre informasjon om gjeldende lover, forskrifter, tilsynsmetoder mv.

15.3 Finanstilsynets vurderinger

15.3.1 Generelt

Reglene i IORP II om tilsyn tilsvare langt på vei bestemmelsene i det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet som er gjennomført i norsk rett. Det nye direktivet inneholder imidlertid noen endringer og nye bestemmelser. Disse vil bli gjennomgått i det følgende.

Artikkel 45, 46 og 47 er nye sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Artikkel 45 inneholder bestemmelser om de overordnede formålene med tilsynet med videre. I artikkel 46 er det oppregnet hvilke forhold det særlig skal føres tilsyn med. Artikkel 47 inneholder generelle prinsipper for tilsynet med pensjonsforetak, herunder at tilsynet skal være risikobasert og fremoverskuende. Finanstilsynet viser til at tilsynet etter gjeldende rett fører et generelt tilsyn med pensjonsforetakene etter reglene i finanstilsynsloven og særlovgivningen for pensjonsforetak. De nye bestemmelsene i direktivet harmonerer etter Finanstilsynets syn godt med gjeldende norsk rett og utøvelsen av tilsynet. Finanstilsynet mener det ikke er behov for reglendinger på dette punkt.

15.3.2 Opplysningsplikt overfor tilsynsmyndighetene

Bestemmelsene i direktivet artikkel 50 om opplysningsplikt overfor tilsynsmyndighetene er i hovedsak en videreføring av det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 13. De eneste nye elementene ser ut til å være at det fremgår uttrykkelig at tilsynsmyndighetene skal kunne fastsette hvilke dokumenter som er nødvendige for tilsynet, jf. innledningen til bokstav d. Videre er pensjonsforetakets egenvurdering av risiko tatt inn i oppregningen i bokstav c av hvilke dokumenter tilsynsmyndighetene skal motta. I tillegg er det tatt inn et nytt krav om at vedkommende myndighet skal kunne be om opplysninger fra pensjonsforetak om utkontraktert virksomhet og all etterfølgende utkontraktering til enhver tid, jf. bokstav f. Etter Finanstilsynets vurdering er norsk rett i tråd med kravene i artikkel 50. Finanstilsynet viser til de generelle hjemlene til å kreve opplysninger og utlevering av dokumenter med videre i finanstilsynsloven. Disse gir grunnlag for at Finanstilsynet kan pålegge pensjonsforetakene å utlevere de opplysninger og dokumenter som kreves etter artikkel 50. Når det gjelder adgangen til å kreve opplysninger til enhver tid fra pensjonsforetakene om utkontraktert virksomhet, dekkes dette av de generelle hjemlene i finanstilsynsloven. Finanstilsynet viser videre til vedlagte forslag til forskrift om pensjonsforetak § 29, der det er foreslått at pensjonsforetak ved utkontraktering skal sikre at pensjonsforetaket og Finanstilsynet gis rett til opplysninger fra og adgang til å føre kontroll med den utkontrakterte virksomheten. Bestemmelsen er en videreføring av risikostyringsforskriften § 5 første og annet ledd og er omtalt nærmere i kapittel 12 om utkontraktering.

15.3.3 Virkemidler i tilsynsarbeidet, sanksjoner og straff

Artikkel 48 nr. 1 og nr. 5 til 8, som blant annet stiller krav til hvilke virkemidler vedkommende myndighet skal kunne benytte, viderefører det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 14, som skal være gjennomført i norsk rett. Ifølge artikkel 48 nr. 6 skal tilsynsmyndighetene kunne begrense eller forby et pensjonsforetaks frie rådighet over sine eiendeler, særlig når foretaket ikke har tilstrekkelige forsikringstekniske avsetninger, ikke har tilstrekkelige eiendeler til å dekke de forsikringstekniske avsetningene, eller ikke oppfyller de lovfestede kravene til ansvarlig kapital. Det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 14 nr. 2 annet ledd inneholdt en likelydende bestemmelse. Finanstilsynet viser til at etter finansforetaksloven § 14-14 tredje ledd kan Finanstilsynet fastsette grenser for forsikringsforetaks rådighet over sine eiendeler der et forsikringsforetak ikke oppfyller kravet om eiendeler til dekning av avsetningene. Bestemmelsen gjelder ikke for pensjonsforetak. Forskrift om pensjonsforetak § 16 inneholder en bestemmelse om pensjonskasser med svekket finansiell stilling. Bestemmelsen gir Finanstilsynet adgang til å pålegge en pensjonskasse å endre, avgrense eller begrense virksomheten eller treffe andre nødvendige tiltak hvis solvensmarginkravet eller det forenklete solvenskapitalkravet ikke er oppfylt, eller hvis foreligger risiko for underoppfyllelse av nevnte krav. Bestemmelsen nevner ikke særskilt det å forby en pensjonskasse helt eller delvis å råde over sine midler. Etter Finanstilsynets vurdering er det å begrense eller forby et pensjonsforetak å råde fritt over sine midler et inngripende tiltak som bør ha klar hjemmel i lov. Finanstilsynet mener det også bør ha særskilt hjemmel i lov til å pålegge et pensjonsforetak å stanse nytegning der foretaket har svekket finansiell stilling. I slike situasjoner bør foretaket ikke kunne inngå nye avtaler om pensjonsordninger. Finanstilsynet foreslår at reglene i forskrift om pensjonsforetak § 16 flyttes fra forskriften til finansforetaksloven ny § 14-16 a, og at den nye lovbestemmelsen skal gi Finanstilsynet uttrykkelig hjemmel til å stanse nytegning og å begrense eller forby et pensjonsforetak å råde fritt over sine midler hvis foretaket ikke oppfyller krav til ansvarlig kapital fastsatt i lov eller i medhold av lov. Finanstilsynet mener at vilkåret om at foretaket ikke oppfyller krav til ansvarlig kapital, omfatter det å ikke ha tilstrekkelige avsetninger og det å ikke ha tilstrekkelige eiendeler til å dekke avsetningene. Finanstilsynet foreslår at den nye bestemmelsen skal være et forvaltningstiltak, og ikke en administrativ sanksjon i forvaltningsloven § 43 sin forstand. Hovedformålet med tiltaket vil være å beskytte rettighetene til medlemmene og pensjonsmottakerne. Bestemmelsen er ikke ment å ha et pønalt formål. Det vises til vedlagte forslag til finansforetaksloven § 14-16 nytt sjette ledd.

Artikkel 48 nr. 2 erstatter det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 14 nr. 2 første ledd. Innholdet i den nye bestemmelsen tilsvarer i hovedsak innholdet i det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet artikkel 14 nr. 2 første ledd. I direktivet heter det nå at medlemsstatene skal sikre at vedkommende myndigheter kan pålegge administrative sanksjoner og andre tiltak for alle overtredelser av nasjonale regler som gjennomfører direktivet. Ifølge artikkel 48 nr. 3 kan medlemsstatene beslutte ikke å fastsette regler om administrative sanksjoner for overtredelser som er underlagt strafferettslige sanksjoner etter nasjonal rett. I så fall skal medlemsstatene meddele de relevante straffebestemmelsene til EU-kommisjonen. Finanstilsynet har foreslått en samlet gjennomgang av sanksjonsbestemmelsene i finansforetaksloven, og vurderinger knyttet til overtredelser av det reviderte tjenstepensjonsdirektivet vil inngå i dette arbeidet.

15.3.4 Særskilt om tilsynsmyndighetenes evalueringsprosess

Direktivet artikkel 49, som inneholder bestemmelser om tilsynsmyndighetenes evalueringsprosess, er ny sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Bestemmelsen tilsvare langt på vei Solvens II-direktivet artikkel 36, som gjelder for forsikrings- og gjenforsikringsforetak. Etter Finanstilsynets oppfatning gir de generelle bestemmelsene i finanstilsynsloven om adgangen til å gi pålegg om retting tilstrekkelig grunnlag for å pålegge pensjonsforetak å rette opp svakheter eller mangler som avdekkes gjennom vedkommende myndighets evalueringsprosess. På tilsvarende måte gir de generelle bestemmelsene i finanstilsynsloven som gir Finanstilsynet hjemmel til å pålegge foretak under tilsyn å sende inn oppgaver og opplysninger til Finanstilsynet med videre, tilstrekkelig grunnlag til at Finanstilsynet kan få de opplysninger fra foretakene som trengs for å gjennomføre evalueringsprosessen. Finanstilsynet foreslår på denne bakgrunn ikke regelendringer for å gjennomføre direktivet artikkel 49.

15.3.5 Klage, domstolsprøving, offentliggjøring av opplysninger mv.

Artikkel 48 nr. 4, som gjelder tilsynsmyndighetenes plikt til å offentliggjøre beslutninger om administrative sanksjoner og andre tiltak som gjelder overtredelser av direktivets bestemmelser, er ny sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Etter Finanstilsynets vurdering krever bestemmelsen ikke regelendringer. Den pålegger kun vedkommende myndighet plikter. Videre gir den vedkommende myndighet adgang, men ikke plikt, til å unnlate å offentliggjøre beslutninger om administrative sanksjoner og andre tiltak etter en konkret vurdering i det enkelte tilfelle i visse situasjoner.

Bestemmelsen i direktivet artikkel 48 nr. 9 om at avgjørelser som er truffet om pensjonsforetak etter lover og forskrifter som gjennomfører direktivet skal kunne prøves av domstolene, er ny sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Etter Finanstilsynets syn er norsk rett i tråd med direktivet på dette punkt, og det foreslås ikke regelendringer om dette.

Direktivet artikkel 51, som blant annet krever at medlemsstatene skal offentliggjøre informasjon om regelverket for tjenstepensjonsordninger og om tilsynet med pensjonsforetak med videre, er ny sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet. Bestemmelsen pålegger kun offentlige myndigheter plikter. Norsk rett er i tråd med direktivets krav, og Finanstilsynet foreslår ikke regelendringer.

16 Taushetsplikt og utveksling av opplysninger

16.1 Gjeldende rett

Ifølge forvaltningsloven § 13 har enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan taushetsplikt om det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om noens personlige forhold, eller om tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår. Unntak fra taushetsplikten følger av forvaltningsloven § 13a og § 13b. Blant annet er taushetsplikten ikke til hinder for at opplysningene brukes når behovet for beskyttelse må anses ivaretatt ved at opplysningene gis i statistisk form eller ved at individualiserende kjennetegn utelates på annen måte, jf. § 13 a.

Det samme gjelder der ingen berettiget interesse tilsier at opplysningene holdes hemmelig, for eksempel når de er alminnelig kjent eller alminnelig tilgjengelig andre steder. Taushetsplikten er heller ikke til hinder for blant annet at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, herunder til saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll, jf. forvaltningsloven § 13 b.

Finanstilsynets styremedlemmer og tjenestemenn har i tillegg taushetsplikt overfor uvedkommende om det som de får kjennskap til i sitt arbeid om en kundes forhold, jf. finansstilsynsloven § 7. Taushetsplikten etter nevnte bestemmelse og forvaltningslovens bestemmelser gjelder ikke overfor Norges Bank, andre EØS staters sentralbanker eller tilsynsmyndigheter som fører tilsyn som nevnt i finansstilsynsloven § 1, herunder Den europeiske sentralbank, Den europeiske banktilsynsmyndighet, Den europeiske tilsynsmyndighet for forsikring og tjenstepensjoner, Den europeiske verdipapir- og markedstilsynsmyndighet, Det europeiske råd for systemrisiko og EFTAs overvåkingsorgan. Det er videre fastsatt i finansstilsynsloven § 7 at taushetsplikt etter nevnte bestemmelse og forvaltningslovens bestemmelser også gjelder for personer og institusjoner utenfor Finanstilsynet som mottar opplysninger underlagt lovpålagt taushetsplikt fra Finanstilsynet. Det vil si at taushetsplikten følger med dokumentet/opplysningen.

Ifølge forskrift 30. november 1998 nr. 1102 om utveksling av opplysninger med tilsynsmyndigheter fra land i og utenfor EØS-området § 3 kan opplysninger som Finanstilsynet har mottatt fra utenlandske tilsynsmyndigheter bare formidles videre med samtykke fra vedkommende myndigheter og bare for de formål samtykket omfatter. I forskriften § 2 er det fastsatt at Finanstilsynet ved utlevering av opplysninger til utenlandske tilsynsmyndigheter skal stille vilkår om at opplysningene bare kan brukes til å utføre nærmere bestemte tilsynsoppgaver, og at opplysningene skal være undergitt taushetsplikt hos mottaker, som bare kan formidle opplysningene nærmere med samtykke fra Finanstilsynet og bare for de formål samtykket omfatter. De nærmere bestemte tilsynsoppgavene som er nevnt i § 2 omfatter tilsynsoppgaver knyttet til innskuddspensjonsforetak, men ikke pensjonskasser.

16.2 Direktivet

Medlemsstatene skal fastsette regler som sikrer at alle som arbeider eller har arbeidet for tilsynsmyndighetene har taushetsplikt, jf. artikkel 52. Det omfatter også revisorer og eksperter som har utført oppgaver for myndighetene. Med unntak av de tilfellene som er regulert i strafferetten, må nevnte personer ikke viderebringe fortrolige opplysninger som de mottar i forbindelse med arbeidet til andre personer eller myndigheter. Dette gjelder ikke dersom opplysningene foreligger i summarisk form eller på aggregert nivå, slik at de enkelte pensjonsforetakene ikke kan identifiseres. Når en pensjonsordning avvikles, kan medlemsstatene uavhengig av nr. 1 tillate at fortrolige opplysninger videreformidles i forbindelse med sivile rettssaker, jf. artikkel 52 nr. 2.

Tilsynsmyndigheter som mottar fortrolige opplysninger i henhold til direktivet, skal ifølge artikkel 53 kun bruke dem i forbindelse med utøvelsen av sine oppgaver og til nærmere bestemte formål knyttet til pensjonsforetak. Dette omfatter blant annet behandling av konsesjonssøknader, tilsyn, ileggelse av korrigerende tiltak, herunder administrative sanksjoner, klager og domstolsprøving av bestemmelser som gjennomfører direktivet.

I artikkel 55, 56 og 57 beskrives ulike situasjoner der artikkel 52 og 53 ikke er til hinder for utveksling av opplysninger mellom myndigheter mv. blant annet for å ivareta tilsynsoppgaver.

Artikkel 58 inneholder nærmere vilkår som må være oppfylt for utveksling og videreformidling av opplysninger etter artikkel 55, 56 og 57. Det følger av bestemmelsen at medlemsstatene som minimum skal kreve at opplysningene utveksles til tilsynsformål eller overvåkningsformål. Opplysninger som mottas skal være underlagt taushetsplikt som fastsatt i artikkel 52. Hvis opplysningene stammer fra en annen medlemsstat, kan de ikke videreformidles uten uttrykkelig samtykke fra tilsynsmyndighetene der opplysningene stammer fra, og bare til det formålet som samtykket omfatter.

Ifølge artikkel 59 skal medlemsstatene underrette EIOPA om nasjonale bestemmelser av tilsynsmessig karakter som er relevante for tjenstepensjonsordninger og som ikke er omfattet av sosial- og arbeidsrettsbestemmelser som nevnt i artikkel 11 nr. 1. Medlemsstatene skal oppdatere opplysningene minst annethvert år. EIOPA skal publisere opplysningene på sitt nettsted.

16.3 Finanstilsynets vurderinger

Bestemmelsene i direktivet artikkel 52 til 59 om taushetsplikt og informasjonsutveksling mellom myndigheter mv. er nye sammenlignet med det opprinnelige tjenstepensjonsdirektivet.

Det grunnleggende kravet i direktivet artikkel 52 om at alle ansatte og andre som utfører oppgaver for tilsynsmyndighetene skal ha taushetsplikt, er etter Finanstilsynets oppfatning oppfylt gjennom reglene om taushetsplikt i forvaltningsloven § 13 og finanstilsynsloven § 7. Det er ikke nødvendig med regelendringer på dette punkt.

Tilsvarende gjelder kravene i direktivet artikkel 55, 56 og 57 om at opplysninger som mottas eller videreformidles mellom myndigheter mv. skal være underlagt taushetsplikt.

Direktivet krever at opplysninger som stammer fra utenlandske tilsynsmyndigheter bare skal kunne videreformidles med samtykke fra vedkommende myndighet og bare for de formål som samtykket omfatter, jf. artikkel 57 og artikkel 58. Finanstilsynet viser til at det følger av forskrift 30. november 1998 nr. 1102 § 3 at opplysninger som Finanstilsynet har mottatt fra utenlandske tilsynsmyndigheter bare kan formidles videre med samtykke fra vedkommende myndighet, og bare for de formål samtykket omfatter. Norsk rett oppfylder direktivets krav på dette punkt. Når det gjelder opplysninger som Finanstilsynet gir ut til utenlandske tilsynsmyndigheter, synes det å være behov for å oppdatere forskrift 30. november 1998 nr. 1102 om utveksling av opplysninger med tilsynsmyndigheter i land i og utenfor EØS § 2 nr. 1. Bestemmelsen krever at Finanstilsynet ved utlevering av opplysninger til utenlandske tilsynsmyndigheter stiller vilkår om at opplysningene bare kan brukes til å utføre tilsynsoppgaver knyttet til nærmere angitte foretak under tilsyn, herunder innskuddspensjonsforetak. Tilsynsoppgaver knyttet til pensjonskasser er ikke nevnt i bestemmelsen. Bestemmelsen ser ikke ut til å være oppdatert i lys av endringene som ble gjort i finanstilsynsloven § 7, jf. endringslov til lov om EØS-finanstilsyn 16. desember 2016 nr. 91.

Finanstilsynet antar at bestemmelsen bør vurderes oppdatert på en mer generelt grunnlag, og det foreslås ikke endringer nå.

Artikkel 59 gir bare offentlige myndigheter plikter, og det kreves ikke lov- eller forskriftsendringer for å oppfylle direktivets bestemmelser.

17 Økonomiske og administrative konsekvenser

17.1 Innledning

Direktiv (EU) 2016/2341 om virksomheten til og tilsynet med pensjonsforetak (IORP II) reviderer tjenstepensjonsdirektivet (2003/41/EF) som er gjennomført i norsk rett. Formålet med revideringen er å fremme større grad av harmonisering av regelverket for tjenstepensjonsforetak for å styrke det felles indre markedet og sikre en høy grad av beskyttelse og sikkerhet for pensjonsrettighetene til medlemmer av tjenstepensjonsordninger.

De vesentligste endringene i IORP II sammenlignet med tjenstepensjonsdirektivet omfatter utvidede krav til forsvarlig virksomhetsstyring i pensjonsforetak (herunder krav om etablering av nye kontrollfunksjoner), økte krav til pensjonsforetak om åpenhet om virksomheten, nye regler om grensekryssende overdragelser av pensjonsordninger mellom pensjonsforetak og utvidede regler om tilsyn med pensjonsforetak og utveksling av informasjon mellom tilsynsmyndigheter. Videre omfatter endringene økt informasjonsplikt overfor medlemmer av pensjonsordninger som forvaltes av pensjonsforetak og livsforsikringsforetak.

Tjenstepensjonsdirektivet er, i likhet med IORP II, et minimumsharmoniseringsdirektiv. I norsk regelverk er pensjonsforetak langt på vei underlagt tilsvarende regler som livsforsikringsforetak. Formålet er at tjenstepensjonsvirksomhet i størst mulig grad har samme rammebetingelser, uavhengig av pensjonsleverandør. Flere av endringene som følger av IORP II er derfor i tråd med gjeldende rett. Omtalen i det følgende begrenses derfor til gjennomføring av bestemmelser som innebærer utvidede og nye krav.

17.2 Konsekvenser for arbeidstakere og forsikrede

Endringene i regelverket knyttet til *forsvarlig virksomhetsstyring* i pensjonsforetak vil bidra til å gi arbeidstakere og andre sikrede under tjenstepensjonsordninger økt sikkerhet for fremtidig pensjon. Andre tiltak som støtter opp under dette formålet er større *krav til åpenhet om virksomheten* i pensjonsforetak. Økte kostnader til administrasjon av pensjonsordninger som følger av nye krav til virksomheten vil ikke kunne belastes medlemmene i pensjonsordninger og fripoliseinnehavere. Økte administrasjonskostnader vil kunne belastes innehavere av innskuddspensjonsbevis. Dette er imidlertid kontrakter som i svært liten grad forvaltes av norske pensjonsforetak.

Økt sikkerhet for pensjonsrettigheter i det indre markedet vil også kunne lette arbeidstakernes mobilitet mellom medlemsland. All den tid solvenskravene ikke er harmonisert vil det likevel være ulik grad av beskyttelse av pensjonsrettighetene i det indre markedet. Forslaget om at *grensekryssende overdragelser* skal være betinget av tilslutning fra to tredjedeler av medlemmene og fripoliseinnehaverne, er begrunnet i hensynet til trygghet for pensjonsrettighetene og medbestemmelsesrett over egen pensjonssparing.

Krav til at hvert medlem i pensjonsordninger skal motta en *årlig pensjonsoversikt* som skal inneholde individualisert nøkkelinformasjon, vil gi medlemmene et grunnlag for å ta informerte valg om pensjonsplanlegging gjennom at de får klar og tydelig informasjon om opptjente rettigheter og en skisse over fremtidige pensjonsytelser. Økte kostnader knyttet til utarbeidelse og distribusjon av slik informasjon vil ikke kunne belastes medlemmene.

17.3 Konsekvenser for arbeidsgivere

Endringer i reglene knyttet til forsvarlig virksomhetsstyring vil kunne medføre økt premie for administrasjon av pensjonsordninger i pensjonsforetak. Dette er en kostnad som arbeidsgiver må betale. Målsetningen med endringene er å gi pensjonsrettighetene økt beskyttelse gjennom strengere krav til styring og kontroll med pensjonsforetakets virksomhet, herunder de risikoer som er knyttet til virksomheten. Arbeidsgivere kan også ha fordeler av økte krav til forsvarlig virksomhetsstyring, blant annet gjennom at pensjonsforetaket vil stå bedre rustet til å tilpasse forvaltningen av pensjonsmidlene til pensjonsforpliktelsene.

Endringer knyttet til nye *regler om informasjon* til medlemmer i pensjonsordninger og større krav til *åpenhet om virksomheten* i pensjonsforetak vil også kunne bidra til å øke premienivået for administrasjon av pensjonsordninger som belastes arbeidsgiver. Kravene til åpenhet og informasjon vil på den annen side ha egenverdi for arbeidsgiver ved at ansatte får dekket informasjon om sin pensjon på en oversiktlig og kortfattet måte.

Forslaget om at *grensekryssende overdragelser* skal være betinget av tilslutning fra arbeidsgiverforetaket styrker arbeidsgiverforetakets styringsrett over pensjonsordningen. Tilleggskravet om tilslutning fra to tredjedeler av medlemmene og fripoliseinnehaverne, vil på den annen side svekke arbeidsgivers styringsrett. Manglende tilslutning fra medlemmer vil i gitte situasjoner ha økonomiske konsekvenser for arbeidsgiver. Hensynet til trygghet for pensjonsrettighetene og de sikredes medbestemmelsesrett er ansett å veie tyngre enn hensynet til eventuelle økonomiske besparelser for arbeidsgiver.

17.4 Konsekvenser for pensjonsforetakene og for livsforsikringsforetakene

Økte krav til pensjonsforetakenes *virksomhetsstyring* vil gjennomgående kunne øke pensjonsforetakenes administrasjonskostnader. Dette vil særlig gjelde i gjennomføringsperioden, men krav til *nye kontrollfunksjoner og meldeplikt til tilsynet om utkontraktering* vil også kunne gi en varig kostnadseffekt. På den annen side vil økt ressursbruk knyttet til styring og kontroll med virksomheten gi gevinster blant annet i form av bedre risikostyring. Endringene vil være mest utfordrende for de mindre pensjonskassene, men forholdsmessighetsprinsippet legger til rette for en tilpasset gjennomføring. Se tabellen nedenfor for oversikt over pensjonskassenes størrelse.

	Antall	Gjennomsnitt (mill. kroner)
Over 10 mrd. kroner	7	25 432 935
Mellom 10 og 5 mrd. kroner	8	6 532 302
Mellom 5 og 3 mrd. kroner	15	3 968 321
Mellom 3 og 1 mrd. kroner	22	1 923 497
Mellom 1 og 0,5 mrd. kroner	13	706 319
Mellom 0,5 og 0,2 mrd. kroner	8	325 400
Under 0,2 mrd. kroner	11	105 243

Videreutvikling av *informasjonen til medlemmene* av pensjonsordninger samt utarbeidelse av redegjørelser om kapitalforvaltningsstrategien og nye krav til offentliggjøring vil også kunne være kostnadskrevede for pensjonsforetakene. Administrasjonskostnadene vil kunne dekkes inn gjennom økte administrasjonspremier. Videre kan utvikling av god informasjon og økt offentliggjøring bidra til effektivisering og kostnadsbesparelser over tid. Det er foreslått at også livsforsikringsforetakene skal få plikt til å utarbeide årlig *pensjonsoversikt* til medlemmer av pensjonsordninger. På samme måte som for pensjonsforetak legges det til grunn at kostnadene knyttet til videreutvikling av gjeldende kontoinformasjon, vil kunne utlignes av premier for administrasjon og effektiviseringsgevinster over tid.

17.5 Konsekvenser for myndighetene

Direktivet fastsetter utvidende regler om tilsyn som på den ene side skal sikre en høy grad av sikkerhet for alle fremtidige pensjonsmottakere gjennom *strengt tilsynsstandarder*. Direktivforslagene sammenfaller med gjeldende tilsynspraksis og forventes ikke å ha konsekvenser for Finanstilsynet.

Finanstilsynet vil som følge av nye krav om kontrollfunksjoner og krav om meldeplikt ved utkontraktering motta flere løpende meldinger fra pensjonsforetakene knyttet til egnethet og avtaleinngåelser. Finanstilsynet anser imidlertid ikke at dette vil føre til at oppfølgingen av foretakene vil øke samlet sett.

18 Merknader til de enkelte bestemmelser

18.1 Forsikringsvirksomhetsloven

Til § 2-3 Organisering av virksomheten

Annet ledd oppheves. Bestemmelsen innebærer dobbeltregulering og er derfor overflødig. Det følger direkte av finansforetaksloven § 8-6 første ledd annet punktum at styret i finansforetak skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten.

Nåværende tredje og fjerde ledd blir nytt *annet og tredje ledd*.

Til § 2-5 Aktuar

Bestemmelsen oppheves. Gjeldende regler om ansvarshavende aktuar erstattes av nye regler om aktuarfunksjon som en av kontrollfunksjonene som pensjonsforetak må ha. Det vises til nærmere omtale i kapittel 10.

Til § 2-7 Informasjonskrav

Bestemmelsen er ny. Gjeldende § 2-7 oppheves. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Første ledd pålegger pensjonsforetak å påse at medlemmer i pensjonsordninger som de forvalter, får generell informasjon om pensjonsforetaket, regelverket for pensjonsordningen og endringer i regelverket. Bestemmelsen gjennomfører hovedprinsippene i direktivet artikkel 37.

Ifølge *annet ledd* skal informasjonen om pensjonsforetaket, regelverket for pensjonsordningen og endringer i regelverket som nevnt i første ledd være offentlig tilgjengelig. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 37 nr. 4.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 44. *Første punktum* gir medlemmer i pensjonsordningene rett til å få tilsendt pensjonsforetakets årsregnskap med årsberetning hvis de ber om det. Medlemmene kan ifølge *annet punktum* også be om å få tilsendt pensjonsforetakets redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien og regnskapet for pensjonsordningen som vedkommende er medlem i.

Fjerde ledd gjennomfører direktivet artikkel 36 nr. 2. I *første punktum* kreves det at informasjonen fra pensjonsforetaket etter første til tredje ledd skal være på norsk og gis skriftlig på en tydelig og forståelig måte. Ifølge *annet punktum* kan pensjonsforetaket ikke kreve gebyr eller lignende for å gi informasjon. Det kreves også at informasjonen skal oppdateres regelmessig.

Femte ledd fastsetter at kravet til skriftlighet i fjerde ledd kan oppfylles gjennom elektronisk kommunikasjon på visse vilkår. Bestemmelsen er i tråd med regler om digitalt førstevalg slik det også er foreslått i Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat om endringer i forsikringsavtaleloven § 1-7, som ble sendt på høring 6. mars 2018. Bestemmelsen er også i tråd med Finansdepartementets forslag i Prop 40 L (2018-2019) om endringer i innskuddspensjonsloven mv. (egen pensjonskonto), se forslaget til endringer i innskuddspensjonsloven § 2-7.

Sjette ledd inneholder en forskriftshjemmel, slik at departementet kan gi regler i forskrift om informasjon som skal gis til medlemmer og potensielle medlemmer. Slike regler er foreslått i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 11-1, se merknadene til bestemmelsen nedenfor.

Til § 3-23a Pensjonsoversikt til medlemmer i kollektive pensjonsordninger

Bestemmelsen er ny. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Første ledd gjennomfører direktivet artikkel 38 nr. 1. I *første punktum* kreves det at foretak som tilbyr kollektive pensjonsordninger hvert år skal utarbeide et dokument med nøkkelinformasjon til hvert medlem i ordningen. *Annet punktum* fastsetter at tittelen på nøkkelinformasjonsdokumentet skal inneholde ordet "*pensjonsoversikt*".

Annet ledd første punktum stiller krav til innholdet i pensjonsoversikten, og gjennomfører direktivet artikkel 38 nr. 2 og artikkel 39 nr. 1. *Annet punktum* inneholder en uttrykkelig plikt til å angi tydelig i pensjonsoversikten eventuelle endringer som er gjort i informasjonen sammenlignet med året før, og gjennomfører direktivet artikkel 38 nr. 4.

Tredje ledd inneholder en forskriftshjemmel, slik at departementet kan gi regler i forskrift om hvilken informasjon som skal gis og om hvordan informasjonen skal gis. Slike regler er foreslått i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 8-7, se også merknadene til bestemmelsen nedenfor.

18.2 Finansforetaksloven

Til § 4-2 Etablering av filial i annen EØS-stat

Pensjonsforetak tas ut av *første ledd første punktum*, slik at § 4-2 ikke lenger vil gjelde for pensjonsforetak. Direktivet skiller ikke mellom etablering av filial og grensekryssende ytelse av tjenester direkte fra forretningssted i hjemstaten, og det norske regelverket som gjennomfører direktivet bør reflektere dette. Det foreslås i stedet nye regler i finansforetaksforskriften § 4-2, som regulerer norske pensjonsforetaks adgang til både å etablere filialer og å drive grensekryssende virksomhet i annen EØS-stat. De nye reglene skal gjennomføre direktivet artikkel 11. Det vises til nærmere omtale i kapittel 4.

Til § 5-2 Filial av kredittinstitusjon, forsikringsforetak, pensjonsforetak, betalingsforetak og e-pengeforetak med hovedsete i en annen EØS-stat

Pensjonsforetak tas ut av både paragrafens *overskrift* og av *første ledd første punktum*, slik at § 5-2 ikke lenger vil gjelde for pensjonsforetak. Som nevnt i merknaden til § 4-2, skiller ikke direktivet mellom etablering av filial og grensekryssende ytelse av tjenester direkte fra forretningssted i hjemstaten, og det norske regelverket som gjennomfører direktivet bør reflektere dette. Det foreslås i stedet nye regler i finansforetaksforskriften § 5-7. Det vises til nærmere omtale i kapittel 4.

Til § 5-4 Virksomhet i filial av finansforetak med hovedsete i en annen EØS-stat

Det tas inn en henvisning til forsikringsvirksomhetsloven § 3-23a om pensjonsoversikt til medlemmer i kollektive pensjonsordninger. Livsforsikringsforetak og pensjonsforetak med hovedsetet i annen EØS-stat som driver virksomhet i Norge vil dermed ha plikt til å gi medlemmer i kollektive pensjonsordninger nøkkelinformasjon om egen pensjonsoptjening. For pensjonsforetak gjennomfører bestemmelsen IORP II-direktivet artikkel 11 nr. 6.

Til § 12-28 Overdragelse av pensjonsordninger

Bestemmelsen er ny. Den gir departementet hjemmel til å gi regler i forskrift om overdragelse av pensjonsordninger og porteføljer av individuelle kontrakter utgått fra kollektive pensjonsordninger mellom pensjonsforetak. Slike forskrifter er forslått i finansforetaksforskriften § 12-3 til § 12-6. Det vises til nærmere omtale i kapittel 5.

Til § 13-4 Utkontraktering mv.

I *femte ledd* foreslås det en ny forskriftshjemmel, slik at departementet kan fastsette i forskrift at styremedlemmer, daglig leder, faktisk leder og ansatte med nøkkelfunksjoner i foretak som har fått utkontraktert oppgaver fra pensjonsforetak, skal fremlegge ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40. Slik forskriftsbestemmelse er forslått i forskrift om pensjonsforetak § 29 om utkontraktering. Det vises til nærmere omtale i kapittel 8.

Til § 13-5 Forsvarlig virksomhet. God forretningskikk

I *annet ledd annet punktum* tilføyes "*og pensjonskasser*". Det innebærer at bestemmelsen utvides til å gjelde pensjonskasser, slik at kravet i direktivet artikkel 24. nr. 1, jf. artikkel 27 om at pensjonskasser skal ha en uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for aktuarfaglige oppgaver, gjennomføres. Kravet i direktivet om uavhengig aktuarfunksjon gjelder bare pensjonsforetak som overtar biometrisk risiko. For norske forhold vil det kun være pensjonskasser. Det vises til nærmere omtale i kapittel 10.

Til § 13-16 Låneopptak i forsikringsforetak og pensjonsforetak

Pensjonsforetak tas ut av *første ledd første punktum*. Det medfører at første ledd første og annet punktum bare skal gjelde for forsikringsforetak. Dette innebærer ingen endringer for forsikringsforetak.

I nytt *annet ledd* foreslås det å regulere pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 19 nr. 3. Det foreslås å flytte någjeldende forskrift om pensjonsforetak § 24 første ledd annet punktum til finansforetaksloven § 13-16 nytt annet ledd. Ved å samle reglene om pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån i finansforetaksloven § 13-16 annet ledd, unngås dobbeltregulering. Man unngår også å ha to bestemmelser i henholdsvis lov og forskrift som langt på vei er like, men ikke fullt ut sammenfallende, slik situasjonen er i dag. Det vises til nærmere omtale i kapittel 6.

Til endringen i § 14-16 Tilsynsmessig oppfølging, retting og pålegg

Någjeldende § 14-16 fjerde ledd oppheves som følge av at bestemmelsen foreslås flyttet til ny § 14-16 a annet ledd. Det vises til nærmere omtale i kapittel 15.

Til § 14-16 a Pensjonsforetak med svekket finansiell stilling

Bestemmelsen er ny. Den gir Finanstilsynet hjemmel til å gripe inn overfor pensjonsforetak med svekket finansiell stilling. Den erstatter § 14-16 fjerde ledd og forskrift om pensjonsforetak § 16. Det vises til nærmere omtale i kapittel 15.

Forskrift om pensjonsforetak § 16 første ledd er flyttet til *første ledd*. Pensjonsforetak som ikke oppfyller kapitalkravene etter § 14-16 eller forskrifter gitt i medhold av bestemmelsen, eller mener det foreligger risiko for at kravene ikke vil bli oppfylt, skal straks underrette Finanstilsynet. Pensjonsforetaket skal fremlegge en plan for å rette på forholdet.

Ifølge *annet ledd* kan Finanstilsynet til å samtykke i at pensjonsforetak kan ha lavere ansvarlig kapital enn det som følger av § 14-16 eller forskrifter gitt i medhold av bestemmelsen. Bestemmelsen er flyttet fra någjeldende § 14-16 fjerde ledd. Bestemmelsen tilsvarende finansforetaksloven § 14-6 fjerde ledd, som gjelder for banker, kredittforetak og finansieringsforetak.

Tredje ledd inneholder en ny inngrepshjemmel. Bestemmelsen erstatter forskrift om pensjonsforetak § 16 annet ledd første punktum, og utvider hjemmelen til uttrykkelig å omfatte adgang til å stanse nytegning, fastsette grenser for eller forby et pensjonsforetak å råde over sine eiendeler der foretaket har svekket finansiell stilling. Bestemmelsen fastsetter at Finanstilsynet kan pålegge et pensjonsforetak å endre, avgrense eller begrense virksomheten, redusere foretakets risikoprofil eller treffe andre nødvendige tiltak, herunder stanse nytegning, fastsette grenser for eller forby foretaket å råde over sine eiendeler dersom foretaket ikke oppfyller krav til ansvarlig kapital fastsatt i lov eller i medhold av lov. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 48 nr. 6. Inngrepshjemmelen er et forvaltningstiltak, og ikke en administrativ sanksjon.

18.3 Forskrift til forsikringsvirksomhetsloven (livsforsikring mv.)

Til overskriften til kapittel 8

Det forslås å tilføye "*og pensjonsoversikt*" i *overskriften* til kapittel 8, slik at overskriften dekker innholdet i de nye bestemmelsene som foreslås i kapittel 8.

Til § 8-7 Krav til informasjon i pensjonsoversikten

Bestemmelsen er ny. Den inneholder utfyllende regler til forsikringsvirksomhetsloven § 3-23 a om pensjonsoversikt. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Første ledd tilsvarer forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 fjerde og femte ledd som gjelder for pensjonsforetak og gjennomfører IORP II direktivet artikkel 36 nr. 2. Bestemmelsen fastsetter at krav til skriftlighet, norsk språk, tilgjengelighet også skal gjelde for livsforsikringsforetak. Det samme gjelder regler om digitalt førstevalg.

Annet ledd gjennomfører direktivet artikkel 39 nr. 1, og stiller krav til innholdet i pensjonsoversikten.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 39 nr. 1 bokstav d annet punktum, og stiller nærmere regler som pensjonsprognoser.

Fjerde ledd fastsetter at til medlemmer i pensjonsordninger som er etablert i samsvar med tjenstepensjonsloven eller innskuddspensjonsloven skal kontoinformasjonen som foretaket plikter å gi medlemmene etter regler gitt i eller i medhold av nevnte lover, inngå i pensjonsoversikten.

Femte ledd gjennomfører direktivet artikkel 40.

Til § 11-1 Informasjon om pensjonsordningen

Bestemmelsen er ny. Bestemmelsen utfyller forsikringsvirksomhetsloven § 2-7, og stiller krav til hvilken informasjon medlemmene minst skal få om pensjonsordningen og pensjonsforetaket. Den gjennomfører direktivet artikkel 37. *Annet ledd bokstav d)* viderefører gjeldende informasjonsplikt om at medlemmene på forespørsel kan be om prospekt og nøkkelinformasjon for fond som inngår i porteføljen. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Til § 11-2 Informasjon til medlemmer med få år igjen til uttak av pensjon

Bestemmelsen er ny og fastsetter at medlemmer skal få informasjon om valgmuligheter knyttet til pensjonsutbetaling i god tid før fastsatt pensjonsalder. Den gjennomfører direktivet artikkel 42. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Til § 11-3 Informasjon til pensjonister

Bestemmelsen er ny og fastsetter at pensjonister skal få regelmessig informasjon om løpende pensjon og om utbetalingsmuligheter. Den gjennomfører direktivet artikkel 43. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Til § 11-4 Informasjon til potensielle medlemmer og nye medlemmer

Bestemmelsen er ny og regulerer informasjonsplikt overfor medlemmer som ikke automatisk tas opp i en pensjonsordning og nye medlemmer. Den gjennomfører direktivet artikkel 41. Det vises til nærmere omtale i kapittel 14.

Til § 11-5 Informasjon om forventet fremtidig nivå på pensjonsytelsene

Bestemmelsen oppheves. Informasjon om forventet fremtidig nivå på pensjonsytelser vil fremgå av pensjonsoversikten som skal sendes samtlige medlemmer av pensjonsordninger. Det vises til forslag til forsikringsvirksomhetsloven ny § 3-23a.

18.4 Forskrift om risikostyring og internkontroll

Til § 1 Virkeområde

Risikostyringsforskriften skal ikke lenger gjelde for pensjonsforetak. Det vises til nærmere omtale i kapittel 7, se særlig underkapittel 7.3.3. Pensjonsforetak tas derfor ut av

bestemmelsen som angir forskriftens virkeområde. Oppregningen av hvilke foretak forskriften gjelder for omnummereres som følge av dette.

Til § 9 Internrevisjon

Henvisningene i *første ledd første punktum* til hvilke foretak som skal ha internrevisjon konsekvensjusteres som følge av endringene i § 1.

18.5 Forskrift om overgangsregler mv. til lov 10. april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern

Til § 2 Tidspunkt for oppfyllelse av krav i finansforetaksloven

Annet ledd oppheves, slik at pensjonsforetak ikke lenger er unntatt fra finansforetaksloven § 13-5 om forsvarlig virksomhet og god forretningsskikk og § 13-6 om vurdering av risiko og samlet kapitalbehov. Det vises til nærmere omtale i kapittel 7.

18.6 Forskrift om unntak fra meldeplikt ved utkontraktering av virksomhet

Til § 1 Virkeområde

Pensjonskasser foreslås fjernet fra bestemmelsen som unntar en rekke foretak fra meldeplikt ved utkontraktering etter finanstilsynsloven § 4c. Det innebærer at meldeplikten ved utkontraktering etter finanstilsynsloven § 4 c skal gjelde for pensjonskasser. Endringen gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 6. Det vises til nærmere omtale i kapittel 12. Videre endres ordet "*skadeforsikringssselskap*" til "*skadeforsikringsforetak*", slik at terminologien blir i tråd med finansforetaksloven. Dette innebærer ingen realitetsendringer. Gjeldende bestemmelse henviser videre til "forsikringssselskap etablert i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 15-8", en paragraf som ikke lenger eksisterer. Henvisningen foreslås ikke opphevet nå, fordi det vil kreve en nærmere vurdering av hvilke konsekvenser det vil kunne ha.

18.7 Finansforetaksforskriften

Til § 4-2 Pensjonsforetak

Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 11. Det vises til nærmere omtale i kapittel 4. Direktivet gir pensjonsforetak adgang til å drive grensekryssende virksomhet i EØS-området. Bestemmelsene i direktivet skiller ikke mellom det å etablere filial i en annen EØS-stat og å yte tjenester grensekryssende direkte fra forretningssted i pensjonsforetakets hjemstat. Pensjonsforetak har ifølge direktivet ett meldepliktsystem som gjelder uavhengig av om pensjonsforetaket etablerer en filial i vertsstaten. De norske reglene som gjennomfører direktivet bør reflektere dette.

Første ledd er endret, slik at det fremgår uttrykkelig at reglene i finansforetaksloven § 4-3 om grensekryssende virksomhet i annen EØS-stat både gjelder der et norsk pensjonsforetak vil etablere filial i en annen EØS-stat og der et norsk pensjonsforetak vil tilby grensekryssende tjenester. "Forvaltning" skal forstås vidt, og omfatter overtakelse av pensjonsforpliktelsene mv.

Annet ledd stiller krav til innholdet i melding om virksomhet i en annen EØS-stat. Kravene kommer i tillegg til kravene i finansforetaksloven § 4-3 første ledd og gjennomfører artikkel 11 nr. 3.

Tredje ledd første punktum viderefører gjeldende annet ledd første punktum. Bestemmelsen fastsetter at Finanstilsynet skal videresende melding til vertsstatens

tilsynsmyndigheter om at et norsk pensjonsforetak vil etablere filial eller yte tjenester grensekryssende inn i en annen EØS-stat innen tre måneder etter at Finanstilsynet har mottatt melding fra pensjonsforetaket. Bestemmelsen gjennomfører artikkel 11 nr. 4. *Annet ledd annet punktum* er nytt, og presiserer fristen i første punktum gjelder i stedet for fristen i finansforetaksloven § 4-3 annet ledd første punktum.

Fjerde ledd viderefører gjeldende tredje ledd, men slik at fristen for når pensjonsforetaket kan starte forvaltningen av pensjonsordningen er endret fra to måneder til seks uker. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 11 nr. 7.

Til § 5-7 Pensjonsforetak med hovedsete i en annen EØS-stat

Første ledd er nytt, og fastsetter at for pensjonsforetak med hovedsete i en annen EØS-stat som vil drive virksomhet her i riket gjennom å etablere filial eller tilby grensekryssende tjenester direkte fra hjemstaten, gjelder bestemmelsene i finansforetaksloven § 5-5 og bestemmelsene i denne paragrafen. Som nevnt i spesialmerknaden til § 4-2, gir direktivet pensjonsforetak adgang til å drive grensekryssende virksomhet i EØS-området, men direktivet skiller ikke mellom det å etablere filial i en annen EØS-stat og å yte tjenester grensekryssende direkte fra forretningssted i pensjonsforetakets hjemstat. De norske reglene bør reflektere dette. Forvaltning" skal forstås vidt, og omfatter overtakelse av pensjonsforpliktelsene mv.

Annet ledd første punktum viderefører gjeldende § 5-7, men slik at fristen er endret fra to måneder til seks uker. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 11 nr. 7. *Annet punktum* er nytt, og fastsetter uttrykkelig at bestemmelsene om frister og krav til innhold i melding mv. i finansforetaksloven § 5-5 første ledd annet, tredje og fjerde punktum ikke gjelder for pensjonsforetak.

Til § 8-3 Unntak fra krav om internrevisjon

Første ledd er omskrevet for å gjøre bestemmelsen enklere å forstå. Bestemmelsen inneholder et generelt unntak fra kravet om internrevisjon i finansforetaksloven § 8-16 for finansforetak som i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital lavere enn 10 milliarder kroner eller inngår i finanskonsern med samlet forvaltningskapital lavere enn 10 milliarder kroner. Dette innebærer ingen realitetsendringer. *Annet punktum* er nytt, og fastsetter at unntaket fra kravet om internrevisjon i første punktum ikke gjelder for forsikringsforetak og pensjonsforetak. Det betyr at forsikringsforetak og pensjonsforetak må ha internrevisjon uavhengig av størrelsen på forvaltningskapitalen. Dette er nytt for pensjonsforetak, mens det ikke innebærer noen endringer for forsikringsforetak. For ordens skyld nevnes at det er foreslått i forskrift om pensjonsforetak § 27 at Finanstilsynet ved enkeltvedtak skal kunne unnta pensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med færre enn 100 medlemmer fra kravet om uavhengig kontrollfunksjon for internrevisjon i finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5 annet ledd. Det vises til nærmere omtale i kapittel 10, se særlig underkapittel 10.3.3.

Til § 12-3 Overdragelse av pensjonsordning fra pensjonsforetak i annen EØS-stat til norsk pensjonsforetak

Bestemmelsen er ny, og regulerer overdragelse av en pensjonsordning fra et pensjonsforetak i en annen EØS-stat til et norsk pensjonsforetak. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 12. Det vises til nærmere omtale i kapittel 5.

Ifølge *første ledd* kreves det tillatelse fra Finanstilsynet for at et norsk pensjonsforetak skal kunne overta en pensjonsordning med tilhørende eiendeler og forpliktelser fra

pensjonsforetak hjemmehørende i en annen EØS-stat. Dette gjelder uavhengig av om pensjonsordningen som overdras gjelder et utenlandsk arbeidsgiverforetak eller om det er en norsk pensjonsordning som tilbakeføres til et norsk pensjonsforetak. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 4.

Annet ledd fastsetter at Finanstilsynet skal innhente forhåndssamtykke fra tilsynsmyndighetene i hjemstaten til pensjonsforetaket som ordningen overdras fra før tillatelse kan gis. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 4 og nr. 6.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 2 og nr. 7. Bestemmelsen inneholder en oppregning av tilfeller der søknad om tillatelse til overdragelse av en pensjonsordning fra et pensjonsforetak i en annen EØS-stat til et norsk pensjonsforetak skal avslås.

Fjerde ledd første punktum setter en frist på tre måneder for Finanstilsynet til å fatte vedtak om søknaden skal avslås eller innvilges. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 4 siste punktum. Hvis Finanstilsynet oversitter fristen, regnes det ifølge *annet punktum* som et avslag som kan påklages, jf. direktivet artikkel 12 nr. 10 siste punktum.

Ifølge *femte ledd* kan virksomheten starte opp syv uker etter at tillatelse etter første ledd er gitt, alternativt tidligere dersom pensjonsforetaket har mottatt opplysninger om lovgivningen som gjelder for pensjonsordningen før det har gått syv uker. Bestemmelsen gjennomfører artikkel 11 nr. 12.

Til § 12-4 Krav til søknad

Bestemmelsen er ny. Den stiller krav til innholdet i søknader om overdragelse av pensjonsordning etter § 12-3. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 5. Det vises til nærmere omtale i kapittel 5.

Til § 12-5 Overdragelse av pensjonsordning fra norsk pensjonsforetak til pensjonsforetak i annen EØS-stat

Bestemmelsen er ny. Den er omtalt nærmere i kapittel 5. Ved overdragelse av en pensjonsordning hvor forpliktelsen består i Norge til et pensjonsforetak i en annen EØS-stat, kreves det tillatelse fra tilsynsmyndighetene i hjemstaten til pensjonsforetaket som overtar pensjonsordningen, jf. direktivet artikkel 12. De nærmere regler om tillatelse og søknadsplikt vil følge av det aktuelle landets lovgivning, og reguleres ikke av norsk rett.

Ifølge bestemmelsens *første ledd* kreves det godkjenning fra arbeidsgiverforetaket og to-tredjedels flertall av medlemmene og to-tredjedels flertall av de forsikrede for å kunne overdra en norsk pensjonsordning til et pensjonsforetak i en annen EØS-stat. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 12 nr. 3. Bestemmelsen innebærer at innehavere av fripoliser, pensjonskapitalbevis og pensjonsbevis må gi forhåndssamtykke til overdragelse av porteføljen. Se også forslag til ny § 12-6.

Ifølge *annet ledd første punktum* skal Finanstilsynet etter anmodning fra tilsynsmyndighetene i hjemstaten til det overtakende pensjonsforetaket, gi forhåndssamtykke til den planlagte overdragelsen, jf. direktivet artikkel 12 nr. 4 og nr. 6. *Annet punktum* inneholder en beskrivelse av situasjoner der Finanstilsynet ikke skal gi slikt forhåndssamtykke, jf. direktivet artikkel 12 nr. 8.

Til § 12-6 Overdragelser av porteføljer av individuelle kontrakter

Bestemmelsen er ny. Direktivet regulerer ikke overdragelser av porteføljer av individuelle kontrakter. Det foreslås at reglene om overdragelse av pensjonsordninger skal

gjelde tilsvarende for overdragelse av portefølje av individuelle kontrakter utgått fra kollektive pensjonsordninger. Det vises til nærmere omtale i kapittel 5.

Til § 15-10 Godtgjørelsesordninger i pensjonsforetak

Bestemmelsen er omtalt nærmere i kapittel 9.

Første ledd er nytt. Bestemmelsen fastsetter uttrykkelig at godtgjørelse i § 15-10 om pensjonsforetak er det samme som i allmennaksjeloven § 6-16a. Bestemmelsen tilsvarer finansforetaksforskriften § 15-2, som gjelder godtgjørelse for banker og kredittforetak mv.

Annet ledd første punktum viderefører gjeldende § 15-10 første ledd første punktum. *Annet punktum* viderefører gjeldende § 15-10 første ledd annet punktum, men slik at det er presisert at godtgjørelsesordningen skal være i tråd med de langsiktige interessene til pensjonsforetaket og medlemmene i pensjonsordningene, jf. direktivet artikkel 23 nr. 3 bokstav a og b.

Tredje ledd viderefører gjeldende § 15-10 annet ledd. Det er foretatt en liten justering i innledningen til *første punktum*, slik at det ikke fremstår som at det forutsettes at ledende ansatte og ansatte med arbeidsoppgaver som er av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering skal ha en kombinasjon av fast og variabel godtgjørelse.

Fjerde ledd viderefører gjeldende § 15-10 tredje ledd.

Femte ledd er nytt, og fastsetter at det gjelder et forholdsmessighetsprinsipp for godtgjørelsesordningen. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 23 nr. 1.

Sjette ledd er nytt, og krever at pensjonsforetaket går gjennom godtgjørelsesordningen minst én gang i året. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 23 nr. 3 bokstav f.

Syvende ledd er nytt, og krever at pensjonsforetaket regelmessig offentliggjør relevant informasjon om godtgjørelsesordningen, med mindre annet følger av personvernforordningen. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 23 nr. 2.

18.8 Forskrift om pensjonsforetak

Til § 1 til § 15

§ 1 til § 15 viderefører forskrift om pensjonsforetak någjeldende § 1 til 15 uten endringer.

Til § 16 Overgangsbestemmelse for forsikringsforpliktelsene

Bestemmelsen viderefører någjeldende § 17 uten endringer. Det vil si at någjeldende § 17 er flyttet og blir ny § 16. Dette er en konsekvens av at gjeldende § 16 om pensjonskasser med svekket finansiell stilling oppheves og flyttes til finansforetaksloven ny § 14-16 a. Det vises til nærmere omtale i kapittel 16 og til spesialmerknaden til finansforetaksloven ny § 14-16 a.

Til § 17 Kapitalforvaltningsstrategi

Første til fjerde ledd viderefører någjeldende § 19 første til fjerde ledd uten endringer.

Femte ledd er nytt. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 21 nr. 1 siste punktum. Det vises til nærmere omtale i kapittel 7.

Sjette ledd viderefører någjeldende § 19 femte ledd uten endringer.

Til § 18 Nærmere om overvåkingen av kapitalforvaltningen

Bestemmelsen viderefører någjeldende § 20 første til fjerde ledd uten endringer, utover at henvisningen i *annet ledd nr. 6* til § 18 første ledd nr. 14 strykes, siden sistnevnte bestemmelse ikke eksisterer. Någjeldende § 20 femte ledd, som fastsetter at

pensjonsforetakets system for styring og kontroll med kapitalforvaltningen jevnlig skal evalueres av uavhengige kontrollfunksjoner, videreføres ikke. Direktivet krever at pensjonsforetakene skal ha uavhengige kontrollfunksjoner. De generelle bestemmelsene som gjennomfører nevnte krav i direktivet vil erstatte forskrift om pensjonsforetak § 20 femte ledd.

Bestemmelsene i någjeldende § 18, som inneholdt definisjoner, er overflødig og foreslås ikke videreført.

Til § 19 Nærmere om risikoanalyser

Bestemmelsen viderefører någjeldende § 21 uten endringer.

Til § 20 Anvendelse av derivater

Bestemmelsen viderefører någjeldende § 22 uten realitetsendringer. I *første ledd annet punktum* er henvisningen til § 18 første ledd nr. 19 tatt ut, fordi sistnevnte bestemmelse ikke eksisterer.

Til § 21 Investeringer i foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket og forbud mot å stille garanti for lån til tredjemann

Bestemmelsen viderefører delvis någjeldende § 24.

Overskriften foreslås endret, slik at den dekker innholdet i bestemmelsen.

Første ledd første punktum viderefører gjeldende § 24 første ledd første punktum, og forbyr pensjonsforetak å stille garanti for lån til tredjemann. *Någjeldende annet punktum*, som regulerer pensjonsforetaks adgang til å ta opp lån, er foreslått opphevet og flyttes til finansforetaksloven § 13-16 nytt annet ledd. Det vises til nærmere omtale i kapittel 6. Det vises også til forslag til endringer i finansforetaksloven § 13-16 og spesialmerkningen til nevnte bestemmelse.

Annet ledd viderefører gjeldende § 24 annet ledd.

Tredje ledd viderefører gjeldende § 24 tredje ledd.

Til § 22 Risikostyring og internkontroll

Bestemmelsen er ny. Den gir utfyllende bestemmelser til reglene i finansforetaksloven § 13-5 om forsvarlig virksomhet mv. Bestemmelsen erstatter gjeldende § 26. Det vises til nærmere omtale i kapittel 7.

Første ledd stiller minstekrav til hva foretakets system for risikostyring skal omfatte. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 25 nr. 2.

Annet ledd gjelder foretakets internkontroll. Bestemmelsen viderefører risikostyringsforskriften § 7 om gjennomføring av internkontrollen og § 8 annet ledd om at vurderingen av internkontrollen skal forelegges styret til behandling.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 21 nr. 5, og krever blant annet at foretaket skal ha beredskapsplaner.

Til § 23 Gjennomgang av retningslinjer for risikostyring og internkontroll mv.

Første ledd viderefører kravet i risikostyringsforskriften § 6 annet ledd, slik at pensjonsforetakets styre fortsatt skal vurdere rutinene og retningslinjene for risikostyring og internkontroll minst årlig. Bestemmelsen gjennomfører også direktivet artikkel 21 nr. 3. Det vises til nærmere omtale i kapittel 7.

Annet ledd viderefører risikostyringsforskriften § 3 nr. 8.

Tredje ledd viderefører någjeldende § 25 fjerde ledd, som gjør unntak fra kravet om risikoutvalg i finansforetaksloven § 13-6 for pensjonsforetak.

Någjeldende § 23, som gjelder plassering av midler i livsforsikring med investeringsvalg hvor pensjonskassen bærer hele eller deler av avkastningsrisikoen, foreslås ikke videreført. Bestemmelsen er ikke i tråd med generelle regler som gjelder forvaltningen av kundemidler forøvrig. Bestemmelsen har heller ingen praktisk betydning lenger og er overflødig. Det vises til nærmere omtale i kapittel 6.

Til § 24 Uavhengige kontrollfunksjoner

Bestemmelsen er ny. Den utfyller finansforetaksloven § 13-5. Det vises til nærmere omtale i kapittel 10.

Første ledd gjennomfører direktivet artikkel 24 nr. 1.

Annet ledd gjennomfører direktivet artikkel 24 nr. 2.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 24 nr. 3.

Fjerde ledd gjennomfører direktivet artikkel 24 nr. 4.

Femte ledd gjennomfører den delen av direktivet artikkel 24 nr. 5 som krever at personer som ivaretar kontrollfunksjoner skal melde fra til Finanstilsynet i visse situasjoner.

Sjette ledd gjennomfører den delen av direktivet artikkel 24 nr. 5 som gjør unntak fra plikten til å melde fra til Finanstilsynet etter femte ledd dersom det kan utsette personen som ivaretar kontrollfunksjoner for straff. Det vil si at bestemmelsen forskriftsfester at selvinkrimineringsvernet går foran meldeplikten.

Til § 25 Risikostyringsfunksjonen

Bestemmelsen er ny, og fastsetter at pensjonsforetakets uavhengige kontrollfunksjonen med ansvar for risikostyring skal påse at risikoene knyttet til pensjonsforetakets virksomhet er identifisert, målt, styrt og overvåket og skal rapportere om disse til styret. Det vises til nærmere omtale i kapittel 10, se særlig underkapittel 10.3.2.

Til § 26 Aktuarfunksjonen

Bestemmelsen er ny. Den gjennomfører direktivet artikkel 27. Bestemmelsen regulerer den uavhengige aktuarfunksjonens oppgaver. Reglene utfyller det nye kravet i finansforetaksloven § 13-5, der det kreves at pensjonsforetak skal ha en uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for aktuarfaglige oppgaver. Det vises til nærmere omtale i kapittel 10, se særlig underkapittel 10.3.4.

Til § 27 Internrevisjonsfunksjonen

Bestemmelsen er ny, og gir Finanstilsynet hjemmel til å unnta pensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med færre enn 100 medlemmer fra kravet om uavhengig kontrollfunksjon for internrevisjon i finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5 annet ledd ved enkeltvedtak. Direktivet artikkel 5 åpner for en slik løsning. Det vises til nærmere omtale i 10, se særlig underkapittel 10.3.3.

Til § 28 Egenvurdering av risiko

Bestemmelsen er ny, og utfyller finansforetaksloven § 13-6. Det vises til nærmere omtale i kapittel 11.

Første ledd gjennomfører direktivet artikkel 28 nr. 1 første ledd, og fastsetter at det gjelder et forholdsmessighetsprinsipp for pensjonsforetakenes egenvurdering av risiko og samlet kapitalbehov.

Annet ledd gjennomfører direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav a og nr. 3.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav e og f.

Fjerde ledd gjennomfører direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav c.

Femte ledd gjennomfører direktivet artikkel 28 nr. 2 bokstav h.

Sjette ledd gjennomfører direktivet artikkel 28 nr. 1 annet ledd. Det foreslås at egenvurderingen skal foretas minst årlig, og ikke minst hvert tredje år, som er minstekravet i direktivet.

Syvende ledd gjennomfører den delen av direktivet artikkel 28 nr. 1 første ledd som fastsetter at egenvurderingen skal dokumenteres.

Til § 29 Utkontraktering

Bestemmelsen er ny. Den gir utfyllende regler til finansforetaksloven § 13-4. Bestemmelsen er omtalt nærmere i kapittel 12.

Første ledd første punktum gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 5, og krever at pensjonsforetaket og tjenesteyteren inngår skriftlig avtale som klart beskriver partenes rettigheter og plikter. *Annet punktum* viderefører risikostyringsforskriften § 5 første ledd siste punktum. *Tredje punktum* gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 7, jf. nr. 3 bokstav c, og viderefører risikostyringsforskriften § 5 annet ledd.

Annet ledd gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 3.

Tredje ledd gjennomfører direktivet artikkel 31 nr. 4.

Fjerde ledd første punktum pålegger pensjonsforetaket å påse at styremedlemmene hos tjenesteyteren oppfyller krav til egnethet som nevnt i finansforetaksloven § 3-5 hvis den daglige ledelsen eller nøkkelfunksjoner utkontrakteres til foretak som ikke er under tilsyn. Det vises til nærmere omtale i kapittel 8, se særlig underkapittel 8.3. Ifølge *annet punktum* skal styremedlemmer, daglig leder, faktiske ledere og personer som utfører nøkkelfunksjoner hos tjenesteytere som ikke er under tilsyn, fremlegge ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40. Hensikten er at pensjonsforetaket skal få informasjon som er relevant for vurderingen av om de aktuelle personene er egnet, jf. første punktum.

Femte ledd viderefører risikostyringsforskriften § 5 tredje ledd, og fastsetter at pensjonsforetaket skal sørge for at det besitter tilstrekkelig kompetanse til å håndtere utkontrakteringsavtalen.

Sjette ledd gjennomfører direktivet artikkel 23 nr. 3 bokstav e, og stiller krav til innholdet i utkontrakteringsavtalen ved utkontraktering av oppgaver til foretak som ikke er underlagt regler om godtgjørelsesordninger i andre direktiver på finansmarkedsområdet. Det vises til nærmere omtale i kapittel 12.

§ 30. Redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien

Bestemmelsen er ny. Den gjennomfører direktivet artikkel 30. Det vises til nærmere omtale i kapittel 13.

19 FORSLAG TIL LOV- OG FORSKRIFTSENDRINGER

I

I lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsvirksomhet gjøres følgende endringer:

§ 2-3 annet ledd oppheves.

Någjeldende tredje og fjerde ledd blir nytt annet og tredje ledd.

§ 2-5 oppheves.

§ 2-7 skal lyde:

§ 2-7. Informasjonskrav

Pensjonsforetaket skal påse at medlemmer i pensjonsordninger som foretaket forvalter, får generell informasjon om pensjonsforetaket, regelverket for pensjonsordningen og endringer i regelverket.

Informasjon som nevnt i første ledd skal være offentlig tilgjengelig.

Medlemmer skal på anmodning få tilsendt pensjonsforetakets årsregnskap med årsberetning. Det samme gjelder pensjonsforetakets redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien etter forskrift om pensjonsforetak § 30 og regnskap for egen pensjonsordning hvis pensjonsforetaket forvalter flere pensjonsordninger.

Informasjon fra pensjonsforetaket skal være på norsk og gis skriftlig på en tydelig og forståelig måte. Informasjonen skal oppdateres regelmessig og gjøres tilgjengelig vederlagsfritt.

Pensjonsforetaket kan benytte elektronisk kommunikasjon så lenge mottaker ikke har reservert seg mot slik kommunikasjon. Bruk av elektronisk kommunikasjon må sette mottaker i stand til å lagre informasjonen og gi mulighet til uendret gjengivelse av den lagrede informasjonen for bruk i et tidsrom som er tilstrekkelig for formålet.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om informasjon som skal gis medlemmer og potensielle medlemmer.

Ny § 3-23a skal lyde:

§ 3-23a. Pensjonsoversikt til medlemmer i kollektive pensjonsordninger

Foretak som tilbyr kollektive pensjonsordninger skal hvert år utarbeide et kortfattet dokument med nøkkelinformasjon for hvert medlem. Tittelen på dokumentet må inneholde ordet "pensjonsoversikt".

Pensjonsoversikten skal dateres og inneholde informasjon om foretaket, pensjonsordningen, det enkelte medlems rettigheter, relevant kontoinformasjon og forventet fremtidig pensjon. Eventuelle endringer i informasjonen sammenlignet med foregående år skal tydelig angis.

Departementet kan i forskrift gi regler om hvilken informasjon som skal gis, og om hvordan informasjonen skal gis.

II

I lov 10. april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern gjøres følgende endringer:

§ 4-2 første ledd første punktum skal lyde:

Før banker, kredittforetak, *forsikringsforetak*, *betalingsforetak* eller e-pengeforetak etablerer filial i en annen EØS-stat, skal foretaket gi Finanstilsynet melding med opplysninger om:

- a) hvilken stat filialen ønskes etablert, og filialens adresse,
- b) de personer som skal forestå ledelsen av filialen,
- c) størrelsen av foretakets ansvarlige kapital og oppfyllelsen av krav til ansvarlig kapital og soliditet.

Overskriften til § 5-2 skal lyde:

§ 5-2. Filial av kredittinstitusjon, *forsikringsforetak*, *betalingsforetak* og e-pengeforetak med hovedsete i en annen EØS-stat

§ 5-2 første ledd første punktum skal lyde:

Kredittinstitusjon, *forsikringsforetak*, *betalingsforetak* og e-pengeforetak med hovedsete i en annen EØS-stat som har tillatelse og er undergitt tilsyn fra myndighetene i hjemstaten, kan drive virksomhet som foretaket kan drive etter tillatelsen i hjemstaten, gjennom filial her i riket.

§ 5-4 annet ledd første punktum skal lyde:

I tillegg til bestemmelsene angitt i første ledd, skal følgende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven gjelde tilsvarende for virksomhet ved filial av forsikringsforetak med hovedsete i annen EØS-stat: § 2-7, § 3-4, § 3-5 første ledd, § 3-6 tredje ledd, § 3-23, § 3-23a, § 3-24, § 4-16, § 7-3 annet ledd, § 7-6 første og tredje ledd, § 7-7 første ledd annet punktum og § 7-8, samt kapittel 6.

Ny § 12-28 skal lyde:

§ 12-28. *Overdragelse av pensjonsordninger*

Departementet kan i forskrift gi regler om overdragelse av pensjonsordninger og porteføljer av individuelle kontrakter utgått fra kollektive pensjonsordninger mellom pensjonsforetak.

§ 13-4 nytt femte ledd skal lyde:

(5) Departementet kan i forskrift fastsette at styremedlemmer, daglig leder, faktisk leder og ansatte med nøkkelfunksjoner i foretak som har fått utkontraktert oppgaver fra pensjonsforetak, skal fremlegge ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40.

§ 13-5 annet ledd annet punktum skal lyde:

Forsikringsforetak og pensjonskasser skal i tillegg ha uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for aktuarfaglige oppgaver.

§ 13-16 skal lyde:

§ 13-16. *Låneopptak i forsikringsforetak og pensjonsforetak*

(1) *Forsikringsforetak* kan bare ta opp lån for å sikre foretakets likviditet og lån sikret med pant i fast eiendom som foretaket benytter i sin virksomhet. Finanstilsynet kan samtykke til at foretaket tar opp ansvarlige lån og kan i særlige tilfelle også samtykke til at foretaket tar opp andre lån.

(2) *Pensjonsforetak* kan ikke ta opp lån, med mindre lånet skal dekke kortsiktige likviditetsbehov, eller gjelder opptak av ansvarlig lånekapital etter samtykke fra Finanstilsynet.

§ 14-16 fjerde ledd oppheves.

Ny § 14-16 a skal lyde:

§ 14-16 a. Pensjonsforetak med svekket finansiell stilling

(1) Pensjonsforetak som ikke oppfyller kapitalkravene etter § 14-16 eller forskrifter gitt i medhold av bestemmelsen, eller mener det foreligger risiko for at kravene ikke vil bli oppfylt, skal straks underrette Finanstilsynet. Pensjonsforetaket skal fremlegge en plan for å rette på forholdet.

(2) Finanstilsynet kan i særlige tilfeller og for en tidsbegrenset periode samtykke i at pensjonsforetak kan ha lavere ansvarlig kapital enn det som følger av § 14-16 eller forskrifter gitt i medhold av bestemmelsen.

(3) Finanstilsynet kan pålegge et pensjonsforetak å endre, avgrense eller begrense virksomheten, redusere foretakets risikoprofil eller treffe andre nødvendige tiltak, herunder stanse nytegning, fastsette grenser for eller forby foretaket å råde over sine eiendeler dersom foretaket ikke oppfyller krav til ansvarlig kapital fastsatt i lov eller i medhold av lov.

III

I forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsvirksomhetsloven (livsforsikring mv.) gjøres følgende endringer:

Overskriften til kapittel 8 skal lyde:

Kap. 8. Kontoføring og pensjonsoversikt

Ny § 8-7 skal lyde:

§ 8-7 Krav til informasjon i pensjonsoversikten

Pensjonsoversikten skal være skriftlig og på norsk og skal gjøres tilgjengelig for hvert enkelt medlem vederlagsfritt. Kravet til skriftlighet er ikke til hinder for at foretaket benytter elektronisk kommunikasjon så lenge medlemmet ikke har reservert seg mot slik kommunikasjon. Bruk av elektronisk kommunikasjon må sette medlemmet i stand til å lagre informasjonen og gi mulighet til uendret gjengivelse av den lagrede informasjonen for bruk i et tidsrom som er tilstrekkelig for formålet.

Pensjonsoversikten skal inneholde personopplysninger om medlemmet, herunder angivelse av medlemmets pensjonsalder, navnet på foretaket, dets adresse og pensjonsordningens polisenummer. Pensjonsoversikten skal inneholde informasjon om

- a) pensjonsbeløpene er garanterte eller om pensjonsbeløpet avhenger av pensjonskapitalens verdiutvikling,
- b) forventet fremtidig nivå på medlemmets pensjon basert på medlemmets antatte pensjonsalder,
- c) opptjente pensjonsrettigheter eller oppspart pensjonskapital,
- d) innbetalinger fra arbeidsgiver eller fra medlemmet i foregående år og kostnader som er belastet av foretaket,
- e) verdien av de midler som er knyttet til pensjonsordningen som helhet.

Hvis pensjonsprognosene etter annet ledd bokstav b) er basert på økonomiske scenarioer, skal informasjonen også omfatte det best tenkte scenarioet og et ugunstig scenario. For ytelsesbaserte pensjonsordninger skal prognosene gjenspeile de forutsetningene som inngår i premieberegningssystemet. Det skal klart fremgå at prognosene kan avvike fra endelig faktisk verdi på pensjonen.

Til medlemmer i pensjonsordninger som er etablert i samsvar med tjenstepensjonsloven eller innskuddspensjonsloven skal den kontoinformasjonen som

foretaket plikter å gi medlemmene etter regler gitt i eller i medhold av disse lovene, inngå i pensjonsoversikten.

Pensjonsoversikten skal også angi hvor og hvordan medlemmet kan innhente utfyllende informasjon om sine rettigheter, herunder nærmere opplysninger om forutsetninger som ligger til grunn for informasjon om fremtidig pensjon etter annet ledd bokstav b) og om foretakets virksomhet og kapitalforvaltning.

§ 11-1 skal lyde:

§ 11-1. Informasjon om pensjonsordningen

Informasjonen til medlemmer om pensjonsordningen og om pensjonsforetaket etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-7 første ledd skal minst omfatte

- a) navnet på pensjonsforetaket og hvilken myndighet som har gitt foretaket konsesjon,
- b) hvilke rettigheter og plikter partene i pensjonsordningen har,
- c) opplysninger om investeringsprofilen,
- d) eventuelle økonomiske risikoer som bæres av medlemmene,
- e) eventuelle garantier knyttet til ytelser,
- f) rettigheter ved endringer av regelverket for pensjonsordninger,
- g) kostnadsstrukturen for kostnader som bæres av medlemmene,
- h) valgmuligheter knyttet til utbetaling av pensjoner,
- i) ordninger for overføring av pensjonsrettigheter.

For pensjonsordninger med investeringsvalg for medlemmene skal det informeres om

- a) avkastning på pensjonsordningens midler i de fem foregående år,
- b) ulike investeringsprofiler og alternative investeringsvalg som pensjonsforetaket tilbyr,
- c) eventuelle standardporteføljer og risikoreducerende tiltak når medlemmet har nådd en alder med få år igjen til uttak av pensjon,
- d) at medlemmene på forespørsel har rett til å motta opplysninger etter verdipapirfondloven § 8-2 (prospekt) og § 8-3 (nøkkelinformasjon) for fond som inngår i porteføljen.

§ 11-2 skal lyde:

§ 11-2. Informasjon til medlemmer med få år igjen til uttak av pensjon

Medlemmer skal i god tid før fastsatt pensjonsalder, og når medlemmet anmoder om det, få informasjon om valgmuligheter knyttet til utbetaling av pensjoner.

§ 11-3 skal lyde:

§ 11-3. Informasjon til pensjonister

Pensjonister skal regelmessig få informasjon om løpende pensjon og om utbetalingsmuligheter. Pensjonister som bærer investeringsrisiko skal motta regelmessige opplysninger om verdi og avkastning på eiendelene. Hvis verdien av eiendelene reduseres vesentlig skal dette varsles straks.

§ 11-4 skal lyde:

§ 11-4. Informasjon til potensielle medlemmer og nye medlemmer

Medlemmer som ikke automatisk tas opp i en pensjonsordning og nye medlemmer skal opplyses om eventuelle valgmuligheter og minst gis informasjon som følger av § 11-1. Pensjonsforetaket skal opplyse om og eventuelt hvordan det i kapitalforvaltningen tar hensyn

til faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring. Pensjonsforetaket skal også informere om hvordan ytterligere opplysninger om pensjonsordningen og pensjonsforetaket kan fremskaffes.

§ 11-5 oppheves.

IV

I forskrift 22. september 2008 nr. 1080 om risikostyring og internkontroll gjøres følgende endringer:

§ 1 nr. 4 oppheves.

Någjeldende nr. 5 til 11 blir ny nr. 4 til 10.

§ 9 første ledd første punktum skal lyde:

Foretak som nevnt i § 1 første ledd nr. 1, 4 og 5 skal ha internrevisjon.

V

I forskrift 21. desember 2015 nr. 1794 om overgangsregler mv. til lov 10. april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern gjøres følgende endringer:

§ 2 annet ledd oppheves. Någjeldende tredje ledd blir nytt annet ledd.

VI

Forskrift 5. juni 2015 nr. 613 om unntak fra meldeplikt ved utkontraktering av virksomhet § 1 skal lyde:

§ 1. Virkeområde

Meldeplikt ved utkontraktering etter finanstilsynsloven § 4c gjelder ikke for verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forvaltere av alternative investeringsfond, autoriserte regnskapsførere, regnskapsførerselskaper, revisorer, revisjonsselskaper, eiendomsmeglingsforetak, advokater som driver eiendomsmegling, inkassoforetak, kredittforetak som utsteder obligasjoner med *fortrinnsrett*, *skadeforsikringsforetak* som kun har tillatelse til å tilby forsikring i samsvar med forskrift om inndeling i forsikringsklasser § 2 nr. 8 (brannkasser), *forsikringsforetak* etablert i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 15-8 (egenforsikringsselskap), låneformidlere og forsikringsformidlere.

VII

I forskrift 9. desember 2016 nr. 1502 om finansforetak og finanskonsern gjøres følgende endringer:

§ 4-2 skal lyde:

§ 4-2. Pensjonsforetak

Reglene i finansforetaksloven § 4-3 gjelder for pensjonsforetak som vil forvalte en pensjonsordning som er underlagt lovgivningen i annen EØS-stat.

Meldingen etter finansforetaksloven § 4-3 første ledd skal også angi navnet på arbeidsgiverforetaket, adressen til arbeidsgiverforetakets hovedkontor og de vesentlige kjennetegn ved den pensjonsordning som skal forvaltes for arbeidsgiverforetaket.

Finanstilsynet skal senest innen tre måneder etter at meldingen fra pensjonsforetaket er mottatt, sende den til vertsstatens tilsynsmyndigheter. Finansforetaksloven § 4-3 annet ledd første punktum gjelder ikke.

Pensjonsforetaket kan starte forvaltningen av pensjonsordningen når foretaket har mottatt opplysninger om hvilke regler i vertsstaten som skal gjelde for virksomheten og senest seks uker etter at vertsstatsmyndigheten har mottatt meldingen fra Finanstilsynet.

§ 5-7 skal lyde:

§ 5-7. Pensjonsforetak med hovedsete i en annen EØS-stat

Reglene i finansforetaksloven § 5-5 og bestemmelsene i denne paragrafen gjelder for pensjonsforetak med hovedsete i en annen EØS-stat som vil forvalte en pensjonsordning som er underlagt norsk pensjonslovgivning.

Pensjonsforetak som nevnt i første ledd kan starte forvaltningen av pensjonsordningen når foretaket har mottatt opplysninger om hvilke regler som skal gjelde for virksomheten i Norge og senest seks uker etter at Finanstilsynet har mottatt meldingen fra tilsynsmyndighetene i pensjonsforetakets hjemstat., Finansforetaksloven § 5-5 første ledd annet, tredje og fjerde punktum gjelder ikke.

§ 8-3 første ledd skal lyde:

Finansforetaksloven § 8-16 gjelder ikke *finansforetak som* i mer enn 12 måneder har hatt en samlet forvaltningskapital lavere enn 10 milliarder kroner eller inngår i finanskonsern med samlet forvaltningskapital lavere enn 10 milliarder kroner. *Første punktum gjelder ikke forsikringsforetak og pensjonsforetak.*

Ny § 12-3 skal lyde:

§ 12-3. Overdragelse av pensjonsordning fra pensjonsforetak i annen EØS-stat til norsk pensjonsforetak

Pensjonsforetak kan bare overta pensjonsordning med tilhørende eiendeler og forpliktelser fra pensjonsforetak hjemmehørende i en annen EØS-stat etter tillatelse fra Finanstilsynet.

Før tillatelse kan gis skal Finanstilsynet innhente forhåndssamtykke fra tilsynsmyndighetene i hjemstaten til pensjonsforetaket som ordningen overdras fra.

Søknad om tillatelse skal avslås hvis Finanstilsynet finner at

- a) kostnadene ved overdragelsen belastes medlemmer eller pensjonister i de involverte pensjonsforetakene,
- b) pensjonsforetakets virksomhet, finansielle stilling eller ledelsens egnethet ikke er forenlig med den planlagte overtakelsen,
- c) de langsiktige interessene til eksisterende medlemmer og til medlemmer i pensjonsordningen som overdras, ikke er tilstrekkelig beskyttet,

- d) pensjonsforetaket ikke oppfyller kravene til ansvarlig kapital på overdragelsestidspunktet,
- e) eiendelene som skal overdras ikke er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å dekke forpliktelser, avsetninger og rettigheter.

Finanstilsynet skal treffe vedtak innen tre måneder etter at det har mottatt fullstendig søknad. Hvis det ikke er fattet vedtak innen nevnte frist, regnes dette som et avslag som kan påklages.

Ved overdragelse av pensjonsordning som er underlagt lovgivningen i en annen EØS-stat, kan virksomheten starte syv uker etter at tillatelsen er gitt, eller på et tidligere tidspunkt hvis pensjonsforetaket har mottatt opplysninger om lovgivningen som gjelder for pensjonsordningen.

Ny § 12-4 skal lyde:

§ 12-4. Krav til søknad

Søknad etter § 12-3 skal inneholde

- a) overdragelsesavtalen mellom pensjonsforetakene,
- b) en beskrivelse av pensjonsordningen som skal overdras,
- c) en beskrivelse av pensjonsforpliktelsene eller avsetningene som skal overdras, andre forpliktelser og rettigheter samt tilhørende eiendeler,
- d) hvilken medlemsstat pensjonsforetaket som ordningen overdras fra er registrert i eller har tillatelse fra, og adressen til foretakets hovedkontor,
- e) navn på arbeidsgiverforetaket og adressen til arbeidsgiverforetakets hovedkontor,
- f) dokumentasjon fra pensjonsforetaket som pensjonsordningen overdras fra om at arbeidsgiverforetaket og et flertall av medlemmene har gitt forhåndsgodkjennelse til overdragelsen etter lovgivningen som gjelder for pensjonsordningen,
- g) opplysninger om relevant lovgivning som gjelder for pensjonsordningen.

Ny § 12-5 skal lyde:

§ 12-5. Overdragelse av pensjonsordning fra norsk pensjonsforetak til pensjonsforetak i annen EØS-stat

Avtale om overdragelse av pensjonsordning hvor forpliktelsen består i Norge, kan bare inngås hvis arbeidsgiverforetaket og to tredjedelers flertall av medlemmene og to tredjedelers flertall av de forsikrede godkjenner avtalen. Avtale om overdragelse av pensjonsordning hvor forpliktelsen består i annen EØS-stat, skal følge regler om godkjenning der forpliktelsene består.

Etter anmodning fra tilsynsmyndigheten i hjemstaten til det overtakende pensjonsforetaket, skal Finanstilsynet gi forhåndssamtykke til overdragelsen. Slikt forhåndssamtykke kan ikke gis hvis Finanstilsynet finner at

- a) de langsiktige interessene til eventuelle gjenværende medlemmer og forsikrede, ikke er tilstrekkelig beskyttet,
- b) medlemmenes eller de forsikredes individuelle rettigheter ikke er de samme etter overdragelsen,
- c) eiendelene som skal overdras ikke er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å dekke forpliktelsene som overdras.

Ny § 12-6 skal lyde:

§ 12-6. Overdragelser av porteføljer av individuelle kontrakter

Bestemmelsene i §§ 12-3 til 12-5 gjelder tilsvarende for overdragelse av portefølje av individuelle kontrakter utgått fra kollektive pensjonsordninger tegnet etter reglene i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven eller tjenestepensjonsloven og porteføljer av kontrakter som omfattes av pensjonsforetakets konsesjon.

§ 15-10 skal lyde:

§ 15-10. Godtgjørelsesordninger i pensjonsforetak

Med "godtgjørelse" i bestemmelsen her menes det samme som "lønn og annen godtgjørelse" som angitt i allmennaksjeloven § 6-16a. § 15-2 annet ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

Pensjonsforetak skal *ha* en godtgjørelsesordning for hele foretaket som skal bidra til å fremme god styring og kontroll med foretakets risikoer. Ordningen skal motvirke for høy risikotaking, *bidra* til å unngå interessekonflikter og *være i tråd med de langsiktige interessene til foretaket og medlemmene i pensjonsordningene*.

Hvis variabel godtgjørelse benyttes for ledende ansatte og ansatte med arbeidsoppgaver som er av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering, skal sammensetningen av fast og variabel godtgjørelse være balansert og bygge på resultater oppnådd over tid. Den faste delen av godtgjørelsen skal være tilstrekkelig høy til at foretaket kan unnlate å utbetale den variable delen av godtgjørelsen.

Godtgjørelse til ansatte med kontrollansvar skal være uavhengig av resultatet i forretningsområdet de kontrollerer.

Godtgjørelsesordningen skal tilpasses virksomhetens organisering, art, omfang og kompleksitet.

Foretaket skal gjennomgå godtgjørelsesordningen minst én gang i året.

Foretaket skal regelmessig offentliggjøre relevant informasjon om godtgjørelsesordningen, med mindre annet følger av EØS-forpliktelser som tilsværer forordning (EU) 2016/679 (personvernforordningen).

VIII

Forskrift om pensjonsforetak skal lyde:

Forskrift om pensjonsforetak¹⁸

Kapittel 1. Almennelige bestemmelser

§ 1 Virkeområde

Forskriften gjelder for pensjonsforetak som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket etter finansforetaksloven § 2-16 og § 2-17.

I denne forskrift benyttes betegnelsen pensjonskasse om pensjonskasser som driver livsforsikringsvirksomhet.

¹⁸ Det foreslås ingen endringer i § 1 til og med § 15. Fra og med § 16 og utover er det betydelige omnummereringer og endringer, slik at det er hensiktsmessig å gjengi hele forskriften.

Kapittel 2. Forsikringsmessige avsetninger mv.

§ 2 Minstekrav til forsikringsmessige avsetninger

Et pensjonsforetak skal til enhver tid ha forsikringsmessige avsetninger til dekning av samtlige foreliggende forsikringsforpliktelser. Avsetningene skal omfatte:

- a) Pensjonsforetakets forpliktelser knyttet til kontrakter med kontraktsfaste forpliktelser, beregnet etter regler gitt i eller i medhold av forsikringsvirksomhetsloven § 3-9 og § 3-19.
- b) Pensjonsforetakets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, beregnet etter regler gitt i forsikringsvirksomhetsloven § 3-10 og denne forskrift § 4.
- c) Pensjonsforetakets forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond, bufferavsetning, pensjonistenes overskuddsfond, pensjonsreguleringsfond og reguleringsfond knyttet til en kontrakt, beregnet etter regler gitt i forsikringsvirksomhetsloven § 3-20.
- d) Pensjonsforetakets øvrige forsikringsmessige forpliktelser, herunder kursreguleringsfond og risikoutjevningfond.

Ved beregningen av minstekrav til forsikringsmessige avsetninger for de enkelte kontrakter kan pensjonskassen ikke benytte høyere diskonteringsrente enn beregningsrenten i premieberegningsskemaet på det tidspunkt de enkelte deler av forpliktelsene etter kontrakten er oppstått.

§ 3 Avsetninger til dekning av særskilt avkastningsgaranti

En pensjonskasse som har knyttet avkastningsgaranti til en særskilt investeringsportefølje, skal foreta supplerende avsetning til dekning av garantiforpliktelsen. Avsetningen skal tilsvare kapitalverdien på beregningstidspunktet av den garanterte avkastning, med tillegg av den porteføljeverdi som garantien etter avtalen til enhver tid er knyttet til, og med fradrag av verdien av investeringsporteføljen.

En pensjonskasse som avgir flerårig avkastningsgaranti knyttet til pensjonsordninger opprettet i henhold til foretakspensjonsloven § 11-1 eller forsikringsvirksomhetsloven § 4-15, skal foreta supplerende avsetninger til dekning av sitt garantiansvar i samsvar med første ledd.

Kapittel 3. Solvensmarginkrav

§ 4 Beregning av kapitalkrav for pensjonsforetak

Pensjonskasser skal beregne solvensmarginkravet etter reglene i § 7 til § 10.

Pensjonskasser som ikke driver livsforsikringsvirksomhet samt innskuddspensjonsforetak, skal beregne ansvarlig kapital i samsvar med forskrift 1. juni 1990 nr. 435 om beregning av ansvarlig kapital for finansinstitusjoner, oppgjørssentraler og verdipapirforetak.

§ 5 Definisjoner

I dette kapittel betyr:

Forsikringsfond: Summen av pensjonskassens samlede premiereserve, tilleggsavsetninger, premiefond og pensjonsreguleringsfond.

Bruttoforsikringsfond: Forsikringsfond før fradrag for avgitt gjenforsikring.

Forsikringsfond for egen regning: Forsikringsfond fratrukket avgitt gjenforsikring.

Risikosummen: Differansen mellom beløp som forfaller ved dødsfall og kapitalverdien av forsikringsmessige avsetninger knyttet til forsikringen.

Udekket risiko brutto: Risikosummen for hver enkelt forsikret før fradrag for gjenforsikring. Det skal bare tas hensyn til forsikrede hvor risikosummen er positiv.

Udekket risiko for egen regning: Risikosummen for hver enkelt forsikret fratrukket gjenforsikring. Det skal bare tas hensyn til forsikrede hvor risikosummen er positiv.

§ 6 Beregningsmetode

Kravet til solvensmargin er summen av beløpene i første til og med tredje resultat i denne paragraf.

Første resultat utgjør 4 prosent av brutto forsikringsfond med fradrag for 50 prosent av pensjonskassens tilleggsavsetninger i forsikringsfondet, multiplisert med det høyeste tall av 0,85 og forholdet mellom forsikringsfond for egen regning og brutto forsikringsfond.

Annet resultat utgjør, for de kontrakter hvor udekket risiko ikke er negativ, 0,3 prosent av udekket risiko brutto, multiplisert med det høyeste tall av 0,5 og forholdet mellom udekket risiko for egen regning og udekket risiko brutto. For opphørende dødsrisikoforsikringer av høyst 3 års varighet settes prosentsatsen i første punktum til 0,1. For opphørende dødsrisikoforsikringer på over 3 år, men av høyst 5 års varighet, settes prosentsatsen i første punktum til 0,15.

Tredje resultat utgjør det høyeste av de beløp som fremkommer ved beregning etter § 8 og § 9.

Resultatene beregnes av pensjonskassens virksomhet innenfor følgende klasser:

Første og annet resultat: Klasse I a og I b

Tredje resultat: Klasse I c og I d, samt forsikringer under klasse III.

§ 7 Beregningsmetode. nr. 1 (med basis i premieinntektene)

Beregningsgrunnlaget består av det største av følgende beløp:

- a) Samlet opptjent bruttopremie i siste regnskapsår.
- b) Samlet forfalt bruttopremie i siste regnskapsår.

Premier annullert i løpet av regnskapsåret og skatte- og avgiftsbeløp fratrekkes beregningsgrunnlaget.

Beregningsgrunnlaget etter første ledd inndeles i

- a) 50 mill. euro av beregningsgrunnlaget eller hele beregningsgrunnlaget dersom dette er mindre enn 50 mill. euro, og
- b) den delen av beregningsgrunnlaget som overstiger 50 mill. euro.

Solvensmarginkravet beregnes ved at 18 prosent av beløpet etter foregående ledd bokstav a og 16 prosent av beløpet etter foregående ledd bokstav b summeres og multipliseres med forholdet mellom summen av påløpne erstatninger for egen regning og summen av påløpne bruttoerstatninger for de tre siste regnskapsår. Forholdstallet kan ikke settes lavere enn 1/2.

§ 8 Beregningsmetode. nr. 2 (med basis i erstatningsutbetalingene)

Beregningsgrunnlaget består av gjennomsnittlige påløpne bruttoerstatninger i de tre siste regnskapsår, fratrukket innbetalte regressbeløp.

Beregningsgrunnlaget etter første ledd inndeles i:

- a) 35 mill. euro av beregningsgrunnlaget eller hele beregningsgrunnlaget dersom dette er mindre enn 35 millioner euro, og

b) den delen av beregningsgrunnlaget som overstiger 35 mill. euro.

Solvensmarginkravet beregnes ved at 26 prosent av beløpet etter foregående ledd bokstav a og 23 prosent av beløpet etter foregående ledd bokstav b summeres og multipliseres med forholdet mellom summen av påløpne erstatninger for egen regning og summen av påløpne bruttoerstatninger for de tre siste regnskapsår. Forholdstallet kan ikke settes lavere enn 1/2.

§ 9 Solvensmarginkapitalens sammensetning

Pensjonskassens samlede solvensmarginkapital er lik summen av pensjonskassens ansvarlige kapital og annen solvensmarginkapital. Den ansvarlige kapitalen beregnes i samsvar med forskrift 1. juni 1990 nr. 435 om beregning av ansvarlig kapital i banker, kredittforetak, finansieringsforetak, pensjonsforetak, oppgjørssentraler og verdipapirforetak. Kun tilleggskapital som tilfredsstiller vilkårene i nevnte forskrift § 4 nr. 2 og 3, kan medregnes i solvensmarginkapitalen.

Annen solvensmarginkapital består av følgende poster:

1. Halvparten av pensjonskassens avsetninger i risikoutjevningfondet.
2. Halvparten av pensjonskassens tilleggsavsetninger i forsikringsfondet.

§ 10 Begrensninger

Bestemmelsene gitt ved forskrift 1. juni 1990 nr. 435 om beregning av ansvarlig kapital i banker, kredittforetak, finansieringsforetak, pensjonsforetak, oppgjørssentraler og verdipapirforetak § 9 bokstav a og b skal være oppfylt for all tilleggskapital som medregnes i solvensmarginkapitalen.

Ansvarlig lånekapital med fastsatt løpetid kan inngå i solvensmarginkapitalen med et beløp som svarer til inntil 25 prosent av det laveste beløp av samlet solvensmarginkapital og solvensmarginkravet.

Summen av ansvarlig lånekapital uten fastsatt løpetid og ansvarlig lånekapital med fastsatt løpetid kan inngå i solvensmarginkapitalen med et beløp som svarer til inntil 50 prosent av det laveste beløp av samlet solvensmarginkapital og solvensmarginkravet.

§ 11 Særregler for nye pensjonskasser

For pensjonskasse under stiftelse og nystartet pensjonskasse skal solvensmarginkravet beregnes på grunnlag av pensjonskassens driftsplan.

Dersom pensjonskassens økonomiske stilling forverres i forhold til driftsplanen eller driftsplanen endres, skal pensjonskassen foreta nye beregninger av solvensmarginkravet.

Kapittel 4. Forenklet solvenskapitalkrav

§ 12 Forenklet solvenskapitalkrav

Pensjonskasser skal til enhver tid ha ansvarlig kapital beregnet etter reglene i § 13 til § 15 som minst er tilstrekkelig til å dekke et forenklet solvenskapitalkrav etter paragrafen her. Dette kravet gjelder i tillegg til solvensmarginkravet etter finansforetaksloven § 14-16 første ledd og denne forskrift § 4 til § 11.

Det forenklete solvenskapitalkravet skal beregnes i henhold til finansforetaksloven § 14-10 første og annet ledd, og utgjøre summen av:

- a) kapitalkrav for livsforsikringsrisiko, helseforsikringsrisiko, markedsrisiko og motpartsrisiko, summert ved anvendelse av en korrelasjonsmatrise,

- b) kapitalkrav for operasjonell risiko, og
- c) en justering for den tapsabsorberende evnen til utsatt skatt.

Kapitalkravet for markedsrisiko skal beregnes på grunnlag av kapitalkrav for renterisiko, aksjerisiko, eiendomsrisiko, valutarisiko, kredittmarginrisiko og konsentrasjonsrisiko, der kapitalkravene for aksjerisiko og kredittmarginrisiko kan omfatte særskilte beregninger for investeringer i infrastruktur.

Finanstilsynet kan i forskrift fastsette nærmere regler om beregning av de enkelte kapitalkravene, herunder hvilke korrelasjoner som skal legges til grunn for summeringen av dem, og justeringen for den tapsabsorberende evnen til utsatt skatt. Finanstilsynet kan fastsette ulike beregningsmetoder tilpasset risikoen eller omfanget av virksomheten i grupper av pensjonskasser, samt vilkår for å benytte særskilte beregninger ved behandling av investeringer i infrastruktur.

§ 13 Ansvarlig kapital til dekning av det forenklete solvenskapitalkravet

Den ansvarlige kapitalen som kan medregnes til dekning av det forenklete solvenskapitalkravet, skal bestå av basiskapital og supplerende kapital.

Som basiskapital regnes differansen mellom verdien av eiendeler og forpliktelser verdivurdert etter § 14, med tillegg av ansvarlig lånekapital og øvrige kapitalelementer.

Som supplerende kapital regnes annen kapital enn basiskapital som pensjonskassen har rett til å innkalle til dekning av tap, og som er godkjent av Finanstilsynet.

Den ansvarlige kapitalen skal inndeles i tre kapitalgrupper etter Solvens II-forskriften § 6.

Finanstilsynet kan i forskrift fastsette nærmere regler om hva som kan regnes som ansvarlig kapital og om inndelingen i kapitalgrupper.

§ 14 Verdivurdering av eiendeler og forpliktelser

Verdien av eiendeler og forpliktelser skal fastsettes etter finansforetaksloven § 14-8 første, annet og tredje ledd. I verdivurderingen av ansvarlige lån og andre forpliktelser skal det ikke tas hensyn til pensjonskassens kredittverdighet.

Verdien av forsikringsforpliktelsene skal være summen av:

- a) beste estimat som tilsvarer verdien av fremtidige kontantstrømmer der det tas hensyn til tidsverdien av penger, beregnet ved hjelp av renten nevnt i tredje ledd, og
- b) en risikomargin som tilsvarer en andel av beste estimat.

Finanstilsynet skal offentliggjøre en volatilitetsjustert risikofri markedsrente som skal brukes for beregning av beste estimat.

Finanstilsynet kan i forskrift fastsette nærmere regler for beregning av beste estimat og risikomargin, og herunder fastsette ulike beregningsmetoder tilpasset risikoen eller omfanget av virksomheten i grupper av pensjonskasser.

§ 15 Medregning av fremtidige kapitalinnskudd

Ved beregning av beste estimat for porteføljer av premiebetalende ordninger, herunder offentlig og privat tjenestepensjon, kan nåverdien av fremtidige kapitalinnskudd medregnes dersom det foreligger avtale om regelmessige kapitalinnskudd og det allerede er innbetalt kapital i henhold til avtalen.

Avtaler eller garantier om fremtidig kapitalinnskudd som ikke oppfyller vilkårene i første ledd, kan etter avkorting for motpartsrisiko medregnes som supplerende kapital etter godkjenning av Finanstilsynet.

§ 16 Overgangsbestemmelse for forsikringsforpliktelsene

Pensjonskasser kan frem til og med 31. desember 2031 redusere verdien av forsikringsforpliktelsene etter § 14 annet ledd. Reduksjonen skal tilsvare en andel av differansen mellom:

- a) forsikringsforpliktelsene beregnet etter § 14 annet ledd, og
- b) summen av forsikringsmessige avsetninger etter § 2 fratrukket

risikoutjevningfondet,

for de tilfeller der beløpet nevnt i bokstav a er større enn beløpet nevnt i bokstav b.

Reduksjonen etter første ledd skal avtrappes lineært ved begynnelsen av hvert år, fra 81,25 prosent 1. januar 2019 til 0 prosent 1. januar 2032.

Finanstilsynet kan i forskrift fastsette nærmere regler om beregningen etter første ledd.

Kapittel 5 Kapitalforvaltning

§ 17 Kapitalforvaltningsstrategi

Pensjonsforetaket skal ha oversikt over, helhetlig styring av, og god kontroll med de risikoer som oppstår ved pensjonsforetakets kapitalforvaltning.

Pensjonsforetaket skal ha en dokumentert kapitalforvaltningsstrategi. Strategien skal være vedtatt av styret, og styret skal minst en gang i året foreta en vurdering av strategien. Styrets vurdering skal være skriftlig og nedfelt i styrereferatet. Dissens i styret skal referatføres.

Kapitalforvaltningsstrategien skal på en klar og tydelig måte sikre at kapitalforvaltningen utøves slik at:

1. selskapsporteføljen forvaltes forsvarlig,
2. de risikoer pensjonsforetaket er eksponert for gjennom forvaltning av kapital i kollektiv- og i investeringsvalgporteføljen er forsvarlige i forhold til pensjonsforetakets bufferkapital, og at
3. kundenes interesser blir ivaretatt på en betryggende måte, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 3-11 syvende og åttende ledd.

Kapitalforvaltningsstrategien skal omfatte pensjonsforetakets overordnede retningslinjer for forvaltningen av midler i selskapsporteføljen, kollektivporteføljen og investeringsvalgporteføljen, herunder overordnede forhold knyttet til organisering og ansvarsforhold, styre- og ledelsesrapportering, samt uavhengig kontroll. Det kan fastsettes ulike retningslinjer for forvaltning av ulike porteføljer og underporteføljer, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 3-11 første ledd.

Kapitalforvaltningsstrategien skal inneholde en vurdering av om faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring skal hensyntas i kapitalforvaltningen innenfor rammen av prinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning.

Kapitalforvaltningsstrategien skal sikre at det er klar uavhengighet og arbeidsdeling mellom enheter og personell med utøvende funksjoner, og enheter og personell med ansvar for overvåkning.

§ 18 Nærmere om overvåkning av kapitalforvaltningen

Den enhet som overvåker kapitalforvaltningen, skal løpende vurdere om, og påse at, kapitalforvaltningen utøves i tråd med kapitalforvaltningsstrategien og øvrige retningslinjer for forvaltningen.

Det skal være etablert rutiner for å overvåke at kapitalforvaltningen utøves i henhold til myndighetsfastsatte krav og pensjonsforetakets kapitalforvaltningsstrategi. Overvåkingen skal være betryggende i forhold til kapitalforvaltningens omfang, kompleksitet og risiko. I enkelte tilfeller vil særlig aktsom overvåking av kapitalforvaltningen *kreves, herunder knyttet til*

1. eiendeler som alene, eller når de vurderes i sammenheng, kan utgjøre en betydelig konsentrasjon av risiko,
2. derivater og andre eiendeler som må antas å kunne være særskilt utsatt for vesentlige og brå verdiendringer,
3. eiendeler som består av andeler i verdipapirfond eller lignende eiendeler hvor det kan forekomme opplåning, eller hvor det kan antas å være særskilt krevende å få en betryggende oversikt over de underliggende eiendeler og risikoen ved disse,
4. eiendeler som verdsettes med utgangspunkt i skjønnsutøvelse, og hvor skjønnsutøvelsen må antas å ha ikke uvesentlig betydning for forsikringskunders tilgodehavende eller pensjonsforetakets resultater,
5. eiendeler som overføres mellom pensjonsforetakets ulike porteføljer, samt
6. investeringer i *infrastruktur*

Dersom overvåkningsenheten avdekker brudd på kapitalforvaltningsstrategien eller øvrige etablerte retningslinjer, skal enheten uten unødig opphold rapportere dette til den instans som har vedtatt retningslinjene. Alvorlige brudd skal rapporteres umiddelbart.

Den enhet som overvåker kapitalforvaltningen skal, jevnlig rapportere til styret og ledelsen i pensjonsforetaket om risiko, resultater og etterlevelse. Rapportene skal være skriftlige. Frekvensen og innholdet i rapportene skal tilpasses kompleksiteten og omfanget av *virksomheten*.

§ 19 Nærmere om risikoanalyser

Et pensjonsforetak skal jevnlig, og minst ved utgangen av hvert kvartal, analysere hvordan uvanlige markedsforhold, herunder rente- og valutakursendringer, samt utslag av forsikrings- og kredittrisiko, vil påvirke pensjonsforetakets bufferkapital. Analysene skal gjennomføres på foretaksnivå og for relevante porteføljer og underporteføljer. Analysene skal utføres med utgangspunkt i foretakets balanse på vurderingstidspunktet.

Omfanget og frekvensen av analysene skal tilpasses kompleksiteten og risikoen i pensjonsforetakets kapitalforvaltning. En enhet som er uavhengig av utøvende enhet skal ha ansvaret for analysene.

Dersom analysene gir grunn til å tro at pensjonsforetakets fremtidige finansielle stilling vil være utsatt, skal pensjonsforetaket vurdere å iverksette tiltak som reduserer risikoen eller som øker bufferkapitalen.

Resultatene av analysene skal jevnlig rapporteres til styret. Styret skal nedfelle sin vurdering i styrereferatet. Dissens i styret skal referatføres

§ 20 Anvendelse av derivater

Derivater kan bare anvendes i den utstrekning de bidrar til å redusere pensjonsforetakets risiko eller på annen måte effektiviserer forvaltningen av foretakets eiendeler eller forpliktelser. Et pensjonsforetak kan bare anvende *derivater* når det

foreligger en betydelig handel med betryggende kursfastsettelse på derivatets underliggende. Derivatet må kunne verdiberegnes på en pålitelig og kontrollerbar måte.

Det skal angis i kapitalforvaltningsstrategien om derivater kan anvendes eller ikke. Kan derivater anvendes, skal kapitalforvaltningsstrategien konkret angi hvilke derivater som kan anvendes. Det skal videre klart fremgå hva formålet med derivatbruken er, herunder om derivatet skal anvendes for å redusere risikoen på andre eiendeler, og i tilfelle hvilke eiendeler dette er, eller om derivatene på annen måte brukes for å effektivisere kapitalforvaltningen.

Kapitalforvaltningsstrategien skal klart an vise hvilke metoder som skal benyttes for å anslå risikoen ved bruk av derivatene, og hvilken risiko som aksepteres. De metoder som benyttes for å anslå risikoen ved derivatene, skal være objektive og kontrollerbare.

Den enhet som utøver kapitalforvaltningen, og den enhet som overvåker utøvelsen, skal til enhver tid ha god kunnskap om de derivater som benyttes og de metoder som anvendes for å vurdere risikoen ved derivatene.

§ 21 Investeringer i foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket og forbud mot å stille garanti for lån til tredjemann

Et pensjonsforetak kan ikke stille garanti for lån til *tredjemann*.

Et pensjonsforetak kan ikke ha investeringer på mer enn 4 prosent av forvaltningskapitalen i et foretak som har pensjonsordning i pensjonsforetaket, herunder finansielle instrumenter utstedt av foretaket. Inngår foretak med pensjonsordning i pensjonsforetaket i et konsern eller annen tilsvarende gruppe, skal de samlede investeringene i foretak i gruppen, ikke overstige 8 prosent av forvaltningskapitalen i pensjonsforetaket.

Dersom flere foretak har pensjonsordning i samme pensjonsforetak skal disse foretakene anses som en gruppe, jf. annet ledd.

Kapittel 6 Krav til virksomheten

§ 22. Risikostyring og internkontroll

Pensjonsforetakets system for risikostyring skal minst omfatte

- a) tegning og avsetninger,
- b) balansestyring,
- c) investeringer, herunder derivater, verdipapirisering og tilsvarende avtaler,
- d) styring av likviditets- og konsentrasjonsrisiko,
- e) styring av operasjonell risiko,
- f) forsikringer og andre risikoreduserende teknikker,
- g) relevante faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring,
- h) eventuell avkastningsrisiko som bæres av medlemmer.

Ledere på alle vesentlige virksomhetsområder skal løpende vurdere gjennomføringen av pensjonsforetakets internkontroll. Foretakets daglige leder skal minst én gang årlig foreta en oppsummerende vurdering av om internkontrollen har vært gjennomført på en tilfredsstillende måte og om det er behov for nye tiltak. Vurderingen skal forelegges styret til behandling.

Systemet for risikostyring og internkontroll skal omfatte tiltak for å sikre kontinuitet i utøvelsen av virksomheten, herunder beredskapsplaner.

§ 23. Gjennomgang av retningslinjer for risikostyring og internkontroll mv.

Pensjonsforetakets styre skal minst årlig vurdere retningslinjene og rutinene for risikostyring og internkontroll.

Pensjonsforetakets styre skal minst årlig evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til risikostyring og internkontroll.

Kravet til opprettelse av risikoutvalg i finansforetaksloven § 13-6 fjerde ledd annet og tredje punktum, gjelder ikke for pensjonsforetak.

§ 24. Uavhengige kontrollfunksjoner

Pensjonsforetak skal sørge for at risikostyrings-, aktuar- og internrevisjonsfunksjoner utføres på en effektiv, objektiv og uavhengig måte.

Et pensjonsforetak kan tillate at én person eller en enhet ivaretar mer enn én funksjon som nevnt i første ledd. Første punktum gjelder ikke internrevisjonsfunksjonen.

Pensjonsforetak som bruker en person eller organisatorisk enhet som ivaretar en lignende funksjon i arbeidsgiverforetaket til å ivareta en funksjon som nevnt i første ledd, må godtgjøre hvordan det forhindrer eller håndterer interessekonflikter.

Personer som utfører kontrollfunksjoner skal rapportere til pensjonsforetakets styre om alle vesentlige forhold innenfor sitt ansvarsområde.

Personer som utfører kontrollfunksjoner skal melde fra til Finanstilsynet hvis det er risiko for at pensjonsforetaket ikke vil oppfylle lov- eller forskriftskrav av vesentlig betydning for medlemmene, eller det er påvist vesentlig overtredelse av lover eller forskrifter som gjelder for pensjonsforetaket og pensjonsforetakets styre ikke innen rimelig tid har iverksatt hensiktsmessige tiltak for å rette på forholdet. Første punktum gjelder ikke dersom melding til Finanstilsynet vil kunne utsette personen som utfører kontrollfunksjoner for straff.

Krav til uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for etterlevelse av krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift, jf. finansforetaksloven § 13-5 annet ledd første punktum, gjelder ikke for pensjonsforetak.

§ 25. Risikostyringsfunksjonen

Den uavhengige kontrollfunksjonen med ansvar for risikostyring skal påse at risikoene knyttet til pensjonsforetakets virksomhet er identifisert, målt, styrt og overvåket og skal rapportere om disse til pensjonsforetakets styre.

§ 26. Aktuarfunksjonen

Med forsikringsavsetninger menes i denne paragraf forsikringsmessige avsetninger etter § 2 og verdien av forsikringsforpliktelser etter § 14.

Aktuarfunksjonen skal påse at pensjonskassens virksomhet til enhver tid blir drevet på en forsikringsteknisk ansvarlig måte, herunder

- a) samordne beregningen av forsikringsavsetninger,
- b) sikre at metoder, modeller og forutsetninger i beregningen av forsikringsavsetninger er hensiktsmessige,
- c) vurdere om dataene som benyttes i beregningen av forsikringsavsetninger er tilstrekkelige og av nødvendig kvalitet,
- d) sammenlikne de forutsetninger som ligger til grunn for forsikringsavsetningene mot pensjonskassens erfaringer,
- e) informere styret og ledelsen om hvorvidt beregningen av forsikringsavsetningene er pålitelige og tilstrekkelige,
- f) uttale seg om pensjonskassens retningslinjer for tegning av forsikringer,
- g) uttale seg om foretakets gjenforsikringsordninger er tilstrekkelige,
- h) bidra til effektiv gjennomføring av risikostyringssystemet.

Aktuarfunksjonen skal også påse at tilordning av avkastning og overskudd ved forvaltning av midler samt overskudd på risikoresultat skjer i henhold til forsikringsvirksomhetsloven.

§ 27. Internrevisjonsfunksjonen

Finanstilsynet kan ved enkeltvedtak unnta pensjonsforetak som forvalter pensjonsordninger med færre enn 100 medlemmer fra kravet om uavhengig kontrollfunksjon for internrevisjon i finansforetaksloven § 8-16 og § 13-5 annet ledd og forskrifter om internrevisjonsfunksjon gitt i medhold av bestemmelsene.

§ 28. Egenvurdering av risiko

Pensjonsforetakets egenvurdering av risiko og samlet kapitalbehov etter finansforetaksloven § 13-6 skal tilpasses virksomhetens art, omfang og kompleksitet.

Egenvurderingen skal inneholde en redegjørelse for metoder og prosesser som foretaket benytter for å påvise og vurdere risikoer på kort og lang sikt og en beskrivelse av hvordan egenvurderingen er integrert i foretakets risikostyring og ved strategiske beslutninger.

Egenvurderingen skal inneholde en vurdering av risikoer for medlemmene knyttet til utbetaling av pensjonsytelser samt effektiviteten av korrigerende tiltak og en kvalitativ vurdering av de tiltak som sikrer pensjonsytelser, herunder eventuelle garantier og forsikringer.

Hvis en kontrollfunksjon er utkontraktert til arbeidsgiverforetaket, skal egenvurderingen inneholde en beskrivelse av hvordan interessekonflikter forhindres.

Hvis det i kapitalforvaltningen skal tas hensyn til forhold som nevnt i § 17 femte ledd, skal egenvurderingen omfatte nye og fremtidige risikoer i forbindelse med klimaendringer, ressursbruk og miljø samt risikoer for avskrivninger av eiendeler som følge av regelendringer.

Egenvurderingen skal gjennomføres minst årlig og umiddelbart ved vesentlige endringer i risikoprofilen til pensjonsforetaket eller risikoprofilen til pensjonsordninger som forvaltes.

Egenvurderingen skal dokumenteres.

§ 29. Utkontraktering

Hvis et pensjonsforetak utkontrakterer virksomhet etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 eller finansforetaksloven § 13-4, skal det inngås en skriftlig avtale mellom pensjonsforetaket og tjenesteyteren som klart beskriver partenes rettigheter og plikter. Avtalen skal sikre at pensjonsforetaket gis rett til løpende innsyn i og kontroll med den utkontrakterte virksomheten. Avtalen skal også sikre at Finanstilsynet når som helst gis tilgang til opplysninger fra og tilsyn med den utkontrakterte virksomheten der Finanstilsynet finner det nødvendig.

Utkontraktering må ikke føre til at kvaliteten på pensjonsforetakets styringssystem reduseres, at den operasjonelle risikoen øker eller til dårligere oppfølging av medlemmer.

Pensjonsforetaket skal påse at virksomhet som er utkontraktert er forsvarlig både ved valg av tjenesteyter og gjennom løpende overvåkning av den utkontrakterte virksomheten.

Ved utkontraktering av oppgaver som omfattes av den daglige ledelse av virksomheten etter forsikringsvirksomhetsloven § 2-3 eller nøkkelfunksjoner til et foretak som ikke er under tilsyn fra Finanstilsynet eller tilsvarende tilsynsmyndigheter i et annen EØS-stat, skal pensjonsforetaket påse at styremedlemmene hos tjenesteyteren oppfyller krav til egnethet som nevnt i finansforetaksloven § 3-5. Ved utkontraktering av oppgaver som nevnt i første punktum, skal personer som utfører oppgavene, styremedlemmer, daglig leder og faktiske ledere hos foretaket som har fått i oppdrag å utføre oppgavene, fremlegge ordinær politiattest etter politiregisterloven § 40.

Pensjonsforetaket skal sørge for at det besitter tilstrekkelig kompetanse til å håndtere utkontrakteringsavtalen.

Hvis et pensjonsforetak har utkontraktert oppgaver til et foretak som ikke er underlagt regler om godtgjørelsesordninger etter direktiv 2009/65/EF, 2009/138/EF, 2011/61/EU, 2013/36/EU eller 2014/65/EU, skal det i avtalen etter første ledd fremgå at bestemmelsene i finansforetaksforskriften § 15-10 om godtgjørelsesordninger gjelder tilsvarende for tjenesteyteren.

§ 30. Redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien

Pensjonsforetak skal utarbeide en skriftlig redegjørelse for kapitalforvaltningsstrategien som skal inneholde en beskrivelse av metoder for måling av vesentlige risikoer, systemet for styring og kontroll med risikoene, den strategiske aktivallokeringen med hensyn til pensjonsforpliktelsenes art og varighet, samt om og eventuelt hvordan kapitalforvaltningsstrategien tar hensyn til faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og foretaksstyring.

Redegjørelsen skal jevnlig tas opp til fornyet vurdering og skal revideres etter enhver vesentlig endring av kapitalforvaltningsstrategien.

Redegjørelsen skal gjøres offentlig tilgjengelig.

Pliktene i første til tredje ledd kan oppfylles ved å gjøre foretakets kapitalforvaltningsstrategi offentlig tilgjengelig.

IX

Endringene trer i kraft xxx.

De ulike bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid.

Departementet kan gi overgangsregler.